

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO

Szczecin, dnia 25 marca 2024 r.

Poz. 1715

UCHWAŁA NR XL.392.2024 RADY MIEJSKIEJ W PEŁCZYCACH

z dnia 19 marca 2024 r.

w sprawie w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki Nad Zabytkami Gminy Pełczyce

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t. j. Dz. U. z 2023 r. poz. 40 z późn. zm.) oraz art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. z 2022 r. poz. 840 z późn. zm.) po zaopiniowaniu przez Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Szczecinie, uchwała się co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny program opieki nad zabytkami gminy Pełczyce na lata 2024 – 2027” w brzmieniu stanowiącym załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Pełczyc.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni po ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Zachodniopomorskiego.

Przewodniczący Rady Miejskiej

Marek Sowiński

Załącznik
do uchwały Nr XL.392.2024

Rady Miejskiej w Pełczycach
z dnia 19 marca 2024 r.

Program opieki nad zabytkami

Gminy Pełczyce

na lata 2024–2027

Opracowanie

Jacek Dąbrowski

Spis treści

1. Wstęp	4
2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami	4
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	5
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	8
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	8
4.1.1. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023–2026	8
4.1.2. Strategia na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.).....	9
4.1.3. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030	10
4.2. Relacje programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	11
4.2.1. Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2030	11
4.2.2. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego	11
4.2.3. Program opieki nad zabytkami Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2021–2024.....	16
4.2.4. Strategia Rozwoju Powiatu Choszczeńskiego 2016–2030	18
4.2.5. Powiatowy program opieki nad zabytkami Powiatu Choszczeńskiego na lata 2021–2024	20
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	21
5.1. Relacje programu opieki nad zabytkami z dokumentami programowymi gminy	21
5.1.1. Strategia Rozwoju Gminy i Miasta Pełczyce	21
5.1.3. Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Pełczyce na lata 2017–2023.....	22
5.1.4. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Pełczyce	24
5.1.5. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego	27
5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	28
5.2.1. Rys historyczny Ziemi Pełczyckiej.....	28
5.2.2. Krajobraz kulturowy.....	30
5.2.3. Zabytki nieruchome	31
5.2.4. Zabytki ruchome	41
5.2.5. Zabytki archeologiczne	42
5.2.6. Dziedzictwo niematerialne	42
5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	44
5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	46
5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy	47
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy – analiza SWOT	48
7. Założenia programowe	50

7.1. Priorytety, kierunki i działania Programu opieki nad zabytkami Gminy Pełczyce na lata 2024–2027 .	50
8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami	56
9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami.....	57
10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami	59
11. Realizacja i finansowanie przez Gminę i Miasto Pełczyce zadań z zakresu ochrony zabytków	60
Załączniki	62

1. Wstęp

Program opieki nad zabytkami Gminy Pełczyce na lata 2024–2027 (dalej: *Program opieki*) jest dokumentem stanowiącym podsumowanie i istotne rozwinięcie treści odnoszących się do opieki nad zasobami dziedzictwa kulturowego znajdującymi się w aktach prawa miejscowego oraz dokumentach strategicznych Gminy Pełczyce. Program ten stanowiący realizację wymogu ustawowego, opracowany na okres czterech lat i po zaopiniowaniu przez Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, został przyjęty Uchwałą Rady Miejskiej Pełczyc jako ważny dokument w sferze polityki publicznej jaką jest ochrona zabytków i opieka nad zabytkami.

Celem sporządzenia *Programu opieki* jest zapewnienie ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego gminy, w tym w szczególności jej krajobrazu kulturowego oraz aktywne i zrównoważone wykorzystanie dziedzictwa kulturowego w rozwoju gminy Pełczyce. Dokument opracowany przez władze samorządowe kierowany jest do całej społeczności gminy, w szczególności do właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych, do organizacji społecznych i instytucji kościelnych. Wspólna troska o dziedzictwo kulturowe we własnym otoczeniu jest podstawą do budowania świadomości i tożsamości mieszkańców. Dziedzictwo bowiem **należy do nas wszystkich, a dostęp do dziedzictwa to jedno z podstawowych praw człowieka**¹. *Program opieki* ma stanowić źródło wsparcia, koordynacji, a nade wszystko inspiracji do działań w sferze ochrony, edukacji i popularyzacji dziedzictwa kulturowego. Wszelkie działania podejmowane w oparciu o zapisy niniejszego dokumentu mają służyć rozwojowi gminy Pełczyce, a zatem pożytkom, które będą odczuwalne przez wszystkich mieszkańców.

Ranga i znaczenie gminnych programów opieki nad zabytkami w realizacji przez samorządy polityki publicznej jaką jest opieka nad zabytkami była mocno podkreślona obowiązującym w latach 2019–2022 *Krajowym programie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami*.

2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawę prawną sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami stanowi *ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*² (dalej jako u.o.z.). Obowiązek sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami wynika z treści art. 87 u.o.z., w myśl której burmistrz sporządza dokument na okres 4 lat. Program ten przyjmuje rada miejska, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Następnie jest on publikowany w dzienniku urzędowym województwa. Z realizacji programu burmistrz sporządza – co 2 lata – sprawozdanie, które przedstawia radzie miejskiej. *Program opieki*, zgodnie z zapisami art. 87 ust. 2 u.o.z. ma na celu:

- [...] 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
  - 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
  - 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
  - 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
  - 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

¹ Por. J. Purchla, *Historyczny krajobraz miejski. Rekomendacja UNESCO w sprawie historycznego krajobrazu miejskiego (2011)* [w:] Polski Komitet do spraw UNESCO, Warszawa 2013.

² Tekst jednolity – Dz.U. z 2022 r., poz. 840 ze zm.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Podstawą systemu ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce jest *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej*³. W myśl jej zapisów: ***Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju (art. 5), (...) stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju (art. 6, ust. 1), a także zapewnia wolność korzystania z dóbr kultury (art. 73).***

Szczegółowo problematyka ochrony zabytków w Polsce została uregulowana w przywołanej wcześniej u.o.z. Wyodrębniono w niej i zdefiniowano pojęcia „ochrony zabytków” i „opieki nad zabytkami”. Do ochrony odnoszą się wszelkie czynności władcze podejmowane w tym zakresie przez organy administracji publicznej, natomiast zadania należące do właścicieli i użytkowników zabytków, polegające na ich utrzymaniu we właściwym stanie technicznym to – opieka nad zabytkami.

W ustawie zdefiniowano pojęcie zabytku jako nieruchomości lub rzeczy ruchomej, ich części lub zespołu, będącego dziełem człowieka lub związanego z jego działalnością i stanowiącego świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową (art. 3 pkt 1).

Zadania przynależne administracji publicznej w zakresie realizacji polityki publicznej jaką jest ochrona zabytków zostały sprecyzowane przede wszystkim w art. 4 u.o.z. Należą do nich, w szczególności:

- 1) *zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;*
- 2) *zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;*
- 3) *udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;*
- 4) *przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;*
- 5) *kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;*
- 6) *uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.*

Zadania i kompetencje administracji samorządowej w sferze ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zostały umieszczone w przepisach określających m.in. formy i sposób ochrony zabytków, zagospodarowanie zabytków, prowadzenie badań, prac i robót oraz podejmowanie innych działań przy zabytkach, funkcjonowanie nadzoru konserwatorskiego, zasad finansowania opieki nad zabytkami, opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami oraz planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, organizację organów ochrony zabytków oraz zasady powoływania i funkcjonowania społecznych opiekunów zabytków.

Istotną zmianą wprowadzoną do u.o.z. w 2017 r. jest umożliwienie finansowania prac konserwatorskich i robót budowlanych przez jednostki samorządu terytorialnego nie tylko przy zabytkach wpisanych indywidualnie do rejestru zabytków, ale także ujętych w gminnej ewidencji zabytków⁴.

U.o.z. uzupełniają akty wykonawcze – rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, dotyczące zagadnień związanych z ochroną i opieką nad zabytkami. Do najważniejszych – istotnych także dla działań realizowanych przez administrację jednostek samorządu terytorialnego – należy zaliczyć:

³ Dz.U. z 1997 r. Nr 78 poz. 483 z późn. zm.

⁴ *Ustawa z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw* – Dz.U. z 2017 r. poz. 1595.

- *Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem⁵;*
- *Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków⁶;*
- *Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków⁷;*
- *Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych⁸.*

Jednostkom samorządu terytorialnego przypisany jest szereg zadań z zakresu polityki publicznej, jaką jest ochrona dziedzictwa kulturowego, sformułowanych w innych aktach prawnych rangi ustawowej:

- *w ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym⁹, w art. 7, ust. 1, pkt 9 jako jedno z zadań własnych gminy uznano: zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy: kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;*
- *ważne kompetencje samorządu gminnego sformułowano w ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym¹⁰. Określono tu zasady kształtowania polityki przestrzennej, zakres i sposoby postępowania w sprawach przeznaczania terenów na określone cele oraz ustalania zasad ich zagospodarowania i zabudowy. Zgodnie z zapisami ustawy, w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym muszą być uwzględniane wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej;*
- *dzięki wprowadzonym przez ustawę z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw z związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu¹¹, zmian w treści przepisów ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym rada gminy uzyskała kompetencje ustalenia w formie uchwały zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic reklamowych i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń, ich gabaryty, standardy jakościowe oraz rodzaje materiałów budowlanych, z jakich mogą być wykonane;*
- *w ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane¹², znalazł się przepis art. 39 stanowiący, że w przypadku prowadzenia robót budowlanych przy obiekcie wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, wymagane jest uzyskanie pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków;*
- *w ustawie z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji¹³, rewitalizację zdefiniowano jako (art. 2, ust. 1): [...] proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób komple-*

⁵ Tekst jednolity – Dz.U. z 2021 r. poz. 56.

⁶ Tekst jednolity – Dz.U. z 2021 r. poz. 81.

⁷ Tekst jednolity – Dz.U. z 2022 r. poz. 1388 z późn. zm.

⁸ Dz.U. z 2004 r. Nr 212 poz. 2153.

⁹ Tekst jednolity – Dz.U. z 2023 r. poz. 40 z późn. zm.

¹⁰ Tekst jednolity – Dz.U. z 2023 r. poz. 997 z późn. zm.

¹¹ Dz.U. z 2015 r. poz. 774 z późn. zm.

¹² Tekst jednolity – Dz.U. z 2023 r. poz. 688 z późn. zm.

¹³ Tekst jednolity – Dz.U. z 2021 r. poz. 485 z późn. zm.

sowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, skoncentrowane terytorialnie, prowadzone przez interesariuszy rewitalizacji na podstawie gminnego programu rewitalizacji. W art. 3 ust. 1 uznano, że Przygotowanie, koordynowanie i tworzenie warunków do prowadzenia rewitalizacji, a także jej prowadzenie w zakresie właściwości gminy, stanowią jej zadania własne. Realizując to zadanie (art. 8, ust. 1): rada gminy wyznacza, w drodze uchwały, z własnej inicjatywy albo na wniosek wójta, burmistrza albo prezydenta miasta, obszar zdegradowany i obszar rewitalizacji.

- w myśl przepisów ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska¹⁴ ochrona powierzchni ziemi polega na zapewnieniu jak najlepszej jej jakości, m.in. przez zachowanie wartości kulturowych, z uwzględnieniem zabytków archeologicznych. Finansowanie ochrony środowiska i gospodarki wodnej obejmuje również działania związane z utrzymaniem i zachowaniem parków oraz ogrodów, będących przedmiotem ochrony na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami;
- zgodnie z przepisami ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody¹⁵ – art. 83a: Zezwolenie na usunięcie drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości wydaje wójt, burmistrz albo prezydent miasta, a w przypadku gdy zezwolenie dotyczy usunięcia drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków – wojewódzki konserwator zabytków;
- w ustawie z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych¹⁶, wprowadzono ograniczenia w stosunku do gospodarowania terenami chronionymi z powodów konserwatorskich. M.in. na podstawie art. 34: W stosunku do gruntów, na których znajdują się zabytki archeologiczne, wojewódzki konserwator zabytków może określić, w drodze decyzji, zakres i sposób eksploatacji takich gruntów.
- w przepisach ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami¹⁷ jako cel publiczny wymieniono opiekę nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki, co znajduje odzwierciedlenie w szeregu postanowień tej ustawy. Np. sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 13 ust. 4). W odniesieniu do nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków decyzję dotyczącą podziału nieruchomości wójt gminy wydaje po uzyskaniu pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków na podział tej nieruchomości (art. 13 ust. 5).
- na podstawie przepisów ustawy z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej¹⁸ jednostki samorządu terytorialnego mogą sprawować mecenat nad działalnością kulturalną polegający na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami (art. 1 ust. 1 i 4). M.in. na podstawie art. 9:
  1. Jednostki samorządu terytorialnego organizują działalność kulturalną, tworząc samorządowe instytucje kultury, dla których prowadzenie takiej działalności jest podstawowym celem statutowym.
  2. Prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym.
  3. Instytucje kultury, dla których organizatorami są jednostki samorządu terytorialnego, mogą otrzymywać dotacje celowe na zadania objęte mecenatem państwa, w tym dotacje celowe na finansowanie lub dofinansowanie kosztów realizacji inwestycji, z budżetu państwa z części, której dysponentem jest minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego;

¹⁴ Tekst jednolity – Dz.U. z 2022 r. poz. 2556 z późn. zm.

¹⁵ Tekst jednolity – Dz.U. z 2022 r. poz. 916 z późn. zm.

¹⁶ Tekst jednolity – Dz.U. z 2022 r. poz. 2409.

¹⁷ Tekst jednolity – Dz.U. z 2023 r. poz. 344.

¹⁸ Tekst jednolity – Dz.U. z 2020 r. poz. 194.

- zgodnie z przepisami *ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie*¹⁹, kultura, sztuka, ochrona dóbr kultury i dziedzictwa narodowego należą do sfery zadań publicznych, których realizację jednostka samorządu terytorialnego może powierzyć organizacjom pozarządowym i innym podmiotom wymienionym w tej ustawie.

Zasady ochrony zabytków zgromadzonych w muzeach, bibliotekach i archiwach, które także wchodzą w zakres działalności samorządu terytorialnego – zostały określone w następujących przepisach ustawowych:

- *ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach*²⁰ określa muzeum jako jednostkę, której celem jest gromadzenie i trwała ochrona dóbr naturalnego i kulturalnego dziedzictwa ludzkości o charakterze materialnym i niematerialnym, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie korzystania ze zgromadzonych zbiorów;
- w *ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach*²¹ uznano, że biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe oraz służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Organizują one i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej;
- ochronę materiałów archiwalnych regulują z kolei przepisy *ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach*²².

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych stanowi jeden z celów gminnego programu opieki nad zabytkami. System zadań strategicznych dla obszaru gminy wynika zarówno z przyjętych przez organ stanowiący dokumentów strategicznych, jak i dokumentów opracowywanych przez jednostki administracyjne wyższego rzędu, zarówno poziomu regionalnego, jak i krajowego.

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

4.1.1. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023–2026

Zgodnie z u.o.z.: *W celu stworzenia warunków niezbędnych do realizacji ochrony zabytków i opieki nad zabytkami minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego inicjuje i opracowuje, przy pomocy Generalnego Konserwatora Zabytków, krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami* (art. 84). Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami jest uchwalany przez Radę Ministrów na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego (art. 86), na okres 4 lat (art. 85 ust 2). Określa się w nim, w szczególności, cele i kierunki działań oraz zadania w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, warunki i sposób finansowania planowanych działań, a także harmonogram ich realizacji (art. 85 ust. 1).

W dniu 1 grudnia 2023 r. Rada Ministrów przyjęła *Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023–2026*²³. Do jego najważniejszych celów zalicza się:

¹⁹ Tekst jednolity – Dz.U. z 2023 r. poz. 571 z późn. zm.

²⁰ Tekst jednolity – Dz.U. z 2022 r. poz. 385 z późn. zm.

²¹ Tekst jednolity – Dz.U. z 2022 r. poz. 2393.

²² Tekst jednolity – Dz.U. z 2020 r. poz. 164.

²³ Za: <https://www.gov.pl/web/kultura/krajowy-program-ochrony-zabytkow-i-opieki-nad-zabytkami-na-lata-2023-2026-przyjety-przez-rade-ministrow> – na dzień 15.12.2023 r. brak publikacji w MP.

Ochrona i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości poprzez m.in.: model i system wartościowania zabytków, plany zarządzania dla pomników historii, wsparcie procesu tworzenia planów ochrony parków kulturowych, system bezpieczeństwa zabytków, projektowanie konserwatorskie.

Cyfryzacja i podniesienie jakości prowadzenia postępowań administracyjnych poprzez m.in.: cyfryzację procesu inwestycyjno-budowlanego w zakresie ochrony zabytków, opracowanie i realizację programu szkoleń specjalistycznych dla pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków.

Zwiększenie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków poprzez m.in.: wdrożenie i rozwój programu wsparcia zarządzania dziedzictwem archeologicznym (AZP+), digitalizację i udostępnianie zasobu archiwalnego, rozwój portalu zabytek.pl

Edukacja i podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego poprzez m.in.: włączenie edukacji ochrony zabytków do programów nauczania w szkołach, kampanie społeczno-edukacyjne dotyczące zagrożeń dla dziedzictwa kulturowego, wsparcie merytoryczne służb mundurowych oraz organów wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących przestępczości przeciwko zabytkom.

Wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych poprzez m.in.: wsparcie procesu tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami, warsztaty konserwatorskie – praktyka prac konserwatorskich, wzmacnianie kompetencji zawodów rzemieślniczych, inwestycje w obiektach zabytkowych – szkolenia dla samorządów.

4.1.2. Strategia na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)

Strategia na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) została przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 14 lutego 2017 r.²⁴

Jest ona strategicznym instrumentem zarządzania polityką rozwoju realizowaną przez instytucje państwa. W jednolitym systemie programowym przedstawia cele do realizacji w horyzoncie roku 2020 i 2030, określa wskaźniki ich realizacji, wskazuje sposób ich osiągania oraz określa najważniejsze projekty służące realizacji celów SOR. Wdrażanie tych projektów oraz stopień realizacji celów rozwojowych, określony wskaźnikami, będzie przedmiotem rozbudowanego systemu monitoringu i ewaluacji. Pozwoli to na zarządzanie realnymi procesami w gospodarce – i, w miarę potrzeb, aktualizowanie zarówno listy, jak i zakresu projektów²⁵.

W części IV dokumentu – *Kierunki interwencji* w pkt. 4. *Wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej* uznano, że: *Inwestycje w kulturę wpływają nie tylko na ekonomiczny rozwój i wzrost konkurencyjności, ale także na wzmocnienie kapitału społecznego. Inwestowanie w ochronę dziedzictwa, rozwój i modernizację infrastruktury kultury oraz edukację kulturalną – kształcenie odbiorcy i jego kulturowych kompetencji przyczynia się do rozwijania kultury i innowacyjności. Dzięki tym kompetencjom i uczestnictwu w kulturze społeczeństwo buduje z jednej strony tożsamość, szacunek do tradycji, poczucie przynależności do wspólnoty i jej historii, z drugiej zaś kreatywność, innowacyjność, otwartość i tolerancyjność²⁶. W ramach działań do roku 2020 zaplanowano m.in.: Wzmacnianie potencjału instytucji kultury o szczególnym znaczeniu – wspieranie instytucji kultury, których wieloletnia działalność i tradycja mają szczególne znaczenie dla celów polityki państwa w obszarze kultury i których dorobek jest ważnym elementem budowania tożsamości kulturowej Polaków oraz narzędziem promocji Polski w świecie²⁷.*

²⁴ Uchwała nr 8 Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie przyjęcia Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.), MP z 2017 r. poz. 260.

²⁵ *Strategia na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju...*, s. 6.

²⁶ *Ibidem*, s. 216.

²⁷ *Ibidem*.

Wśród działań zaplanowanych do realizacji do 2030 r. znalazły się m.in.: **Ochrona i promocja dziedzictwa narodowego – wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmocnienia kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty; inwestycje w dziedzictwo narodowe** (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO) oraz **Wzmocnienie tożsamości, poczucia wspólnoty i więzi międzypokoleniowych, poprzez uczestnictwo i zwiększanie dostępu do instytucji i dzieł kultury na wszystkich poziomach funkcjonowania wspólnoty (lokalnym, regionalnym, narodowym), likwidacja „białych plam” w dostępie do kultury**²⁸.

4.1.3. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030

Nowa *Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030* została przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 27 października 2020 r.²⁹ Ważną rolę przypisano w niej problematyce ochrony dziedzictwa kulturowego – za drugi cel szczegółowy uznano bowiem: **Wzmocnienie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich, zaś jednym z kierunków działań w tym celu ma być: Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dóbr kultury**³⁰.

Jednym z kluczowych zadań państwa wg *SRKS 2030* jest inwestowanie w zachowanie obiektów zabytkowych oraz usprawnianie systemu ochrony zabytków. W tym celu ma być realizowany projekt pn. *Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019–2022*. Innymi istotnymi programami, które mają wspierać realizację celów SRKS, a jednocześnie są ważne z punktu widzenia ochrony dziedzictwa kulturowego będą m.in.:

- Projekt strategiczny *Rozwój turystyki kulturowej*, dotyczący działań przy obiektach znajdujących się na trasie Europejskich Szlaków Kulturowych ze szczególnym uwzględnieniem obiektów i obszarów będących jednocześnie pomnikami historii, obejmujący:

- ✓ *Dofinansowanie prac konserwatorskich i restauratorskich przy zabytkach znajdujących się w najgorszym stanie zachowania.*

W przypadku szlaków kulturowych inwestycje obejmujące kilka lub kilkanaście zabytków znacząco wpłyną na waloryzację krajobrazu kulturowego, eksponując jego unikalne cechy. Elementem przedsięwzięć z tego obszaru będą również prace remontowe i porządkujące najbliższe otoczenie zabytków, co stanowi istotę planowanego programu wsparcia dla szlaków kulturowych.

- ✓ *Dofinansowanie projektów wspierających proces upowszechniania i udostępniania dziedzictwa kulturowego oraz jego wartości, a także aktywizujących zaangażowanie społeczne w proces ochrony i opieki nad zabytkami.*

Celem tego rodzaju przedsięwzięć będzie zwiększenie zaangażowania społeczności lokalnych w opiekę nad zabytkami i równoległe – wzmocnienie poczucia tożsamości oraz więzi lokalnych składających się na kapitał społeczny.

Wsparcie [w projekcie *Rozwój turystyki kulturowej*] obejmie podmioty zarządzające szlakami kulturowymi i Pomnikami Historii, które podejmą współpracę z lokalnymi organizacjami pozarządowymi oraz samorządami. Rezultatem projektu będzie poprawa stanu wybranych zabytków znajdujących się na szlakach kulturowych, a także obiektów uznanych za Pomniki Historii. Projekt przyczyni się do aktywizacji społeczności lokalnych w obszarze zdolności do efektywnej współpracy. Skutkiem projektu powinno być także zwiększenie ruchu turystycznego w obszarach poddanych interwencji. Można założyć, że dzięki realizacji tej inicja-

²⁸ Ibidem.

²⁹ Uchwała Nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 r. w sprawie przyjęcia „Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030”, M.P. z 2020 r. poz. 1060.

³⁰ *Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030*, s. 74–78.

tywy ruch turystyczny zwiększy się w województwach małopolskim, śląskim, podkarpackim, świętokrzyskim, kujawsko-pomorskim, lubuskim oraz warmińsko-mazurskim. Projekt zakłada formułę konkursową, w związku z czym nie jest możliwe precyzyjne określenie OSI. Wsparcia wymagają również inne zabytki, także te o lokalnym charakterze, ważne dla społeczności lokalnych.

- Kontynuacja projektu *Krajobraz mojego miasta* – celem jest zwrócenie uwagi władz samorządowych, firm i instytucji oraz społeczeństwa na problem chaosu reklamowego i konieczność zrównoważonego planowania przestrzeni miejskiej; w ramach projektu ma zostać zwiększony nacisk na działania edukacyjne oraz promocyjne w zakresie kształtowania i ochrony estetyki przestrzeni publicznych³¹.

4.2. Relacje programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

4.2.1. Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2030

Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do 2030 roku (SRWZ) została przyjęta przez Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 28 czerwca 2019 r.³² Dziedzictwo kulturowe regionu, jego potencjał i znaczenie w rozwoju zostały w *Diagnozie* SRWZ zaznaczone w sposób marginalny i jedynie jako element towarzyszący rozwojowi turystyki i znaczeniu kultury: *Wyjątkowość i bogactwo walorów naturalnych (m.in. bogactwo akwenów, a także sąsiadujących z nimi rozległych obszarów leśnych i terenów chronionych) oraz zasoby kulturowe regionu sprawiają, że jedną z najważniejszych dziedzin gospodarki Pomorza Zachodniego jest turystyka* (pkt 8 *Diagnozy*)³³ oraz: *Ze względu na swoje położenie dziedzictwo kulturowe Pomorza Zachodniego, uwarunkowane wielorakimi i wielowiekowymi czynnikami historycznymi i demograficznymi, różni się znacząco od pozostałych województw* (pkt 27 *Diagnozy*)³⁴.

SRWZ jest ściśle skorelowana z zapisami Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego (rozdz. 4.2.2.), w którym zdelimitowano obszary funkcjonalne o znaczeniu regionalnym – w tym Obszar Funkcjonalny Barlinek – Myślibórz – Dębno, na terenie którego znalazła się też gmina Pełczyce.

4.2.2. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego

Obecnie obowiązujący Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego [PZPWZ] został uchwalony 24 czerwca 2020 r.³⁵

W analizie zasobów dziedzictwa kulturowego stwierdzono, że: *Krajobraz kulturowy województwa zachodniopomorskiego jest materialnym świadectwem bogatej historii tych terenów, wynikiem ścierania się wpływów zachodnioeuropejskich, polskich, skandynawskich. O odrębności i specyfice regionu stanowią między innymi takie elementy jak: układy staromiejskie z gotyckimi kościołami farnymi, otoczone pierścieniem murów obronnych, liczne wsie o zachowanym średniowiecznym układzie, XIII-wieczne kościoły granitowe, XVII- i XVIII-wieczne kościoły w konstrukcji szkieletowej, a także zabudowania poklasztorne*³⁶.

³¹ *Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030*, s. 75–76.

³² *Uchwała Nr VIII/100/19 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 28 czerwca 2019 r. w sprawie przyjęcia „Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2030”.*

³³ *Ibidem*, s. 14.

³⁴ *Ibidem*, s. 25.

³⁵ *Uchwała Nr XVII/214/20 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 24 czerwca 2020 roku zmieniająca uchwałę w sprawie uchwalenia Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego – Dz.U. Woj. Zachodniopomorskiego z 2020 r. poz. 3564.*

³⁶ *Plan zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego*, tom I: *Uwarunkowania kształtowania polityki przestrzennej województwa*, Szczecin 2020; informacja za: *Krajobraz kulturowy Polski. Województwo Zachodniopomorskie*, pod red. J. Bogdanowskiego, Kraków-Warszawa 2002, s. 95.

O wysokiej jakości obiektów zabytkowych na terenie województwa zachodniopomorskiego świadczy m.in. to, że: *Spośród wszystkich rejestrowych zabytków romańskich na terenie kraju, 12% znajduje się na terenie województwa zachodniopomorskiego. Zachodniopomorskie posiada największą liczbę zabytkowych obiektów o konstrukcji drewnianej – szkieletowej (257 z 990 obiektów w Polsce, co stanowi 26%) oraz murowanych – kamiennych (21,2%)*³⁷.

Na podstawie wytycznych zapisanych w Wojewódzkich programach opieki nad zabytkami dla Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2013–2017 i na lata 2017–2020 dokonano delimitacji wraz z określeniem zasad ochrony Obszarów Kulturowo-Krajobrazowych. Na terenie województwa wyznaczono 30 Obszarów Kulturowo-Krajobrazowych, w tym OKK11 „Dolina Płoni” (w granicach gmin: Barlinek, **Pełczyce** [zachodnia część], Przelewice, Pyrzyce, Warnice) obejmujący obszar doliny rzeki Płoni, na którego krajobraz kulturowy istotny wpływ mieli cystersi po sprowadzeniu się do Kołbacza w 1173 r. Najcenniejszym zabytkiem obszaru jest zespół pocysterski w Kołbaczu rozporządzeniem Prezydenta RP uznany za Pomnik Historii³⁸.

Na obszarze województwa zachodniopomorskiego wyznaczono osiem obszarów funkcjonalnych – 4 o znaczeniu ponadregionalnych i 4 o znaczeniu regionalnym. Gmina Pełczyce znalazła się w granicach Obszaru funkcjonalnego subregionalnego zespołu miast: Barlinek-Myślibórz-Dębno wraz ze strefą dalszego oddziaływania. Zauważona została potencjalnie duża szansa rozwoju dla branży turystycznej, która przy odpowiednim wsparciu stanowiłaby dopełnienie oferty gospodarczej i dywersyfikowała źródła dochodu mieszkańców. Obszar bogaty jest w unikalne obiekty dziedzictwa kulturowego oraz miejsca umożliwiające obcowanie z przyrodą³⁹.

Cele i kierunki kształtowania polityki przestrzennej województwa skierowane na Ochronę dziedzictwa i krajobrazu kulturowego zostały sformułowane w celu V⁴⁰. Dla zabytków i krajobrazu kulturowego opracowano syntezę uwarunkowań, m.in.:

- trzy władztwa, pod jakimi funkcjonowały obszary województwa, miały bezpośredni wpływ na zróżnicowanie zabytkowej architektury i budownictwa lokalnego;
- największa w Polsce koncentracja zabytków ryglowych i kamiennych;
- duża różnorodność typologiczna i stylowa oraz wysoka wartość zachowanego dziedzictwa kulturowego
- wiele układów urbanistycznych z zachowanymi współcześnie czytelnymi cechami pierwotnego rozplanowania;
- powszechna realizacja inwestycji na podstawie decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu – bez uwzględnienia szerszego kontekstu przestrzennego;
- postępująca degradacja zabytkowego krajobrazu miejskiego przez nową zabudowę nieuwzględniającą kontekstu historycznego;
- zagospodarowywanie zabytkowych centrów miejscowości w sposób nieuwzględniający historycznych wartości funkcjonalnych i przestrzennych;
- zauważalna deformacja krajobrazu w wyniku niewłaściwej lokalizacji inwestycji wielokubaturowych (np. hal, magazynów), wieloprzestrzennych (np. nowych zespołów mieszkalnych), dominant wysokościowych (np. masztów, wież elektrowni wiatrowych) w centrach miast;

³⁷ Ibidem, dane za: *Raport o stanie zachowania zabytków nieruchomości w Polsce. Zabytki wpisane do rejestru zabytków (księgi rejestru A i C)*, Warszawa 2017.

³⁸ PZPWZ, t. I, s. 107–108.

³⁹ Ibidem, s. 312–314.

⁴⁰ *Plan zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego*, tom II: Cele i kierunki kształtowania polityki przestrzennej województwa, Szczecin 2020, s. 25–34.

- uniformizacja i degradacja zabytkowego krajobrazu w wyniku realizacji rozwiązań przestrzenno-architektonicznych obcych tradycji lokalnej: zanik indywidualnych cech krajobrazu historycznych regionów, zanik tradycyjnej wsi;
- negatywny wpływ ruchu tranzytowego na stan zabudowy i korzystanie z przestrzeni – zwłaszcza na obszarach staromiejskich;
- zauważalny zły stan techniczny zabytkowej zabudowy (brak emocjonalnej więzi z dziedzictwem kulturowym Pomorza Zachodniego i brak środków finansowych na właściwą renowację);
- brak lub niedostateczne finansowanie obiektów wymagających natychmiastowego remontu i prac restauratorskich;
- niewłaściwe realizacje remontowe w budowlach zabytkowych;
- powszechne zanikanie tradycyjnych elementów i detali architektonicznych oraz zastępowanie ich nowymi – dysharmonijnymi;
- zmniejszanie bądź całkowita likwidacja zasobów zieleni przydrożnej;
- dewastacje terenów historycznych parków i cmentarzy;
- zmiany w krajobrazie będące skutkiem transformacji społeczno-ekonomicznych (niszczące zabudowania pofolwarczne dawnych PGR, tereny postoczniowe i poportowe);
- popadające w ruinę wiejskie dwory i pałace;
- postępująca degradacja terenów przyrzecznych wraz z elementami zabytkowej infrastruktury technicznej;
- stopniowe zanikanie obiektów z infrastruktury kolejowej (lokomotywni, wież ciśnień, magazynów i innych);
- zanikanie charakterystycznych elementów historycznego krajobrazu (np. kolei wąskotorowych);
- występowanie cennych obiektów współczesnych (dobra kultury współczesnej) niepodlegających ochronie prawnej, niewpisanych do rejestru zabytków (otwarta lista proponowanych 30 obiektów);
- brak ewidencji obiektów współczesnego dziedzictwa kulturowego oraz niedostateczna popularyzacja wiedzy na jego temat.

W ramach celu V. sformułowano szereg kierunków działania [w poniższym zestawieniu **pogrubieniem** oznaczono te zapisy, które w sposób bezpośredni lub pośredni odnoszą się do działań administracji samorządowej Gminy Pełczyce]:

Kierunek 1. Zahamowanie degradacji obiektów zabytkowych i dóbr kultury współczesnej, poprawa ich stanu i sposobu wykorzystania		
Zalecenia	Narzędzia realizacji	Lokalizacja / obszar działania
1. Opracowanie przez samorządy terytorialne programów gospodarowania zabytkami, jako kompleksowej oferty łączącej potrzeby funkcjonalne i ochronę konserwatorską, w tym zasady sprzedaży dzierżawy i udostępniania	Działanie programowe	Całe województwo
2. Stworzenie obiektywnej listy zabytków wymagających najpilniejszych prac konserwatorskich (w tym ratunkowych), będącej narzędziem wsparcia decyzji o dofinansowaniu prac konserwatorskich	Działanie programowe	Całe województwo

3. Finansowe wspieranie i promowanie zagospodarowania zabytków na cele kulturalne, turystyczne i inne publiczne, z uwzględnieniem tworzenia miejsc pracy	Działanie programowe	Całe województwo
4. Ochrona zabytków przed instalowaniem nośników reklamowych oraz nieprawidłową termomodernizacją	Planowanie przestrzenne	Całe województwo
5. Rewaloryzacja i rewitalizacja zespołów parkowo-pałacowo-folewarczych	Terytorializacja polityki rozwoju, planowanie przestrzenne	Całe województwo, w zinventaryzowanych obiektach
6. Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego dla celów społecznych, gospodarczych i turystycznych – włączenie dziedzictwa kulturowego w obieg gospodarczy przy jednoczesnym priorytecie zachowania wartości zabytkowych	Działanie programowe	Całe województwo
7. Zachowanie i odtworzenie historycznych założeń parkowych i cmentarzy	Planowanie przestrzenne	Całe województwo
8. Stworzenie programu modernizacji i wykorzystania zabytkowych budowli hydrotechnicznych	Działanie programowe	Całe województwo
9. Wykluczenie lokalizacji inwestycji wielkokubaturowych, wieloprzestrzennych, dominant wysokościowych z obszarów zapewniających ekspozycję sylwetek historycznych jednostek osadniczych oraz dominant krajobrazowych	Planowanie przestrzenne	Całe województwo

Kierunek 2. Obszarowa ochrona obiektów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego		
<i>Ustalenia</i>	<i>Narzędzia realizacji</i>	<i>Lokalizacja / obszar działania</i>
<p>1. Ochrona walorów wskazanych obszarów kulturowo-krajobrazowych, w tym zachowanie ich charakterystycznych cech kulturowych i krajobrazowych w drodze łącznego stosowania przepisów dotyczących ochrony zabytków, krajobrazu i środowiska przyrodniczego oraz poprzez:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ochronę historycznego układu siatki ulic, przestrzeni publicznych, linii zabudowy, gabarytów i formy obiektów budowlanych • odpowiednie utrzymanie, zagospodarowanie, oznakowanie i wyeksponowanie obiektów historycznych • ochrona otoczenia zabytków w celu właściwego wyeksponowania obiektu • uszanowanie lokalnych tradycji budowlanych, w zakresie używanych materiałów, technik i tradycji budowlanych, podczas remontów; renowacji, adaptacji, rozbudowy itp. • kształtowanie nowej zabudowy w nawiązaniu do lokalnej tradycji budowlanej • poprzedzanie lokalizacji obiektów wielkokubaturowych i dominant wysokościowych analizami wpływu tych inwestycji na krajobraz, w celu minimalizacji negatywnego oddziaływania • ujednolicenie i dostosowanie elementów małej architektury, płotów, ogrodzeń, nawierzchni ciągów pieszych do lokalnej tradycji budowlanej • porządkowanie, utrzymywanie i uzupełnianie zespołów zieleni; ochrona obsadzeń alejowych wzdłuż ciągów komunikacyjnych oraz uzupełnianie ich brakujących fragmentów • zastosowanie zieleni izolacyjnej wzdłuż ciągów komunikacyjnych – zwłaszcza głównych wjazdów do miejscowości, w przypadku lokalizacji obiektów związanych z funkcją produkcyjną, magazynową itp. 	Planowanie przestrzenne, Obszary funkcjonalne kształtowania potencjału rozwojowego – ochrony krajobrazów kulturowych	Gminy objęte zasięgiem obszarów OKK 1 – 30, w tym Gmina Pełczyce (OKK 11)

<ul style="list-style-type: none"> • ochronę sylwet miejscowości • odpowiednie ogrodzenie, uporządkowanie i oznakowanie cmentarzy • w obrębie obszarów występowania reliktywów osadnictwa pradziejowego zachowanie układu topograficznego, ograniczenie niekontrolowanego rozprzestrzeniania się dzikiej zieleni, odpowiednie oznakowanie, okresowe monitorowanie stanu • ograniczenie zabudowy brzegów jezior i zbiorników wodnych poza miejscowościami oraz zapewnienie publicznego dostępu do ich brzegów • przywrócenie miejscowościom związków z wodą: rewitalizacja nabrzeży oraz kształtowanie nowej zabudowy nadwodnej • ochronę i utrzymanie historycznych elementów technicznej infrastruktury wodnej <p>Ponadto:</p>		
<ul style="list-style-type: none"> • w OKK 6-12: <p>Ochrona krajobrazu krawędzi dolin, punktów widokowych i innych elementów krajobrazu rzecznego; ochrona i rewitalizacja rzecznych budowli hydrotechnicznych wraz z dopuszczeniem w nich nowych funkcji; tworzenie nowych szlaków turystyczno-historycznych obejmujących zasób budowli hydrotechnicznych</p>		m.in. Gmina Pełczyce
Zalecenia	Narzędzia realizacji	Lokalizacja / obszar działania
1. Uwzględnienie w polityce gmin obszarów zwaloryzowanych jako spełniających kryteria parków kulturowych (PK): PK26 „Pełczyce”	Planowanie przestrzenne	Gmina Pełczyce
2. Utrzymanie zasad kompozycji przestrzenno-architektonicznej i jej różnorodności na terenach poszczególnych projektowanych parków kulturowych	Planowanie przestrzenne	Obszary PK1 – PK44
3. Ochrona elementów kulturowych: obiektów budowlanych, komponowanej zieleni, stanowisk archeologicznych oraz przyrodniczych, tworzących specyfikę obszaru parków kulturowych	Planowanie przestrzenne	Obszary PK1 – PK44
4. Zakaz wprowadzania na terenach obszarów wyznaczonych pod parki kulturowe elementów i form zagospodarowania degradujących krajobraz	Planowanie przestrzenne	Obszary PK1 – PK44
5. Utrzymanie zasad kompozycji przestrzenno-architektonicznej i jej różnorodności na terenach potencjalnych parków kulturowych	Planowanie przestrzenne	Obszary PK1 – PK44
6. Opracowanie i upowszechnianie regionalnych katalogów historycznej zabudowy i zagospodarowania terenu, wdrażanie ich do stosowania przez odpowiednie zapisy w prawie miejscowym	Planowanie przestrzenne	Całe województwo
7. Studium przebiegu dróg o szczególnych walorach krajobrazowych jako wytyczne do wskazań i budowy systemu turystycznych tras komunikacyjnych regionu	Planowanie przestrzenne	Całe województwo
8. Uwzględnianie w polityce przestrzennej jednostek samorządu terytorialnego ochrony układów urbanistycznych i ruralistycznych wpisanych i wskazanych do wpisania do rejestru zabytków wraz z obowiązkiem sporządzania dla nich planów miejscowych	Planowanie przestrzenne	Całe województwo
9. Utrzymanie i eksponowanie otwarc krajobrazowych, punktów widokowych, miejsc ekspozycji wartościowych krajobrazów kulturowych i przyrodniczych	Planowanie przestrzenne	Całe województwo
10. Sporządzenie studiów historyczno-krajobrazowych (identyfikacja, delimitacja specyficznych wartości krajobrazu, w tym krajo-	Planowanie przestrzenne	Obszary OKK1 – OKK30

brazu otwartego z uwzględnieniem otwarć krajobrazowych, panoram miejscowości, punktów widokowych, miejsc ekspozycji cennych krajobrazów kulturowych i przyrodniczych, naturalnych i kulturowych dominant terenu, granic krawędzi leśnych, topografii i „fizjonomii” układów przyrodniczych) dla wskazanych obszarów kulturowo-krajobrazowych wraz z wytycznymi do polityki przestrzennej gmin		
11. Ochrona zielonych pierścieni i włączanie średniowiecznych fortyfikacji miejskich do planowanych tras turystycznych	Planowanie przestrzenne, działania programowe	Całe województwo
12. Inwentaryzacja i waloryzacja zieleni przydrożnej, wprowadzenie zakazu wycinki alejowych obsadzeń drogowych lub obowiązku stosownych kompensacji	Działania programowe	Całe województwo
13. Rewaloryzacja i rewitalizacja zespołów parkowo-pałacowo-folwarcznych	Terytorializacja polityki rozwoju	Zespoły parkowo-pałacowe na terenie całego województwa
14. Rewitalizacja zabytkowych układów przestrzennych, urbanistycznych i ruralistycznych	Terytorializacja polityki rozwoju, planowanie przestrzenne	Układy urbanistyczne i ruralistyczne na terenie całego województwa

4.2.3. Program opieki nad zabytkami Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2021–2024

Program opieki nad zabytkami Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2021–2024 został przyjęty przez Sejmik Województwa Zachodniopomorskie w dniu 28 października 2021 r.⁴¹

W Programie sformułowano trzy cele perspektywiczne:

Cel I. Utrzymanie zabytków, jako integralnego elementu krajobrazu kulturowego budującego ład przestrzenny województwa zachodniopomorskiego;

Cel II. Zwiększanie atrakcyjności zabytków w procesie aktywizacji społecznej, gospodarczej i turystycznej województwa zachodniopomorskiego;

Cel III. Wzmacnianie otwartego społeczeństwa poprzez wzrost i popularyzację wiedzy o zabytkach i dziedzictwie kulturowym województwa zachodniopomorskiego.

Dla każdego z celów perspektywicznych opracowano strukturę celów operacyjnych i przypisanych im zadań szczegółowych. Tak skonstruowane „drzewo” celów zostało przedstawione w poniższym zestawieniu [**pogrubieniem oznaczono te działania, które powinny znaleźć się w sferze aktywności władz Gminy Pełczyce**]:

Cel perspektywiczny I. Utrzymanie zabytków, jako integralnego elementu krajobrazu kulturowego budującego ład przestrzenny województwa zachodniopomorskiego	
Cele operacyjne	Zadania
I.1. Opieka nad zabytkami i krajobrazem kulturowym w dokumentach strategicznych i planistycznych województwa	I.1.1. Utrzymanie spójności Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego z celami WPONZ WZ
	I.1.2. Uwzględnienie celów WPONZ WZ w Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Zachodniopomorskiego
	I.1.3. Uwzględnienie celów WPONZ WZ w dokumentach planistycznych dotyczących gospodarki przestrzennej
	I.1.4. Uwzględnianie celów WPONZ WZ w innych dokumentach programowych WZ, dotyczących np. edukacji, turystyki, środowiska przyrodniczego

⁴¹ Uchwała nr XXIX/338/21 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 28 października 2021 r. w sprawie przyjęcia „Wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami na lata 2021–2024” – Dziennik Urzędowy Województwa Zachodniopomorskiego z 2021 r. poz. 5593.

	I.1.5. Wspieranie procesu opracowywania powiatowych i gminnych programów opieki nad zabytkami i gminnych ewidencji zabytków
	I.1.6. Monitoring zmian prawa w zakresie ochrony zabytków
I.2. Integracja opieki nad dziedzictwem, krajobrazem kulturowym i środowiskiem przyrodniczym	I.2.1. Opracowanie Audytu Krajobrazowego Województwa Zachodniopomorskiego
	I.2.2. Wzmocnienie wykorzystania potencjału dziedzictwa przez system ochrony krajobrazu kulturowego
I.3. Badanie, dokumentowanie i digitalizacja zabytków oraz elementów dziedzictwa	I.3.1. Poszerzanie metodologii badań i dokumentacji stanu zabytków oraz elementów dziedzictwa
	I.3.2. Cyfryzacja wytypowanych elementów zabytkowego dziedzictwa
I.4. Poprawa materialnego stanu zabytków	I.4.1. Opieka nad drewnianym, rodzimym budownictwem ryglowym, jako wyróżnikiem kulturowym regionu
	I.4.2. Działania na rzecz utworzenia parku etnograficznego i tworzenia „Wirtualnego skansenu przy drodze OD STAREGO KRAKOWA DO NOWEGO WARPNA”
	I.4.3. Opieka nad zabytkami i zasobem materialnego dziedzictwa i zabytkami
	I.4.4. Wspieranie działań na rzecz zabezpieczania obiektów zabytkowych przed zagrożeniami
	I.4.5. Wspieranie właścicieli i użytkowników zabytków w prowadzeniu prawidłowej opieki nad zabytkami („dobre praktyki” konserwacji i rewitalizacji)
I.5. Współodpowiedzialność za zabytki i lokalne dziedzictwo	I.5.1. Wspieranie samorządów lokalnych w działaniach na rzecz opieki i ochrony zabytków (np. gminne i powiatowe programy opieki, gminne ewidencje zabytków)
I.6. Utrzymanie w dobrym stanie zabytków stanowiących własność województwa zachodniopomorskiego i użytkowanych przez jednostki województwa zachodniopomorskiego	I.6.1. Prowadzenie prac remontowych i rewitalizacyjnych obiektów zabytkowych znajdujących się w posiadaniu i użytkowaniu WZ
	I.6.2. Opracowanie bazy danych obiektów zabytkowych znajdujących się w posiadaniu i użytkowaniu WZ – ujętych w rejestrze zabytków, wojewódzkiej ewidencji zabytków, gminnych ewidencjach zabytków
	I.6.3. Wspieranie działań na rzecz tworzenia planów ochrony zabytków na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego oraz ich aktualizacji, dla zabytków wpisanych do rejestru zabytków, należących do województwa zachodniopomorskiego
Cel perspektywiczny II. Zwiększanie atrakcyjności zabytków w procesie aktywizacji społecznej, gospodarczej i turystycznej województwa zachodniopomorskiego	
II.1. Tworzenie warunków finansowych i organizacyjnych opieki nad zabytkami i dziedzictwem kulturowym regionu	II.1.1. Finansowanie z budżetu Samorządu Województwa Zachodniopomorskiego zadań związanych z opieką nad zabytkami – np. dotacje na prace renowacyjne i konserwatorskie dla obiektów wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w gminnych ewidencjach zabytków
	II.1.2. Finansowanie z funduszy strukturalnych i zewnętrznych w dyspozycji WZ zadań związanych z opieką nad zabytkami
II.2. Zwiększanie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości	II.2.1. Rozwój wojewódzkiego samorządowego systemu informacji o zabytkach dostępnych turystycznie
	II.2.2. Rozwój tematycznych szlaków turystycznych promujących dziedzictwo kulturowe regionu w oparciu o wydarzenia historyczne, zespoły zabytków, tradycje niematerialne i patriotyczne
	II.2.3. Działania na rzecz zagospodarowanie obiektów zabytkowych na cele turystyczne i gospodarcze
	II.2.4. Budowa i promocja produktów turystycznych i kulinarnych w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego
II.3. Tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami	II.3.1. Wspieranie rozwoju oferty turystycznej opartej o zabytki i elementy dziedzictwa oraz gospodarstw agroturystycznych w zabytkowych obiektach, z wykorzystaniem miejscowych tradycji

Cel perspektywiczny III. Wzmacnianie otwartego społeczeństwa poprzez wzrost i popularyzację wiedzy o zabytkach i dziedzictwie kulturowym województwa zachodniopomorskiego	
III.1. Wzmacnianie instytucji i organizacji zajmujących się promocją i edukacją regionalną	III.1.1. Tworzenie warunków organizacyjnych dla funkcjonowania i rozwoju instytucji zajmujących się dziedzictwem kulturowym i zabytkami województwa.
	III.1.2. Wspieranie funkcjonowania lokalnych muzeów i izb regionalnych
III.2. Edukacja i promocja zabytków i dziedzictwa kulturowego	III.2.1. Organizacja wydarzeń związanych z popularyzacją dziedzictwa regionu kierowanych do szerokich grup społecznych – np. Zachodniopomorskie Dni Dziedzictwa, Europejskie Dni Dziedzictwa, Noce Muzeów
	III.2.2. Włączenie problematyki dziedzictwa kulturowego do działań edukacyjnych i promocyjnych województwa.
	III.2.3. Popularyzacja wiedzy o historii, zabytkach i dziedzictwie województwa i jego ochronie, ze szczególnym uwzględnieniem dynastii Gryfitów, z wykorzystaniem nowych technologii cyfryzacji zabytków
	III.2.4. Kształtowanie postaw patriotycznych w kontekście historii regionu
III.3. Wspieranie działań sprzyjających integracji transgranicznej	III.3.1. Wspieranie działań badawczych i organizacja wydarzeń związanych z transgraniczną popularyzacją dziedzictwa regionu

4.2.4. Strategia Rozwoju Powiatu Choszczeńskiego 2016–2030

Strategia Rozwoju Powiatu Choszczeńskiego na lata 2016–2030 została przyjęta dnia 29 sierpnia 2013 r.⁴² Realizację Strategii oparto na drzewie celów – celach strategicznych i operacyjnych wynikających z wizji i misji Powiatu choszczeńskiego. W wyniku analizy materiałów opracowanych na potrzeby Strategii, wyodrębniono pięć obszarów strategicznego rozwoju Powiatu choszczeńskiego:

1. Rozwój infrastruktury technicznej i społecznej
2. Rozwój konkurencyjnej gospodarki lokalnej i rynku pracy
3. Wzrost tożsamości i spójności społecznej mieszkańców powiatu
4. Rozwój turystyki oraz zachowanie i ochrona wartości przyrodniczych
5. Rozwój rolnictwa i obszarów wiejskich

Poniżej przywołane te z celów operacyjnych, które dotyczą ochrony szeroko rozumianego dziedzictwa kulturowego – materialnego i niematerialnego [**pogrubieniem** oznaczono te działania, które powinny znaleźć się w sferze aktywności władz Gminy Pełczyce].

Cel operacyjny 3.3.2. Rozwój otwartej i twórczej społeczności lokalnej aktywnie uczestniczącej w życiu publicznym

Ważnym elementem dla procesów rozwojowych Powiatu jest zwrócenie działań w kierunku społeczeństwa obywatelskiego. Podstawowym celem aktywności lokalnej jest rozwój społeczny poprzez integrację i aktywizację społeczną w różnych zakresach. Rozwój lokalny jest niezbywalnym elementem rozwoju społeczno-gospodarczego kraju, regionu, społeczności lokalnej. Dzięki niemu realizacja interesantów indywidualnych i ogólnospołecznych dokonuje się przy wykorzystaniu lokalnych zasobów i czynników rozwoju. Oznacza to, że proces ten powinien być programowany, sterowany, wdrażany i modyfikowany przez struktury samorządowe, współpracujące z nimi instytucje właściwego szczebla oraz reprezentantów społeczeństwa lokalnego.

Realizacja powyższego celu powinna obejmować m.in.:

- **wsparcie organizacji imprez i wydarzeń kulturalnych, ze szczególnym uwzględnieniem imprez o charakterze ponadlokalnym i angażujących lokalnych twórców i artystów,**

⁴² Uchwała Nr XIV/115/2016 Rady Powiatu w Choszcznie z dnia 20 września 2016 r. w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Powiatu choszczeńskiego na lata 2016–2030.

- **opracowanie i wdrożenie spójnej edukacji lokalnej w szkołach** na terenie Powiatu oraz interdyscyplinarnych programów i ścieżek edukacyjnych,
- organizację imprez kojarzących się z Powiatem choszczeńskim i tworzących jego markę,
- **aktywizację środowisk kulturalnych, twórczych i grup folklorystycznych,**
- **stworzenie systemu wsparcia dla młodych zdolnych lokalnych artystów,**
- współpracę międzynarodową, transgraniczną i regionalną,
- budowanie społeczeństwa informacyjnego i uczącego się.

Cel operacyjny 3.4.1. Ochrona i racjonalne wykorzystywanie walorów środowiska naturalnego

Jednym z podstawowych elementów zrównoważonego rozwoju jest podejmowanie działań ukierunkowanych na ochronę i poprawę stanu środowiska naturalnego oraz dóbr kultury. Ochrona walorów przyrodniczych i kulturalnych determinuje realizację wielu przedsięwzięć w tym dotyczących rozwoju turystyki, rolnictwa i gospodarki.

Zadania określone poniżej zgodne są z celami, kierunkami i zakresem działań jakie zostały przedstawione w „Powiatowym Programie Opieki nad Zabytkami Powiatu Choszczeńskiego na lata 2016–2020” oraz „Programie Ochrony Środowiska dla Powiatu Choszczeńskiego na lata 2012–2015 z perspektywą na lata 2016–2019”.

Realizacja powyższego celu powinna obejmować m.in.:

- infrastrukturalne projekty na rzecz poprawy stanu środowiska przyrodniczego,
- edukacyjne, doradcze i finansowe wsparcie dla mieszkańców podejmujących działania prośrodowiskowe w swoich gospodarstwach domowych,
- wspieranie gmin Powiatu choszczeńskiego w podnoszeniu jakości wody dostarczanej mieszkańcom,
- stworzenie warunków do rozwoju przydomowych oczyszczalni ścieków na obszarach na których nie istnieje ekonomiczne uzasadnienie budowy zbiorczego systemu kanalizacji,
- **prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i budowlanych przy obiektach zabytkowych nieruchomości, będących własnością jednostek samorządów terytorialnych,**
- **wspieranie działań mających na celu montaż systemów zabezpieczeń ppoż. oraz antywłamaniowych dla obiektów najcenniejszych zabytków w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, Powiatowym Inspektorem Nadzoru Budowlanego oraz Policją i Strażą Pożarną,**
- **oznakowanie obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków w postaci znaków informacyjnych umieszczanych przez Starostę w uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków,**
- **promocję dziedzictwa kulturowego,**
- **współpracę z instytucjami działającymi w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz rozwoju turystyki w Powiecie choszczeńskim.**

Cel operacyjny 3.4.2. Podniesienie atrakcyjności turystycznej Powiatu

Szczególne szanse dla rozwoju turystyki na analizowanym obszarze stanowią warunki do rozwoju turystyki aktywnej, jednocześnie obszar jest idealny do rozwijania turystyki weekendowej, krótkoterminowej jak i długoterminowej. Taki model turystyki zbieżny jest z ogólnymi tendencjami rozwoju. Wzrasta w niej świadomość i znaczenie zagadnień ekologicznych, kulturowych i zdrowego trybu życia. Powoduje to wzrost zapotrzebowania na różnorodne i dostosowane do potrzeb produkty turystyczne. We wszystkich tych aspektach obszar objęty analizą może pozytywnie odpowiedzieć na występujące zapotrzebowanie.

Zadania określone poniżej zgodne są z celami, kierunkami i zakresem działań jakie zostały przedstawione w „Strategii rozwoju turystyki Powiatu Choszczeńskiego na lata 2012–2015 z perspektywą na lata 2016–2020”.

Realizacja powyższego celu powinna obejmować m.in.:

- wspieranie rozbudowy infrastruktury turystycznej na terenie Powiatu umożliwiającej przedłużenie sezonu turystycznego,
- rozwój i modernizacja bazy noclegowej dostosowanej do różnych potrzeb turystów: gospodarstwa agroturystyczne, place biwakowe, pokoje gościnne, pensjonaty,
- wsparcie tworzenia kompleksowej oferty turystycznej: inwentaryzacja lokalnych zasobów, atrakcji, bazy noclegowej i turystycznej, powiązanie poszczególnych elementów i stworzenie ofert turystycznych, zapewnienie dostępu do informacji o ofercie turystycznej,
- rozwój i modernizacja infrastruktury turystycznej: rowerowej, kajakowej, itp. (ścieżki, wiaty, przystanie, wyposażalnie sprzętu, punkty informacyjne itd.),
- wypracowanie i promocję lokalnych produktów turystycznych.

4.2.5. Powiatowy program opieki nad zabytkami Powiatu Choszczeńskiego na lata 2021–2024

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Choszczeńskiego na lata 2021–2024 został przyjęty dnia 15 grudnia 2021 r.⁴³ Realizację Programu oparto na drzewie celów – celu perspektywicznym: **Zbudowanie skutecznej ochrony i opieki nad zabytkami w celu zwiększenia potencjału kulturowego i turystycznego Powiatu Choszczeńskiego**, realizowanym przez cele szczegółowe i wyodrębnione w ich ramach kierunki działań wraz ze skonkretyzowanymi działaniami.

Tak skonstruowane „drzewo” celów zostało przedstawione w poniższym zestawieniu [**pogrubieniem** oznaczono te działania, które powinny znaleźć się w sferze aktywności władz Gminy Pełczyce]:

Cel szczegółowy 1: Zachowanie dziedzictwa i charakterystycznych cech krajobrazu kulturowego.	
Kierunek działania	Działanie
1.1. Rozpoznanie i dokumentowanie zasobów nieruchomości	1.1.1. Zamieszczenie aktualizacji PPOnZ na stronie internetowej Powiatu Choszczeńskiego i Biuletynie Informacji Publicznej.
	1.1.2. Zamieszczenie informacji na temat zabytków na stronie internetowej Powiatu Choszczeńskiego oraz w wydawanym przez Powiat Choszczeński biuletynie informacyjnym
Cel szczegółowy 2: Poprawa stanu technicznego zabytkowych obiektów.	
2.1. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.	2.1.1. Prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i budowlanych przy obiektach zabytkowych nieruchomości , będących własnością powiatu, zabezpieczenie i utrzymanie tych obiektów wraz z otoczeniem w jak najlepszym stanie, korzystanie z obiektów w sposób nie powodujących utraty ich wartości. Zapewnienie warunków niezbędnych do przeprowadzania badań oraz dokumentowania obiektów zabytkowych. Obiektami wpisanymi do rejestru zabytków, będącymi własnością Powiatu Choszczeńskiego jest siedziba Domu Pomocy Społecznej w Brzezinach wskazany w rejestrze zabytków nieruchomości pod numerem A-616 oraz siedziba Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego im. Marii Grzegorzewskiej w Niemieńsk – pałac myśliwski („zamek”) zaewidencjonowany jako zabytek pod numerem A-177.
	2.1.2. Wspieranie działań mających na celu montaż systemów zabezpieczeń ppoż. oraz antyłamaniowych dla obiektów najcenniejszych zabytków w porozumieniu z Wojewódzkim

⁴³ Uchwała Nr XXV/220/2021 Rady Powiatu Choszczeńskiego z dnia 15 grudnia 2021 r. w sprawie przyjęcia „Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami Powiatu Choszczeńskiego na lata 2021–2024” – Dz.U. Woj. Zachodniopomorskiego z 2021 r. poz. 5894.

	Konserwatorem Zabytków, Powiatowym Inspektorem Nadzoru Budowlanego, Komendą Powiatową Policji w Choszcznie oraz Komendą Powiatową Państwowej Straży Pożarnej w Choszcznie.
	2.1.3. Oznakowanie zabytków wpisanych do rejestru zabytków zgodnie ze wzorem znaku informacyjnego na podstawie Rozporządzenia Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r.
Cel szczegółowy 3: Skuteczne zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego dla funkcji kulturalnych i turystycznych.	
3.1. Stworzenie warunków finansowych i organizacyjnych do opieki nad dziedzictwem kulturowym.	3.1.1. Udzielanie dotacji na wniosek zainteresowanych podmiotów na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub budowlanych przy obiektach zabytkowych na terenie Powiatu Choszczeńskiego wpisanych do rejestru zabytków.
	3.1.2. Ustanawianie na wniosek Zachodniopomorskiego Konserwatora Zabytków społecznych opiekunów zabytków oraz ich odwoływanie, prowadzenie ewidencji społecznych opiekunów zabytków oraz wydawanie dokumentów potwierdzających pełnienie funkcji społecznego opiekuna zabytków. Jednym z głównych zadań społecznego opiekuna zabytków są działania mające na celu upowszechnianie wiedzy o zabytkach, współdziałanie w tym zakresie z jednostkami samorządu terytorialnego oraz Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków oraz podejmowanie wszelkich działań mających na celu zachowanie ich wartości i utrzymanie w jak najlepszym stanie.
Cel szczegółowy 4: Edukacja i budowanie społecznej akceptacji ochrony dziedzictwa kulturowego.	
4.1. Edukacja i współpraca z innymi jednostkami samorządu terytorialnego, organizacjami i stowarzyszeniami w sprawie dziedzictwa kulturowego.	4.1.1. Współpraca z jednostkami samorządu terytorialnego, organizacjami i stowarzyszeniami działającymi w zakresie edukacji dzieci, młodzieży i dorosłych w tematyce ochrony dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego.
	4.1.2. Współpraca z organizacjami ekologicznymi realizującymi programy służące edukacji przyrodniczej oraz ochronie przyrody.
	4.1.3. Współpraca z instytucjami działającymi w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz rozwoju turystyki w Powiecie Choszczeńskim
Cel szczegółowy 5: Promocja dziedzictwa kulturowego Powiatu Choszczeńskiego.	
5.1. Upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym Powiatu Choszczeńskiego	5.1.1. Popularyzacja istniejących tras turystycznych przy zabytkach.
	5.1.2. Popularyzacja lokalnych festynów, konkursów dotyczących dziedzictwa kulturowego.
	5.1.3. Promocja i upowszechnianie informacji o zasobach kulturowych Powiatu Choszczeńskiego w wydawnictwie i na stronie internetowej Powiatu Choszczeńskiego.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje programu opieki nad zabytkami z dokumentami programowymi gminy

5.1.1. Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Pełczyce

Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Pełczyce została przyjęta w 1999 r.⁴⁴ Zabytki zostały uznane w *Strategii* jako element „zainwestowania turystycznego” i przedstawione – obok przyrodniczych obszarów i obiektów chronionych – w rozdziale szóstym poświęconym turystyce, w podrozdziałach 6.2. *Zainwestowanie turystyczne* i 6.2.4. *Ochrona zasobów środowiska kulturowego*, która sprowadza się w zasadzie do wymienienia listy zabytkowych obiektów występujących na terenie gminy Pełczyce. Należy podkreślić, że to zestawienie jest w dużym stopniu zbieżne z Gminną Ewidencją Zabytków; uzupełnia je zestawienie zabytkowych parków dworskich/pałacowych i cmentarzy ujęte w rozdziale 6.2.3. *Ochrona konserwatorska przyrody* (!).

W części 6.3. *Perspektywy rozwoju* uszeregowano oceny wpływu mocnych stron na wykorzystanie szans i przeciwności zagrożeń:

⁴⁴ Uchwała Nr X/69/99 Rady Miejskiej w Pełczycach z dnia 2 grudnia 1999 roku w sprawie: przyjęcia *Strategii Rozwoju Miasta i Gminy Pełczyce*.

- atrakcyjne środowisko przyrodniczo-krajobrazowe (I miejsce),
- docenienie roli rozwoju turystyki przez samorząd lokalny i mieszkańców (II miejsce),
- położenie na trasie szlaku Cystersów i Bursztynowego (III miejsce),
- liczne zabytki architektoniczne oraz występowanie parków krajobrazowych (IV miejsce)

oraz ocenę wpływu słabych stron na uniemożliwienie wykorzystania szans i potęgowania zagrożeń:

- zły stan dróg, słabe połączenia komunikacyjne i zła infrastruktura turystyczna (I miejsce),
- zaniedbania w estetyce miasta i wsi (II miejsce),
- sezonowość, niewykorzystanie szlaków (III miejsce),
- brak renowacji obiektów architektonicznych (IV miejsce)⁴⁵.

5.1.3. Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Pełczyce na lata 2017–2023

*Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Pełczyce na lata 2017–2023. Walidacja celów i aktualizacja Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Pełczyce na lata 2010–2020 [dalej: LPR] został przyjęty dnia 7 września 2017 r.*⁴⁶

Obszar gminy znajdujący się w stanie kryzysowym z powodu koncentracji negatywnych zjawisk społecznych, w szczególności bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, niskiego poziomu edukacji lub kapitału społecznego, a także niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym, **wyznacza się jako obszar zdegradowany**, w przypadku występowania na nim ponadto co najmniej jednego z następujących negatywnych zjawisk:

- gospodarczych – w szczególności niskiego stopnia przedsiębiorczości, słabej kondycji lokalnych przedsiębiorstw, lub
- środowiskowych – w szczególności przekroczenia standardów jakości środowiska, obecności odpadów stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia ludzi lub stanu środowiska, lub
- przestrzenno-funkcjonalnych – w szczególności niewystarczającego wyposażenia w infrastrukturę techniczną i społeczną lub jej złego stanu technicznego, braku dostępu do podstawowych usług lub ich niskiej jakości, niedostosowania rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru, niskiego poziomu obsługi komunikacyjnej, niedoboru lub niskiej jakości terenów publicznych, lub
- technicznych – w szczególności degradacji stanu technicznego obiektów budowlanych, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym, oraz niefunkcjonowania rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w szczególności w zakresie energooszczędności i ochrony środowiska.

Z dokonanej w LPR analizy wynika, że na obszarze o najwyższej koncentracji problemów społecznych występują dalsze problemy:

- Pełczyce – Strefa IV – zły stan obiektów budowlanych,
- Pełczyce – Strefa III – niski poziom przedsiębiorczości,
- Będargowo – niski poziom przedsiębiorczości, azbest, zły stan chodników, zły stan obiektów budowlanych,

⁴⁵ Strategia..., s. 45.

⁴⁶ Uchwała Nr XXI/156/2017 r. z dnia 7 września 2017 r. Rady Miejskiej w Pełczycach w sprawie przyjęcia Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Pełczyce na lata 2017–2023 – Walidacja celów i aktualizacja Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Pełczyce na lata 2010–2020 oraz Uchwała Nr XXIII/172/2017 r. Rady Miejskiej w Pełczycach z dnia 30 listopada 2017 r. w sprawie zmiany Uchwały Nr XXI/156/2017 r. z dnia 7 września 2017 r. Rady Miejskiej w Pełczycach w sprawie przyjęcia Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Pełczyce na lata 2017–2023 – Walidacja celów i aktualizacja Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Pełczyce na lata 2010–2020.

- Boguszyny – niski poziom przedsiębiorczości, azbest, zły stan chodników, niski udział dzieci i młodzieży w ofercie kulturalnej,
- Lubiana – niski poziom przedsiębiorczości, azbest, zły niski udział dzieci i młodzieży w ofercie kulturalnej,
- Przekolno – dzikie wysypisko śmieci, zły niski udział dzieci i młodzieży w ofercie kulturalnej, zły stan obiektów budowlanych.

W związku z tym, że obszar rewitalizacji nie może obejmować terenów większych niż 20% powierzchni gminy, a także nie może być zamieszkały przez więcej niż 30% mieszkańców, za obszary rewitalizacji uznano jednostki delimitacyjne o szczególnej koncentracji negatywnych zjawisk, a jednocześnie mające szczególne znaczenie dla rozwoju gminy:

- Pełczyce – Strefa IV
- Będargowo
- Boguszyny
- Lubiana
- Przekolno

Uzasadnienie:

W przypadku zdegradowanych obszarów wiejskich (Bedargowo, Boguszyny, Lubiana, Przekolno), do obszaru rewitalizacji włączono całą zamieszkaną przestrzeń poszczególnych miejscowości, ze względu na dużą trudność w zdefiniowaniu koncentracji problemów w przestrzeni poszczególnych obszarów. Wymienione wsie są niedużymi społecznościami lokalnymi oraz niedużymi obszarami – realizowane działania rewitalizacyjne w poszczególnych miejscowościach oddziaływać będą na przestrzeń całych miejscowości oraz wszystkich mieszkańców.

W przypadku miejscowości Pełczyce zdecydowano o wskazaniu do rewitalizacji przestrzeni centrum miasta, tj. jednostki delimitacyjnej Pełczyce – Strefa IV. W tej części miasta problemy społeczne charakteryzowały się największą koncentracją. W tej części miasta zaobserwowano najwyższą koncentrację zjawiska bezrobocia oraz ubóstwa. Strefa IV Pełczyc to istotna dla rozwoju lokalnego część miasta. Skupia centrum usługowe (obiekty administracji, handel). Charakteryzuje się ponadto bardzo dużą degradacją tkanki miejskiej. **W tej przestrzeni dominuje zabudowa mieszkalna wielorodzinna w postaci kamienic wybudowanych przed 1945 rokiem (94 obiekty budowlane). O skali degradacji świadczy liczba obiektów budowlanych wymagających remontów (47 takich obiektów).** Łącznie obszar rewitalizacji zamieszkiwało 2384 osoby, czyli 29,93% mieszkańców gminy, na powierzchni około 2,325 km², co stanowi 1,16% powierzchni gminy⁴⁷.

Cel rewitalizacji	Kierunki działań rewitalizacyjnych
1. Zwiększona aktywność zawodowa oraz zmniejszona skala ubóstwa na obszarze rewitalizacji	<ul style="list-style-type: none"> • aktywizacja zawodowa mieszkańców poprzez działania animacyjne oraz szkoleniowe, realizowane we współpracy z PUP oraz przedsiębiorcami, • praca socjalna na rzecz osób zagrożonych ubóstwem oraz wspieranie tych osób, • rozwój ekonomii społecznej, • wspieranie kształcenia zawodowego oraz doradztwa zawodowego, w szczególności wśród młodzieży.
2. Zwiększony poziom przedsiębiorczości mieszkańców obszaru rewitalizacji.	<ul style="list-style-type: none"> • wspieranie rozwoju przedsiębiorczości poprzez działania animacyjne oraz szkoleniowe, • współpraca samorządu z przedsiębiorcami, w celu budowanie lokalnych przewag konkurencyjnych,

⁴⁷ LPR, s. 73–74.

	<ul style="list-style-type: none"> wspieranie kształtowania lokalnych obiegów gospodarczych oraz wzmacnianie konkurencyjności przedsiębiorstw.
3. Zwiększona aktywność społeczna mieszkańców obszaru rewitalizacji.	<ul style="list-style-type: none"> wspieranie rozwoju aktywności społecznych, m. in. poprzez działania animacyjne, szkoleniowe, działalność organizacji pozarządowych, sołectw, nieformalnych zgrupowań, kształcenie i wspieranie rozwoju liderów społecznych, realizacja działań integrujących społeczności lokalne oraz promujących aktywność społeczną.
4. Rozwinięta infrastruktura społeczna oraz zrewitalizowane przestrzeni publiczne obszaru rewitalizacji.	<ul style="list-style-type: none"> tworzenie niezbędnej nowej infrastruktury społecznej (budowa lub rozbudowa), modernizacja i remonty istniejącej infrastruktury społecznej, poprawa jakości świadczonych usług publicznych związanych z kulturą, rekreacją, aktywnością społeczną, m. in. poprzez zakup wyposażenia, przystosowanie obiektów infrastruktury do efektywniejszego wykorzystania (np. wyposażenie w system ogrzewania), zagospodarowanie i rozwój przestrzeni publicznych, wpływających na integrację społeczną obszaru rewitalizacji, np. skwerów, placów, parków, brzegów jezior, poprawa estetyki i ładu przestrzennego obszarów rewitalizacji.
5. Poprawiony stan infrastruktury technicznej obszaru rewitalizacji	<ul style="list-style-type: none"> remonty dróg, remonty oraz budowa chodników.
6. Poprawiony stan zasobów mieszkaniowych obszaru rewitalizacji.	<ul style="list-style-type: none"> remonty i modernizacje obiektów mieszkalnych, remonty i modernizacje obiektów zabytkowych, poprawa zagospodarowania części wspólnych przestrzeni mieszkalnych, w tym obiektów gospodarczych, podwórek.

5.1.4. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Pełczyce

Gmina Pełczyce dysponuje *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego* przyjętym na podstawie Uchwały Nr XIII/87/2012 Rady Miejskiej w Pełczycach z dnia 25 października 2012 r. W trakcie opracowywania *Programu opieki*, trwał proces konsultacji projektu drugiej zmiany studium⁴⁸, która została uwzględniona w niniejszym opracowaniu. W Studium określona jest polityka przestrzenna gminy, w tym lokalne zasady zagospodarowania przestrzennego, które (na podstawie art. 9 ust. 4 *ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym*) są wiążące przy sporządzaniu miejscowych planów.

W części opisowej projektu *Studium* przedstawione zostały – w rozdziale 7 – *Wartości zasobów środowiska kulturowego i wytyczne ochrony konserwatorskiej*⁴⁹. Skonkretyzowane warunki ochrony konserwatorskiej zawarte zostały w rozdz. 7.3.⁵⁰ Ich istotnym warunkiem jest wyznaczenie stref ochrony konserwatorskiej (rozdz. 7.3.2.).

1. Strefa „A” – ścisłej ochrony konserwatorskiej

Obejmuje dobrze zachowane układy przestrzenne lub ich części uznane za szczególnie wartościowe, jako materialne świadectwo historii regionu lub miejscowości, podlegające ochronie poprzez utrzymanie istniejącej formy i substancji.

- ustalona dla obiektów i terenów wpisanych do rejestru zabytków bądź zakwalifikowanych do wpisania do rejestru zabytków;
- ścisłej ochronie podlega:

⁴⁸ Pierwsza zmiana w *Studium* została zainicjowana uchwałą Nr V/25/2011 Rady Miejskiej w Pełczycach z dnia 31 marca 2011 r. w sprawie przystąpienia do zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Pełczyce. Prace zostały zakończone przyjęciem nowego dokumentu uchwałą Nr XIII/87/2012 Rady Miejskiej w Pełczycach z dnia 25 października 2012 r.

Druga zmiana została zainicjowana Uchwałą XXII.244.2022 Rady Miejskiej w Pełczycach z dnia 15 lutego 2022 r.

⁴⁹ *Studium*, s. 109–144.

⁵⁰ *Studium*, s. 136–140.

- historyczna kompozycja układu przestrzennego, w tym rozplanowanie zabudowy,
- istniejąca zabytkowa zabudowa i inne elementy zagospodarowania (starodrzew, mała architektura),
- warunki ochrony:
  - obowiązuje trwałe zachowanie historycznego układu przestrzennego we wszystkich jego elementach,
  - usunięcie elementów dysharmonijnych,
  - wszelka działalność wymaga zezwoleń i uzgodnień ze służbami konserwatorskimi.

2. Strefa „B” – ochrony konserwatorskiej

Obejmuje układy przestrzenne lub ich części, w obrębie których dominuje historyczne rozplanowanie i zabudowa o regionalnych lub lokalnych wartościach kulturowych, o niewielkim stopniu zdegradowania, których stan zachowania pozwala na przeprowadzenie działań konserwatorsko-rewaloryzacyjnych.

- ochronie podlega:
  - historyczna kompozycja układu przestrzennego, w tym rozplanowanie ulic i placów (z uwzględnieniem możliwości ochrony zadrzewień),
  - historyczne rozplanowanie zabudowy, w tym ukształtowanie szerokości frontów parceli i działek siedliskowych, rozplanowanie zabudowy działki i usytuowanie budynku mieszkalnego,
  - forma architektoniczna zabudowy,
  - zieleń komponowana, jej układ i skład zabudowy;
- warunki ochrony:
  - obowiązuje zachowanie zasadniczych elementów układu przestrzennego,
  - obiekty dysharmonizujące powinny być docelowo usunięte lub przebudowane,
  - nowe obiekty należy dostosować do historycznej kompozycji przestrzennej oraz architektonicznych form zabudowy, wskazane jest stosowanie tradycyjnych materiałów budowlanych,
  - obowiązuje uzgodnienie dokumentacji projektowej z [Zachodniopomorskim] Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

3. Strefa ochrony zabytkowych układów zieleni komponowanej (ZZK)

- tereny te stanowią najczęściej integralną część strefy „A” (otoczenie wpisanych do rejestru zabytków, tereny parków i cmentarzy wpisanych do rejestru zabytków lub zakwalifikowanych do wpisu);
- zalecenia konserwatorskie obowiązujące na tych obszarach:
  - zachować teren zabytkowych założeń zieleni w granicach historycznego założenia,
  - konieczność wydzielenia terenów z większych obszarów, zakaz wtórnych podziałów geodezyjnych, konieczność ich uzgadniania ze Służbą Ochrony Zabytków, zachować własność i w miarę możliwości użytkowanie w jednych rękach,
  - ochrona i odtworzenie rozplanowania i składu gatunkowego drzewostanu i zakrzewień komponowanych,
  - docelowo odtworzenie bądź uczytelnienie sieci drożnej, układu wodnego, małej architektury,
  - zakaz prowadzenia inwestycji bez uzgodnień ze Służbą Ochrony Zabytków,
  - w przypadku konieczności wprowadzenia nowych obiektów kubaturowych lokalizacja optymalnie w miejscach historycznego zainwestowania,

- wszelkie prace porządkowe i renowacyjne należy prowadzić w uzgodnieniu ze Służbą Ochrony Zabytków, gdy nie przewiduje się prac renowacyjnych należy pozostawić zbiorowisko naturalnej sukcesji przyrodniczej (dot. cmentarzy polowych),
- obowiązuje bezwzględne zalecenie zachowania i uporządkowania terenów historycznych cmentarzy (ochrona obiektów sepulkralnych *in situ* poprzez tworzenie lapidariów).

4. Strefa „E” ochrony ekspozycji historycznego zespołu lub jego dominant / dominanty

- strefa obejmuje tereny umożliwiające widok na panoramy i dominanty z ustalonych kierunków widokowych,
- ochronie podlega:
  - teren stanowiący zabezpieczenie widoku na zabytek,
- warunki ochrony:
  - wyłączenie obszaru spod zabudowy zakłócające wgląd na zabytkowy obiekt,
  - w przypadku planowanej lokalizacji obiektów kubaturowych lub liniowych wymagane opracowanie studium ekspozycji,
  - uzgadnianie ze służbami konserwatorskimi – wszelkich działań inwestorskich związanych z zabudową w strefie.

5. Ewidencja dóbr kultury, nie wpisanych do rejestru zabytków

- obowiązuje ochrona ukształtowania pierwotnego bryły (w tym gabarytów, formy dachów, układu kompozycyjnego i detalu architektonicznego elewacji, elementów pierwotnego wyposażenia wnętrz),
- dla budynków ujętych w ewidencji, dopuszcza się wymianę zabudowy w wypadku gdy jest to uzasadnione względami ekonomicznymi lub planistycznymi i uzyska akceptację WKZ; inwestor powinien przedłożyć opinię o stanie technicznym oraz dokumentację fotograficzną obiektu (1 egzemplarz do przekazania do archiwum Służby Ochrony Zabytków).

6. Obszar kulturowy (OK)

Forma aktywnej ochrony i kształtowania wyróżniających się krajobrazowo i kulturowo terenów, na których znajdują się zróżnicowane, bądź jednorodnie pod względem historyczno-architektonicznym dobra kultury, posiadające wyrazistą tożsamość, wraz z otaczającym krajobrazem geograficzno-przyrodniczym.

Celem ustanowienia obszaru kulturowego jest skierowanie aktywności mieszkańców i władz samorządowych na świadomą ochronę i tworzenie wartości kulturowych i krajobrazowych poprzez ochroną zabytkowych form i treści krajobrazu kulturowego, zintegrowanego z wartościami środowiska przyrodniczego oraz kreowanie wartościowego krajobrazu, stanowiącego o specyfice regionu, ze wskazaniem do wykorzystania jako atrakcji turystyczno-rekreacyjnej. Na terenie obszaru kulturowego obowiązują zasady ochrony krajobrazu i zespołów zabudowy oraz zagospodarowania terenu, stanowiące w planie ochrony.

Zgodnie z zapisem *Planu Zagospodarowania Województwa Zachodniopomorskiego – system ochrony obszarowej środowiska kulturowego*, proponuje się ustanowienie obszaru kulturowego **Dolina rzeki Płoni**, który rozciąga się od terenów położonych na południe od Barlinka, poprzez obszar doliny rzeki Płoni z zespołem jezior Płoń i Miedwie, aż po wieś Zieleniewo w gminie Kobylanka, która położona jest na północnym brzegu jeziora Miedwie. Szczegółowe wytyczne zawarte są w wyżej cytowanym Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa.

Z obszaru gminy Pełczyce, w skład proponowanego OK wchodzi niewielki fragment terenu położonego przy zachodniej granicy gminy, wzdłuż rzeki Płonia, na odcinku od wsi Chrapowo, po północno-zachodni kraniec wsi Jagów. Na wskazanym obszarze nie występują tereny zabudowane, a przestrzeń wiejska objęta jest prawie w

całości ochroną w ramach ochrony Barlinecko Parku Krajobrazowego. Zasięg przestrzenny pokazany jest na plan-szy podstawowej *Studium* oraz wyciągu z PZPW.

5.1.5. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

Według stanu na 31 grudnia 2022 r. na terenie gminy Pełczyce obowiązywało 7 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego i ich zmian obejmujących niespełna 1% powierzchni gminy⁵¹. Jedynie w dwóch zachodziła potrzeba uwzględnienie zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazu kulturowego oraz dóbr kultury współczesnej.

Uchwała Rady Miejskiej w Pełczycach	Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej
<p>Uchwała Nr XX/154/2001 Rady Miejskiej w Pełczycach z dnia 29 marca 2001 r. w sprawie zmian miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Pełczyce w miejscowościach: Ługowo dz. nr ewid. 83/2, 83/3, 83/4, 83/6, 83/8, 83/9, 83/11, 82/7, 82/8, 82/9 Będargowo dz. nr ewid. 3/3, 3/4</p> <p>Publikacja: Dz. Urz. Woj. Zachodniopomorskiego z 2001 r., Nr 16, poz. 321.</p>	<p>§ 10. ust. 7. Tereny objęte zmianą funkcji nie są rozpoznane pod względem występowania stanowisk archeologicznych.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Uzgadnianie i opiniowanie wszelkich poczynąń inżynierskich, budowlanych i innych podejmowanych w obrębie strefy ochrony stanowiska archeologicznego przez Wojewódzki Oddział Służby Ochrony zabytków z siedzibą w Szczecinie. 2. W przypadku podjęcia realizacji inwestycji obowiązuje przeprowadzenie interwencyjnych badań archeologicznych na koszt inwestora. Właściciel, użytkownicy terenu i inwestorzy zobowiązani są do zawiadomienia służby konserwatorskiej o podjęciu działań inwestycyjnych lub innych związanych z robotami ziemnymi z wyprzedzeniem minimum 2-tygodniowym. 3. Rozpoczęcie prac ziemnych związanych z realizacją inwestycji uzależnia się od uzyskania stosownego zezwolenia od Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Badania archeologiczne mają charakter sezonowy, od maja do października.
<p>Uchwała Nr XXXVII/219/98 Rady Miejskiej w Pełczycach z dnia 18 czerwca 1998 r. w sprawie: uchwalenia zmian miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w Pełczycach</p> <p>Publikacja: Dz. Urz. Woj. Zachodniopomorskiego z 1998 r.</p>	<p>Brak zapisów dotyczących warunków zagospodarowania wynikających z potrzeb ochrony środowiska kulturowego.</p>
<p>Uchwała Nr XXXI/175/97 Rady Miejskiej w Pełczycach z dnia 27 listopada 1997 r. w sprawie uchwalenia zmian miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego</p> <p>Publikacja: Dz. Urz. Woj. Zachodniopomorskiego z 1997 r.</p>	<p>Brak zapisów dotyczących warunków zagospodarowania wynikających z potrzeb ochrony środowiska kulturowego.</p>
<p>Uchwała Nr XXXI/176/97 Rady Miejskiej w Pełczycach z dnia 27 listopada 1997 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w Łyskowie</p> <p>Publikacja: Dz. Urz. Woj. Zachodniopomorskiego z 1997 r.</p>	<p>Brak zapisów dotyczących warunków zagospodarowania wynikających z potrzeb ochrony środowiska kulturowego.</p>
<p>Uchwała Nr XXXI/177/97 Rady Miejskiej w Pełczycach z dnia 27 listopada 1997 r. w sprawie uchwalenia zmian miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w Chrapowie</p> <p>Publikacja: Dz. Urz. Woj. Zachodniopomorskiego z 1997 r.</p>	<p>Brak zapisów dotyczących warunków zagospodarowania wynikających z potrzeb ochrony środowiska kulturowego.</p>
<p>Uchwała Nr XXXI/178/97 Rady Miejskiej w Pełczycach z dnia 27 listopada 1997 r. w sprawie uchwalenia zmian miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w Będargowie</p> <p>Publikacja: Dz. Urz. Woj. Zachodniopomorskiego z 1997 r.</p>	<p>Brak zapisów dotyczących warunków zagospodarowania wynikających z potrzeb ochrony środowiska kulturowego.</p>

⁵¹ Szczegółowy spis – <https://pelczyce.e-mapa.net/>

Uchwała Nr XIII/88/2012 Rady Miejskiej w Pełczycach z dnia 25 października 2012 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego „Pionierów – Jez. Krzywe” w Gminie Pełczyce Publikacja: Dz. Urz. Woj. Zachodniopomorskiego z 2012 r., poz. 2444	§ 6. Na obszarze objętym planem nie występują stanowiska archeologiczne, strefy ochrony konserwatorskiej oraz strefy ochrony krajobrazu. W przypadku ujawnienia przedmiotu posiadającego cechy zabytku podczas prowadzenia prac budowlanych i ziemnych na terenie planu, należy postępować zgodnie z przepisami odrębnymi.
--	--

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1. Rys historyczny Ziemi Pełczyckiej⁵²

Ziemie położone pomiędzy środkową i dolną Wisłą a Łabą były strefą ożywionego osadnictwa już od epoki środkowego neolitu (połowa IV tysiąclecia p.n.e.), co potwierdzają liczne ślady osadnictwa różnych kultur z epoki kamienia, brązu i żelaza. Ten wielowiekowe intensywne osadnictwo została zahamowane w okresie wędrówek ludów (IV–VI w. n.e.). Ponowne zasiedlenie ww. terenów, w tym obszaru dzisiejszej Ziemi Pełczyckiej miało miejsce począwszy od VII w., kiedy obszar w szczególności pomiędzy Odrą i Wisłą był zajmowany w wyniku ekspansji plemion słowiańskich. Ziemia pełczycka znalazła się w strefie oddziaływań plemion pomorskich, które pozostawiły po sobie trwałe ślady osadnicze w postaci dzisiejszych grodzisk oraz wsi. Obecność Słowian na tym terenie w okresie wczesnego średniowiecza została także utrwalona w nazewnictwie wielu miejscowości, rzek, jezior, ziem itp.

Naturalne walory obronne dzisiejszych Pełczyc położonych na pagórkowatym terenie i otoczonych przez wody czterech jezior (Krzywego, Panieńskiego, Sławno, Pełcz) przesądziły o powstaniu na cyplu, wysuniętym w głąb jeziora Panieńskiego od strony wschodniej, wczesnośredniowiecznego grodu obronnego, który funkcjonował na tym miejscu zapewne od X do XII w. Gród bronił dostępu do dwóch równolegle rozwijających się układów osadniczych – jednego położonego na wyspie, na południe od grodu, co odpowiada dzisiejszemu terenowi tzw. Staro Miasta i drugiego, o charakterze służebnym, rzemieślniczym, położonego na wschodnim brzegu jeziora, z którego rozwinęło się tzw. Nowe Miasto.

Ziemia Pełczycka miała charakter pogranicza, o którą toczono spory i walki. W okresie wczesnego średniowiecza znalazła się w sferze wpływów książąt piastowskich – w X w. wraz z całym Pomorzem Zachodnim została bowiem włączona do państwa polskiego przez Mieszka I. W kolejnych dwóch wiekach (XI–XII w.), m.in. o Ziemię Pełczycką rywalizowali z Piastami książęta pomorscy, dążący do usamodzielnienia swojego władztwa na tych terenach.

Od połowy XIII w. rozpoczęła się stopniowa ekspansja na wschód margrabiów brandenburskich, którzy ostatecznie – po śmierci Przemysła II w 1296 r. – opanowali tereny aż po Gwdę na wschodzie. Zajęte ziemie weszły w skład Marchii Brandenburskiej tworząc tzw. Nową Marchię.

Polityka kolonizacyjna margrabiów brandenburskich wobec nowo zajętych ziem przejawiała się w lokowaniu nowych miast i osad wiejskich, czego przejawem była m.in. lokacja Pełczyc dokonana ok. 1260 r. przez rycerzy Lippolda II i Teodoryka von Behr. Znak herbowy rodziny Behr – niedźwiedź – jest przedstawiony na najstarszej znanej pieczęci miejskiej (XVI w.) i do dziś stanowi główny motyw heraldyczny utrwalony w herbie miasta.

W okresie średniowiecza przynależność państwowa Ziemi Pełczyckiej podlegała wielokrotnym i często burzliwym zmianom. Do 1240 r. gród w Pełczycach pełnił funkcję polskiej kasztelanii, następnie znajdował się w granicach Księstwa Pomorskiego, a po podbojach Askańczyków został włączony w obszar Marchii Brandenburskiej (późniejsza Nowa Marchia). W 1315 r. margrabia Waldemar sprzedał Pełczyce księciu pomorskiemu Ottonowi I za cenę 7000 srebrnych marek. Śmierć margrabiego Waldemara w 1319 r. zapoczątkowała długi okres zatargów

⁵² Opracowano na podstawie rozdziału 6.1. *Zarys historii obszaru Gminy* w Gminnym programie opieki nad zabytkami Gminy Pełczyce na lata 2016–2020, Dz. Urz. Woj. Zachodniopomorskiego z 2016 r. poz. 2085.

i wojen o sukcesję prowadzonych przez książąt pomorskich wspieranych przez Władysława Łokietka z margrabiami brandenburskimi z dynastii Wittelsbachów. Najgorsze skutki miała zwłaszcza wojna domowa prowadzona od 1348 r. i epidemia dżumy, która spotęgowała regres gospodarczy i społeczny regionu.

Po podziale Marchii w 1364 r. część położona na wschód od Odry przypadła margrabiemu Ottonowi V, który na skutek zatargu z autorem traktatu – cesarzem Karolem IV zwrócił się o pomoc do króla polskiego i sprzymierzonych z nim książąt wołoskich. W ten sposób przejściowo Ziemia Pełczycka dostała się pod panowanie państwa Kazimierza Wielkiego. Po ostatecznej wygranej cesarza w 1373 r. cała Marchia stała się lennem dynastii Luksemburskiej. Nowe lenno było traktowane przez Luksemburczyków jako obiekt przetargów finansowych i politycznych. Najpoważniejszą konsekwencją działań Luksemburczyków było oddanie – w 1402 r. – Ziemi Pełczyckiej w zastaw Zakonowi Krzyżackiemu, który sprawował formalną kontrolę nad tymi ziemiami do 1454 r.

Kolejny okres niepokojów spowodowała śmierć w 1464 r. ostatniego księcia szczecińskiego Ottona III. Ziemia Pełczycka stała się areną walk o sukcesję pomiędzy książętami wołoskimi i margrabiami brandenburskimi. Podczas drugiej kampanii pełczycki zamek został oblężony przez wojska elektorskie pod dowództwem Albrechta Achillesa, zwanego „Lisem Germanii”. W wyniku szturm przeprowadzonego 2 sierpnia 1478 r. zamek i miasto zostały zdobyte. Miasto zostało zrabowane i spalone, zaś w zamku osadzona została załoga brandenburska. Ostatecznie od 1485 r. zamek wraz z miastem przypadł lennikom elektorskim z rodu von Waldów.

Niezależnie od burzliwych dziejów politycznych historia Pełczyc jest ściśle związana z dziejami tutejszego klasztoru cysterskiego. Zakon cysterek został osadzony w Pełczycach około 1290 r. i bogato uposażony m.in. jeziorem Panieńskim, licznymi gruntami, młynem i przyległymi wsiami. W akcie fundacyjnym klasztoru Pełczyce po raz pierwszy określone są jako *civitas Berenstein*. Domem macierzystym pełczyckich cysterek był klasztor w Szczecinie, natomiast opiekę nad nimi sprawowali zakonnicy z Kołbacza. Po sekularyzacji dóbr klasztornych na skutek reformacji przeszły one w ręce von Waldów, którzy przekształcając je w dwa duże majątki, powiększył stan posiadania i umocnił swoją pozycję kosztem mieszczaństwa pełczyckiego.

Rozwój miasta, hamowany przez von Waldów, został dodatkowo zakłócony dwoma dużymi pożarami w 1568 r. i w 1578 r., które poważnie zniszczyły zabudowę miejską. Kolejnym okresem stagnacji była wojna trzydziestoletnia (1618–1648), która przyniosła spustoszenie gospodarcze i demograficzne całego regionu. Trwający od drugiej połowy XVI w. konflikt von Waldów z mieszczaństwem pełczyckim przerodził się w 1700 r. w otwartą rebelię i spowodował dalszy upadek miasta, trawionego dodatkowo przez kolejne pożary, jak z 1728 r., w którym spłonęło archiwum miejskie oraz księgi parafialne. Upadek miasta ukazał spis z 1719 r., w którym wymieniono zaledwie 635 mieszkańców, 34 domy kryte dachówką i 50 chałup krytych słomą.

W 1728 r. Pełczyce zostały wykupione z rąk von Waldów przez króla Fryderyka Wilhelma I i stały się miastem królewskim. W 1744 r. z dawnych dóbr klasztornych utworzono odrębną domenę królewską zarządzaną przez królewskiego urzędnika i generalnego dzierżawcę, która przetrwała aż do końca lat 20. XX w.

Kolejne wojny przetaczające się przez Europę nie ominęły także i Ziemi Pełczyckiej. Miasto, w okresie wojny siedmioletniej (1757–1763), zostało złupione przez oddziały kozackie dowodzone przez generała Gottlieba Heinricha von Tottlebena, a następnie przez armię francuską podczas kampanii napoleońskiej prowadzonej na terytorium Prus w latach 1806–1807.

Od początku XVIII w. do połowy XIX w. Ziemia Pełczycka wchodziła w skład Królestwa Prus. Gwałtowne zmiany polityczne w Europie w końcu XVIII w. – szczególnie wzrost potęgi państwa pruskiego i rozbiory Polski – spowodowały, że Nowa Marchia stała się pomostem gospodarczym łączącym Niemcy z zagarniętymi obszarami. Po Kongresie Wiedeńskim, kończącym okres wojen napoleońskich, zreformowane zostały struktury administracyjne i organizacja państwa pruskiego. Podział na powiaty – jednakowe pod względem terytorialnym, ludnościowym i ekonomicznym – znacząco wpłynął na kształt krajobrazu kulturowego. Powiaty stały się bardzo trwałym elementem kultury politycznej i gospodarczej państwa pruskiego, dzięki którym stworzono czytelną strukturę osadniczą z instytucjami publicznymi, dla których wznoszono budynki o charakterystycznych formach architektonicznych, komunikacją lokalną i nowoczesnym prawem budowlanym.

Po reformie administracyjnej państwa pruskiego obszar dzisiejszej gminy Pełczyce wszedł w skład powiatu myśliborskiego (*Kreis Soldin*) w rejencji frankfurckiej prowincji brandenburskiej. Opisane wyżej procesy miały bezpośredni wpływ na rozwój gospodarczy miasta, postępujący stopniowo od pocz. XIX w., choć Pełczyce mające charakter niewielkiego miasteczka położonego na prowincji państwa pruskiego zachowały charakter ośrodka rolno-rzemieślniczego.

Niewielka w XVIII w. liczba mieszkańców zaczęła począwszy od początków XIX w. stale rosnąć – od 887 na początku XIX w. do 2126 w 1855 r. Tereny miejskie obejmowały 1616 ha oraz 7 dużych gospodarstw rolnych. Pozostałe tereny Ziemi Pełczyckiej zajmowały wielkoobszarowe gospodarstwa rolne (folwarki) i tereny leśne. Jedynymi zakładami były młyny i mleczarnia. W 1828 r. zbudowano w Pełczycach szkołę dla dziewcząt, w 1851 r. szkołę miejską, a w 1857 r. założono dom dla sierot. W 1850 r. odnotowano dość liczną wspólnotę żydowską, liczącą 65 osób. Przy dzisiejszej ulicy Rybackiej istniała synagoga i cmentarz żydowski.

Od początków Reformacji aż do 1945 r. dominującym wyznaniem ludności Ziemi Pełczyckiej był protestantyzm. Katolicy zaczęli pojawiać się ponownie dopiero począwszy od połowy XIX w., co było związane z napływem polskich robotników sezonowych (w 1855 r. było to zaledwie 13 osób). W XIX w. i w pierwszych czterech dekadach XX w. Ziemia Pełczycka dzieliła polityczne i gospodarcze losy kolejnych państw niemieckich: Królestwa Prus, Cesarstwa Niemieckiego, Republiki Weimarskiej i III Rzeszy.

Ziemia Pełczycka została oficjalnie zdobyta do dnia 8 lutego przez wojska 1 Frontu Białoruskiego. Zniszczenia wojenne miasta i straty zabudowy spowodowane powojennymi wyburzeniami szacuje się na ok. 50% zabudowy. Po oficjalnym przejęciu miasta przez administrację polską w dniu 20 marca 1945 r., aż do 1947 r. miasto nosiło przejściową nazwę Bursztynowo, co było bezpośrednim przełożeniem nazwy niemieckiej. Następnie na skutek decyzji Komisji Ustalania Nazw Miejscowości nazwę miasta zmieniono na Pełczyce, co miało podkreślać słowiański rodowód miejscowości. Do czasu reformy administracyjnej w 1975 r. Gmina Pełczyce należała do województwa szczecińskiego i była podporządkowana administracji powiatowej w Myśliborzu. W latach 1975–1999 obszar gminy przynależał do województwa gorzowskiego, a następnie po reformie z 1 stycznia 1999 roku, Gmina Pełczyce weszła w skład powiatu choszczeńskiego w ramach województwa zachodniopomorskiego.

5.2.2. Krajobraz kulturowy

Krajobraz kulturowy ma swoją definicję ustawową, zawartą w *ustawie o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym*, gdzie w art. 2 pkt 16e stwierdzono, że przez krajobraz *należy rozumieć postrzeganą przez ludzi przestrzeń, zawierającą elementy przyrodnicze lub wytwory cywilizacji, ukształtowaną w wyniku działania czynników naturalnych lub działalności człowieka*.

Naturalne ukształtowanie terenu gminy jest efektem ostatniego zlodowacenia bałtyckiego – linii moren czołowych w południowej części gminy, należących do pasa tzw. pomorskich moren czołowych oraz falistej i pagórkowatej wysoczyzny morenowej, wznosząca się od ok. 60 m n. p. m. w części północno-zachodniej i północnej (w rejonie miejscowości: Brzyczno, Nadarzyn, Lubiana, Boguszyny) do około 90 m n.p.m. w bezpośrednim sąsiedztwie wzgórz czołowo-morenowych. Charakterystycznym elementem morenowego krajobrazu polodowcowego są długie jeziora rynnowe (wypełniające rynny glacialne) – Wielki Pełcz, Mały Pełcz, Panieńskie, Krzywe, Stawno.

Złożony krajobraz kulturowy obszaru dzisiejszej gminy Pełczyce ukształtował się w wyniku burzliwych dziejów pogranicza trzech państw: Pomorza, Brandenburgii i Wielkopolski. Pograniczny charakter terenu został utrwalony w kolejnych podziałach administracyjnych tych ziem i jest czytelny do dnia dzisiejszego. Przejawia się także w zachowanych formach zagospodarowania przestrzeni, tj. dużych założeniach folwarcznych z zespołami zabudowy gospodarczej i mieszkalnej, kształtujących krajobraz wiejski gminy.

Istotny wpływ na stan zachowania krajobrazu kulturowego gminy miały złożone dzieje pogranicza pomorsko-brandenburskiego, w szczególności rok 1945. W wyniku II wojny światowej częściowemu zniszczeniu uległy zabytki architektury, rozproszone zostały cenne zabytki ruchome, ale w sposób szczególnie gwałtowny przerwana została ciągłość kulturowa ziem kształtowana od czasów średniowiecza. Zadecydowała o tym akcja repatriacji

ludności cywilnej z terenów Polski wschodniej i centralnej, która wraz z zasiedlaniem tych ziem przywiozła ze sobą mieszankę tradycji i kultur, w znacznym stopniu oderwaną od spuścizny historycznej tego obszaru. Znacznie spadła ilość mieszkańców, wiele zagród opustoszało, niektóre niewielkie wsie i osady uległy całkowitej likwidacji. Ponadto negatywnym zjawiskiem był brak identyfikacji kulturowej nowych mieszkańców z zasiedlanymi terenami, który skutkowałam brakiem poszanowania zastanych zasobów kulturalnych, a w pierwszej fazie wręcz metodycznym niszczeniem materialnych śladów obcej kultury. W ostatnim czasie, na skutek zmiany świadomości i wymiany pokoleniowej następuje zmiana postaw społecznych w tym zakresie, o czym świadczy zwiększające zaangażowanie lokalnej społeczności w ochronę regionalnego zasobu kulturowego i pogłębiająca się identyfikacja z „małą ojczyzną” – pogłębienie i intensyfikacja tego trendu jest jednym z istotnych zadań stawianych w niniejszym dokumencie.

Niekorzystnym zjawiskiem jest natomiast „boom inwestycyjny” związany z przemianami ustrojowymi i intensyfikacją budownictwa na atrakcyjnym pod względem turystycznym terenie, skutkujący brakiem poszanowania zastanego dziedzictwa. Proces niekorzystnych zmian dotyczy zwłaszcza niezgodnych z zasadami konserwatorskimi inwestycji budowlanych przyczyniających się do zatarcia wartości zabytkowych historycznych budowli, zespołów budowlanych i zagospodarowania przestrzeni. Historyczna zabudowa, co do której zaniechano jakiegokolwiek działalności inwestycyjnej charakteryzuje się natomiast pogarszającym się stanem technicznym.

Pomimo zniszczeń wojennych i opisanych powyżej zjawisk społeczno-gospodarczych obszar gminy zachował wiele elementów zagospodarowania waloryzujących lokalny krajobraz kulturowy. Zróżnicowana rzeźba terenu, obecność licznych jezior i cieków wodnych i malownicze kompleksy leśne umożliwiają rozwój ukierunkowany na funkcje turystyczno-wypoczynkowe. Dodatkowym, wciąż nie odkrytym atutem, mogą się stać walory kulturowe, których zachowanie i odpowiednia promocja mogą stać się jednym z motorów lokalnego rozwoju.

5.2.3. Zabytki nieruchome

Zgodnie z definicją u.o.z. (art. 3 pkt 1 i 2) zabytek nieruchomy to: *nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.*

Zabytki nieruchome znajdujące się na terenie gminy Pełczyce można podzielić na następujące kategorie: historyczne układy przestrzenne (założenie urbanistyczne i założenia ruralistyczne), obiekty sakralne, obiekty rezydencjonalne (dwory i pałace), zespoły folwarczne, obiekty mieszkalne i gospodarcze, budynki użyteczności publicznej, zabytki techniki, cmentarze i układy zieleni komponowanej.

Historyczne układy przestrzenne

Założenie urbanistyczne

Jedynym założeniem urbanistycznym na terenie gminy są Pełczyce. Najstarsze osadnictwo w rejonie Pełczyc rozwinęło się wokół jeziora Panieńskiego. Na wyspie położonej w północno-wschodniej części jeziora założony został gród, na największej wyspie położonej na południe od niego powstała osada (najstarsze założenie miejskie), natomiast przy południowo-wschodnim brzegu jeziora wzniesiony został zamek. Całości zespołu osadniczego dopełniała powstała na wschodnim brzegu jeziora otwarta osada.

Pierwotne elementy zespołu osadniczego czytelne są do dziś w krajobrazie Pełczyc – grodzisko ma dziś formę cypla wyniesionego na ok. 3 m nad lustro jeziora Panieńskiego; na południe od grodziska wyraźnie rysuje się wydłużona forma dawnej osady miejskiej – lokowanej na prawie magdeburskim – o początkach sięgających lat 80. XIII w., z pierwotnym rynkiem o wymiarach 60 x 60 m i nieistniejącym dziś drewnianym ratuszem. To założenie miejskie już na pocz. XIV w. było otoczone murami obronnymi z 25 murowanymi basztami. Brama wjazdowa znajdowała się od południa i prowadził do niej 150-metrowy most, który w czasach nowożytnych zastąpiono

grobłą biegnącą pomiędzy jeziorami Panieńskim i Stawno. Mury miejskie, wielokrotnie niszczone w czasie licznych wojen, zwłaszcza podczas wojen pomorsko-brandenburskich w II poł. XV w., zostały ostatecznie rozebrane w 1676 r.

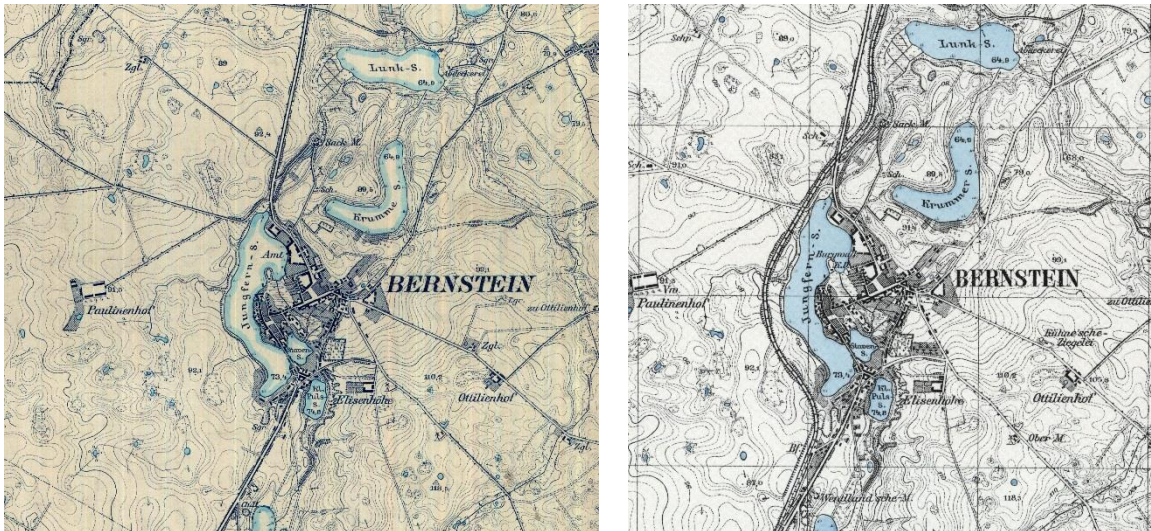
Na wschód od Starego Miasta, z niewielkiej osady o wczesnośredniowiecznym rodowodzie i rzemieślniczym charakterze rzemieślniczym, wykształcił się miejski układ urbanistyczny. Jego główną osią był średniowieczny szlak handlowy łączący Berlin ze Świdwinem. Z czasem ta część Pełczyc zyskała nazwę Nowego Miasta. Ze względu na naturalne ukształtowanie terenu układ przestrzenny Nowego Miasta uzyskał nieregularną formę z rynkiem na planie trapezu. Nowe Miasto otoczone mokradłami i korzystające z ochrony pobliskiego grodu i umocnionego Starego Miasta nie miało obwarowań a jedynie trzy bramy, których zasadniczą funkcją był pobór myta. W sąsiedztwie Nowego Miasta, ok. 1290 r., na wyspie przy południowo-wschodnim brzegu jeziora został wzniesiony zamek (uwieczniony na rycinie Meriana z 1652 r.).

Ryc. 1. Panorama Pełczyc na miedziorycie Matthaeusa Meriana
[rycina z dzieła M. Zeiller, „Topographia Electoratus Brandenburgici et Ducatus Pomeraniae” (1652). Tabl. XVI]

Bardzo ważnym elementem w układzie przestrzennym miasta stał się, założony w 1290 r. zespół klasztoru cysterek usytuowany na północno-wschodnim brzegu jeziora Panieńskiego. Po sekularyzacji dóbr zakonnych w XVI w., założenie klasztorne zamienione zostało w folwark, który pomimo wielu przekształceń w kolejnych wiekach pozostał czytelny element układu przestrzennego miasta.

W wyniku obniżania lustra wody jezior, systematycznego zasypywania obniżonych terenów wokół zamku oraz powolne zasypywanie fosy dzielącej gród i Stare Miasto od reszty lądu, stopniowo w XVIII w. doszło do przestrzennego zintegrowania obu układów miejskich. Dominacja Nowego Miasta została przesądzona wzniesieniem w 1792 r. murowanego ratusza i rozbiórką starego. W XIX w. doszło do dalszego zatarcia cech pierwotnego układu urbanistycznego. Nowa zabudowa zaczęła rozwijać się wzdłuż drogi Gorzów-Dolice, tworząc kolejny ośrodek handlowo-usługowy, czytelny w układzie przestrzennym miejscowości. Rozwój w kierunku południowym związany był z powstaniem po zachodniej stronie jez. Panieńskiego w 1898 r. linii kolejowej, z którą związany był nieistniejący już dworzec i późniejsze osiedle kolejowe.

Ryc. 2. Pełczyce (Bernstein) na niemieckich mapach topograficznych z 1891 r. (po lewej) i 1934 r. (po prawej).
Widoczny rozwój miasta w kierunku południowym po wybudowaniu linii kolejowej (osiedle kolejowe przy ul. Dworcowej)
oraz w kierunku wschodnim – osiedle przy ul. Ogródki

Pomimo zniszczeń jakie dotknęły Pełczyce w czasie II wojny światowej (szczególnie w 1945 r.), zachowany został unikatowy, historyczny układ przestrzenny wraz z typową zabudową mieszkalną w postaci domów szkieletowych oraz elementami zabudowy stanowiącymi najistotniejsze dominanty krajobrazowe miasta: kościół Narodzenia NMP, dawny klasztor cysterski wraz z przyległym folwarkiem oraz budynki ratusza i poczty położone przy rynku Nowego Miasta.

Zachowany układ przestrzenny Pełczyc został w okresie powojennym w części zniekształcony przez wprowadzenie całkowicie obcych form w postaci wielorodzinnych budynków mieszkalnych zajmujących blok zabudowy na północ od rynku Nowego Miasta, bloków mieszkalnych w północnej części miasta czy budynku szkoły usytuowanego pomiędzy kościołem a dawnym wzgórzem zamkowym.

Istotnym problemem dla integralności układu urbanistycznego Pełczyc są także liczne pustki w zabudowie miejskiej, które nie doczekały się jak dotąd właściwego zagospodarowania.

Założenia ruralistyczne

Sieć osadnicza na terenie ziemi pełczyckiej ma średniowieczną metrykę i wykształciła się zasadniczo w ciągu XIII i XIV w. Pochodzące z tego okresu wsie (Będargowo, Boguszyny, Bolewice, Bukwica, Chrapowo, Jagów, Jarosławsko, Krzynki, Lubiana, Nadarzyn, Niesporowice, Płotno, Przekolno i Sarnik) mają zachowane czytelne historyczne układy przestrzenne o stosunkowo jednolitych formach. Zdecydowana większość wsi ma układ ulicówki o swobodnym przebiegu głównej drogi. Pozostałości układów owalnicowych, czytelne w dzisiejszym układzie przestrzennym miejscowości zachowały się jedynie w Chrapowie i Jarosławsku. Z kolei Przekolno ma układ przestrzenny łączący elementy dawnej owalnicy, wsi placowej i ulicowej.

Zachodzące – począwszy od XVIII w. – przemiany stosunków społecznych i gospodarczych wpłynęły na stopniowe zmiany układów przestrzennych większości wsi ziemi pełczyckiej. Ich zasadniczą przyczyną był proces powstawania i rozbudowy założeń folwarcznych w efekcie czego w dzisiejszym krajobrazie osadniczym ziemi pełczyckiej dominują wsie folwarczne i same folwarki. Występująca na terenach wsi typowa chłopska zabudowa zagrodowa, najczęściej wyróżnia się skalą i jakością, świadcząca o zamożności właścicieli. Na terenie gminy nie zachowały się wsie o wyłącznie chłopskim charakterze, choć niekiedy folwark ma rolę drugorzędną (Bolewice, Krzynki). Specyficzną formą osadniczą na terenie ziemi pełczyckiej były wyizolowane, niewielkie folwarki lub zagrody chłopskie, o charakterze folwarków pomocniczym lub zupełnie niezależnych, np. w osadach o nazwie Bronimie, Jarosławczyk, Kępiniec, Puszczyń, Trynno, Trzęsacz. Większość z tych osad, zwłaszcza tych izolowanych, położonych w pobliżu kompleksów leśnych przestała istnieć po II wojnie światowej lub została silnie przekształcona.

Charakterystyczną dla terenów leśnych formą osadnictwa są niewielkie kolonie (np. nieistniejąca osada Kępiniec) i leśniczówki, które w XIX w. powstały w Dolnem, Lelewie i Łyskowie.

Prawdopodobnie ze względu na już istniejącą silnie rozwiniętą już od średniowiecza sieć osadniczą i rozbudowującą się od początków XVIII w. sieć folwarczną, w okresie kolonizacji fryderycjańskiej z drugiej połowy XVIII w. nie powstała na ziemi pełczyckiej żadna nowa wieś.

Do najlepiej zachowanych i najcenniejszych należą układy przestrzenne wsi Bolewice, Jagów, Nadarzyn i Przekolno.

Obiekty sakralne

Obiekty sakralne należą do najważniejszych dominant architektonicznych w krajobrazie kulturowym miejscowości gminy Pełczyce.

Obiektem o najwyższej randze, charakteryzującym się najbogatszą formą architektoniczną jest kościół parafialny w Pełczycach. Budowla powstawała w wielu fazach od XIII do XVIII w. bardzo dobrze czytelnym w obecnej architekturze świątyni i tworzącym harmonijną całość, dokumentującą rozwój świątyni od czasu średniowiecza po okres baroku. Charakterystycznymi elementami architektury kościoła są wolutowe barokowe szczyty oraz hełm wieży, stanowiący rozpoznawalną dominantę panoramy miasta.

Ryc. 3. Kościół pw. Narodzenia NMP w Pełczycach

Do najcenniejszych zespołów zabudowy sakralnej w skali całego regionu należy zespół pocysterski położony na północno-wschodnim brzegu jeziora Panieńskiego w Pełczycach. Z dawnego założenia do dzisiejszych czasów zachowało się jedynie zachodnie skrzydło klasztoru z cennymi gotyckimi sklepieniami dawnego refektarza. W czasach nowożytnych rozebrano większość z dawnych zabudowań zespołu, w tym kościół klasztorny, co było podyktowane kasacją zgromadzenia i przeznaczeniem zespołu dla potrzeb rezydencjonalnych, a następnie włączeniem dawnych zabudowań do zespołu folwarcznego wchodzącego w skład domeny królewskiej. Pomimo późniejszych przekształceń pełczycki zespół stanowi cenny przykład pozostałości kultury cysterskiej na terenie dawnej Marchii.

Ponadto na terenie gminy znajduje się 12 świątyń wiejskich. Najstarsze kościoły znajdują się w Chrapowie i Przekolnie. Są to charakterystyczne dla terenów Pomorza i Nowej Marchii wiejskie świątynie o uproszczonym formach architektonicznych, wzniesione z kwadr granitowych. W wyniku późniejszych przebudów obiekty te zatraciły częściowo pierwotne cechy stylowe. W kościele w Chrapowie czytelna jest zwłaszcza faza gotyckiej przebudowy, natomiast kościół w Przekolnie uzyskał obecną formę w efekcie XVIII-wiecznej przebudowy.

Ryc. 4. Zabudowa dawnego zespołu klasztornego cysterek w Pełczycach

Ryc. 5. Kościoły: pw. Świętej Rodziny w Chrapowie (po lewej) i pw. Matki Boskiej Częstochowskiej w Przekolnie (po prawej)

Z okresu od XV do XVIII w. pochodzi pięć kolejnych świątyń: w Będargowie, Boguszynach, Bolewicach, Niesporowicach i Sarniku. Większość z nich nosi ślady różnych przekształceń przeprowadzonych w II poł. XIX i I poł. XX w., gdy na szeroką skalę odnawiano obiekty sakralne, dostosowując budynki do zmieniających się potrzeb funkcjonalnych i obowiązujących gustów. Przeważnie zachowywano oryginalne mury obwodowe kościołów, zmieniając formy i wielkość otworów okiennych i dodając nowe detale (np. ceramiczne fryzy podokapowe). Często praktyką było dobudowywanie do istniejącego korpusów nawowych wież zachodnich o formach nawiązujących do architektury neogotyckiej. Czasem przemurowywano lub murowano na nowo szczyty naw, co wiązało się z remontem lub wymianą dawnych więźb dachowych. Spośród tej grupy świątyń wyróżnia się kościół w Niesporowicach – wyjątkowo bogatym rozwiązaniem portalu południowego ze śladami dawnych polichromii.

Ryc. 6. Kościoły: pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Niesporowicach (po lewej) i pw. Matki Boskiej Różańcowej w Boguszynach (po prawej)

Na terenie gminy Pełczyce zachowała się tylko jedna świątynia ryglowa. Jest to pochodzący z XVIII w. kościół w Płotnie, który – jak inne świątynie na terenie gminy – także nosi ślady znacznych ingerencji przeprowadzonych podczas XX-wiecznej przebudowy.

Ryc. 7. Kościół pw. św. Józefa Oblubieńca w Płotnie

Kościół wznoszone w XIX w. charakteryzują się formami neostylowymi, nawiązującymi do kamiennej architektury średniowiecznej. W tej grupie wyróżniają się dwa kościoły: w Jarosławsku o stosunkowo bogatym programie architektonicznym oraz niewielki kościółek w Krzynkach. Kościoły w Jagowie i Nadarzynie z kolei, prezentują typowe, katalogowe wręcz, formy charakterystyczne dla architektury sakralnej przełomu wieków XIX i XX.

Ryc. 8. Kościoły: pw. św. Kazimierza w Jarosławsku (po lewej) i pw. Chrystusa Dobrego Pasterza w Krzynkach (po prawej)

Obiekty rezydencjonalne

Budynki rezydencjonalne (pałace lub dwory) były zawsze najważniejszymi obiektami dawnych majątków ziemskich, na które oprócz nich składała się zabudowa gospodarcza skupiona wokół dziedzińca folwarcznego oraz często park krajobrazowy. Najokazalsze rezydencje o charakterze pałacowym powstały w Lubianie, Nadarzynie, Przekolnie i Sarniku (obecnie w ruinie).

Najlepiej zachowane są dwory w Bukwicy, Krzynkach, Lubianie i Przekolnie.

Do najciekawszych przykładów budownictwa rezydencjonalnego na terenie gminy oprócz w/w pałacu w Sarniku, należą pałace w Lubianie i Nadarzynie, które zachowały bogaty historyzujący wystrój. Duże wartości zabytkowe posiada okazały dwukondygnacyjny dwór w Jagowie, którego forma architektoniczna wskazuje na czas powstania w II poł. XVIII w.

Ryc. 9. Pałac w Nadarzynie (po lewej) i pałac w Jagowie (po prawej)

Na terenie gminy zachowała się liczna grupa skromnych rezydencji wybudowanych na początku XX w., nawiązująca do charakterystycznych cech budownictwa wiejskiego, np. po przez użycie dekoracyjnej struktury ryglowej we fragmentach elewacji (Bukwica, Lubianka). Interesującym przykładem dworu o historyzującej formie i modernistycznym wystroju rzeźbiarskim, nawiązującym do motywów renesansowych jest nowy budynek dworu w Przekolnie, powstały lub gruntownie przebudowany w okresie międzywojennym. Inne dwory, takie jak w Będargowcu, Boguszynach, Płotnie, Wierzchnie oraz przy dawnym zespole folwarcznym Klukowo (ul. Kościuszki 16 w Pełczycach) charakteryzują się małą skalą, prostą formą architektoniczną i skromnym detalem.

Niekiedy w strukturze bogatszych założeń folwarcznych zachowały się domy mieszkalne rządcy (tzw. rządcówki). Dość okazałe budynki tego typu znajdują się w Płotnie i Przekolnie.

Wiele dworów i pałaców zachowało jednak znaczne wartości zabytkowe, a ich stan zachowania daje możliwość podjęcia prac restauratorskich prowadzących do ich pełnej rewaloryzacji.

Zespoły folwarczne

Założenia folwarczne na Ziemi Pełczyckiej charakteryzują się (w większości przypadków) rozmachem kompozycji przestrzennej. W niektórych lokalizacjach (np. Przekolno, Jagów, Nadarzyn) skala założeń folwarcznych jest tak duża, że całkowicie zdominowała strukturę przestrzenną wsi. Niekiedy występują dwa lub nawet trzy podwórza folwarczne okolone wielkokubaturową zabudową gospodarczą i murowanymi ogrodzeniami, często z reprezentacyjnymi bramami wjazdowymi. Niekiedy osobne dziedzice folwarczne lokowane są naprzeciw siebie, po obu stronach drogi wiejskiej (Będargowo, Boguszyny, Płotno).

Do najlepiej zachowanych zespołów folwarcznych na terenie gminy należy folwark w Płotnie, charakteryzujący się szczególnym rozmachem przestrzennym i jakością zabudowy gospodarczej. Poszczególne budynki dobrze dokumentują kolejne etapy rozwoju założenia od poł. XIX po lata 30. XX w. Do okazałych założeń należą również folwarki w Boguszynach, Jagowie, Jarosławsku, Nadarzynie i Niesporowicach. W tym ostatnim zachowała się szczególnie monumentalna brama wjazdowa ozdobiona herbem dawnych właścicieli majątku.

Poza założeniami o szczególnej skali przestrzennej, na terenie gminy zachowały się niewielkie folwarki o charakterze pomocniczym, początkowo dysponujących niewielkim arealem ziemi. Należą do nich: dobrze zachowany folwark w Wierzchnie, skupiony wokół zwartego podwórza gospodarczego oraz niewielkie założenia w Klukowie (obecnie w granicach miasta Pełczyce) i Łyskowie. Wiele dawnych założeń, szczególnie niewielkich, kilkubudynkowych, uległo po 1945 r. całkowitej likwidacji, inne zostały znacznie przekształcone. Poważnie zniszczony został zwłaszcza okazały folwark w Jarosławsku, gdzie wyburzono dawny dwór i przebudowano wiele budynków gospodarczych. Do dziś przetrwały m.in. budynek pralni, remiza folwarczna oraz niezwykła kamienna brama wjazdowa flankowana basztami z krenelażem.

Ryc. 10. Zabudowa folwarczna w Płotnie (po lewej) i Jagowie (po prawej)

Pomimo poważnych, powojennych przekształceń (lub zniszczeniu) wielu założeń folwarcznych (np. Brzyczno, Jarosławsko, Lubiana, Lubianka, Niesporowice, Przekolno, Sarnik), stan zachowania architektury folwarcznej na terenie gminy jest zadowalający. Szczególnie istotny jest fakt zachowania większości okazałych założeń folwarcznych i wielu budynków gospodarczych o wysokich walorach zabytkowych.

Obiekty mieszkalne i gospodarcze

Obszar gminy charakteryzuje się dużym udziałem historycznej zabudowy w strukturze przestrzennej miasta i wsi. Niestety znaczna część zabudowy mieszkalnej i gospodarczej znajduje się w stanie technicznym wymagającym remontu [por. zapisy w *Lokalnym Planie Rewitalizacji*]. Niekorzystne dla jakości substancji historycznej obiektów mieszkalnych są także remonty i modernizacje wykonane niezgodnie z wymogami ochrony konserwatorskiej, które nierzadko prowadzą do całkowitego zatarcia walorów zabytkowych obiektów.

Pomimo znacznych ingerencji w strukturę zabudowy miejskiej Pełczycy zachowały stosunkowo duży (na tle innych miast dawnej Marchii) udział historycznej zabudowy w tkance urbanistycznej. Wyróżniają się znaczne w skali, dwukondygnacyjne domy mieszkalne, wzniesione w konstrukcji szkieletowej, kryte wysokimi dachami dwuspadowymi lub naczółkowymi, z przejazdami bramnymi umieszczonymi asymetrycznie w przyziemiu, usytuowane kalenicowo w stosunku do ulicy i tworzące zwarte pierzeje zabudowy. Budynki takie są charakterystyczne dla zabudowy małomiasteczkowej na tym obszarze południowego Pomorza i Nowej Marchii. Tego typu zabudowa jest dobrze reprezentowana na obszarze pełczyckiego Nowego Miasta, zwłaszcza przy ul. Armii Polskiej. W zabudowie dawnego Starego Miasta dominuje zabudowa kamienicowa z końca XIX w., dostosowana skalą i charakterem do historycznego założenia przestrzennego. Szczególnie cennymi przykładami budownictwa mieszkalnego na tym terenie są przykłady domów mieszkalnych o zwartej, kubicznej bryle, kryte wysokimi dachami czterospadowymi datowane na II poł. XVIII w.

Ciekawym zespołem zabudowy mieszkalnej na terenie Pełczyc jest osiedle przy ul. Ogródki, powstałe w latach 30. XX w., w pewnym oddaleniu od miasta. Osiedle niewielkich bliźniaków (z budynkami gospodarczymi) o jednolitej architekturze rozplanowanych po obu stronach wewnętrznej (ślepo zakończonej) ulicy tworzy spójne założenie przestrzenne.

W zabudowie wiejskiej dominują budynki mieszkalne o uproszczonych formach, powiązane funkcjonalnie z zespołami folwarcznymi. Niezależne gospodarstwa chłopskie wyróżniają się zwykle skalą i jakością. Okazałe budynki mieszkalne, powiązane z zabudową gospodarczą, nierzadko zachowały oryginalny detal architektoniczny świadczący o zamożności dawnych właścicieli. Szczególnie okazałe domostwa zachowały się w Bolewicach, Jarosławsku i Przekolnie. Są to budynki pochodzące przeważnie z przełomu XIX i XX w. Cennym z punktu widzenia etnograficznego i kulturowego są relikty dawnego budownictwa wiejskiego w postaci skromnych chałup wzniesionych w konstrukcji ryglowej. Do najciekawszych należy zaliczyć zespół chałup szerokofrontowych zachowanych w Jagowie, z których najstarsza z zachowanym strychułowym wypełnieniem ścian pochodzi z II poł. XVIII w.

Ryc. 11. XIX-wieczna kamienica przy ul. Armii Polskiej 18 (po lewej) i zabudowa przy ul. Ogródki (po prawej)

Istotnymi elementami krajobrazu kulturowego wsi są budynki o funkcjach publicznych, takie jak szkoły (przekształcone obecnie na cele mieszkalne), zachowane w Jagowie i Przekolnie oraz zajazdy wiejskie, których funkcje można uchwycić w formie architektonicznej budynków w Jarosławsku (nr 10) i Bolewicach (nr 38). Ciekawym elementem w strukturze zabudowy wiejskiej są nieliczne zachowane dawne remizy strażackie o niewielkiej skali i prostych formach, służące jako budynki garażowe dla sprzętu strażackiego. Najlepiej zachowana jest kamienna remiza w Jarosławsku i ceglana dwustanowiskowa remiza w Przekolnie.

Budynki użyteczności publicznej

Należą do nich budynki poczty i ratusza, zamykające wschodnią pierzeję rynku Nowego Miasta w Pełczycach. Obiekty te charakteryzują się stosunkowo monumentalną, jak na lokalne warunki, formą architektoniczną i bogatym rozwiązaniem kompozycji detalu elewacji frontowych. Na dawnym wzgórzu zamkowym zachował się dawny budynek szpitala miejskiego z 2/3 ćw. XIX w., który obecnie pełni funkcje plebanii.

Niestety nie przetrwał do naszych czasów dawny ryglowy ratusz położony przy rynku Starego Miasta, który spłonął doszczętnie podczas jednego z wielkich pożarów, jakie nawiedziły miasto w XVIII w.

Zabytki techniki

Zabytki techniki i architektury przemysłowej są najmniej liczną kategorią zabytków występujących na terenie gminy. Zaliczyć do tej kategorii można zespół stacyjny w Lubianie wraz z towarzyszącą mu zabudową mieszkalną, o formach charakterystycznych dla tego typu budownictwa z przełomu XIX i XX w.; wiadukt drogowy w okolicach Wierzchna oraz młyn Rakoniew (w granicach Pełczyc) – nie zachowała się większość dawnego wyposażenia i urządzeń młyna jednak obiekt ma istotne znaczenie ze względu na formę architektoniczną budynku i miejsce w krajobrazie kulturowym. Metryka tego młyna sięga XIII w. i jest związana z założeniem pobliskiego klasztoru cysterek.

Ryc. 12. XIX-wieczne budynki ratusza i poczty we wschodniej pierzei rynku w Pełczycach

Ryc. 13. Wiadukt kolejowy niedaleko Wierzbna

Inne obiekty związane wyłącznie z przetwórstwem rolno-spożywczym usytuowane były dawniej w obrębie folwarków. W większości zatraciły one swoje pierwotne funkcje i zostały pozbawione walorów zabytkowych. Do najlepiej zachowanych należą budynki dawnych gorzelni w Płotnie i Sarniku.

Cmentarze

Najstarsze założenia cmentarne znajdują się w miejscowościach, gdzie od czasów średniowiecznych istniały kościoły – w Będargowie, Boguszynach, Bolewicach, Chrapowie i Przekolnie. Nieco późniejsze są cmentarze przy kościele w Płotnie i nieistniejącej świątyni w Lubianie. Pozostałe cmentarze przykościelne zostały założone wraz z nowo wzniesionymi świątyniami w XIX w.

Na większości historycznych cmentarzy przykościelnych nie zachowały się ślady dawnych pochówków, jednak ich pozostają one czytelne w krajobrazie dzięki istniejącym ogrodzeniom oraz starodrzewiu. Najciekawsze ogrodzenie cmentarne znajduje się przy kościele w Bolewicach, gdzie zachowały się dwie bramki cmentarne datowane na poł. XV w. Największy zespół historycznych nagrobków i tablic nagrobnych zachował się przy XIX-wiecznym kościele w Krzynkach. Na cmentarzach przy kościołach w Jarosławsku i Sarniku zachowały się relikty pomników ku czci poległych w I wojnie światowej. Bardziej okazały monument z tego czasu, w formie kamiennej *aediculi* zachował się przy narożniku cmentarza przykościelnego w Przekolnie.

Począwszy od końca XVIII w. cmentarze przykościelne były zamykane ze względów sanitarnych. Nowe nekropolie zakładano na obrzeżach miast i wsi. Około poł. XIX w. powstało wiele cmentarzy ewangelickich, z których większość została zamknięta po II wojnie światowej i uległa daleko idącej dewastacji. Część dawnych cmentarzy ewangelickich pozostaje nadal czynna i jest wykorzystywana jako cmentarze komunalne (Bolevice, Jagów, Pełczyce). Najbardziej okazałym z nich jest cmentarz komunalny przy ul. Chrobrego w Pełczycach, który zachował czytelny układ pierwotnych kwater, oryginalne kamiennie-ceglane ogrodzenia oraz ceglana kaplicę cmentarną wzniesioną. Niewielki budynek dawnej kaplicy zachował się również na cmentarzu komunalnym w Jarosławsku. Reszta cmentarzy ewangelickich jest nieużytkowana od czasu II wojny – zatarcu uległy pierwotne kompozycje, nagrobki najczęściej zostały zdewastowane i zachowały się w stanie szczątkowym. Często jedynym śladem dawnego założenia cmentarza jest starodrzew. Ślady dawnego cmentarza rodowego rodziny von Wedel zachowały się na terenie parku w Jarosławsku.

Do najcenniejszych zabytkowych cmentarzy w skali całego regionu należy dawny cmentarz gminy żydowskiej w Pełczycach, usytuowany na wysokiej skarpie, przy południowo-wschodnim brzegu jeziora Krzywego. Z dawnego założenia – w wyniku wieloletnich zaniedbań i dewastacji – zachował się jedynie starodrzew oraz pozostałości macew, z których najstarsza datowana jest na poł. XIX w. Pomimo poważnych zniszczeń cmentarz jest jedyną materialną pozostałością kultury pełczyckiej społeczności żydowskiej, obecnej w mieście od co najmniej XV w.

Ryc. 14. Macewy z cmentarza żydowskiego w Pełczycach

Układy zieleni komponowanej

Z zespołami dworsko-folwarcznymi najczęściej związane były założenia parkowe. Większość parków powstało lub było przekształcanych począwszy od I poł. XIX w. w stylu krajobrazowym, eksponującym naturalne warunki terenu i otwarcia widokowe. Najokazalszymi, zachowanymi założeniami parkowymi na terenie gminy są parki w Jarosławsku, Krzynkach, Lubianie i Sarniku. Pozostałe parki mają niewielką skalę, ograniczoną jedynie do najbliższego otoczenia dworu.

Parki krajobrazowe miały najczęściej układ o swobodnej kompozycji. Skupiska zieleni komponowane były wokół polan widokowych, przy wykorzystaniu naturalnego ukształtowania terenu. Kompozycja alei parkowych była zwykle krzywoliniowa. Stałym elementem przyrodniczym wpływającym na charakter parku były stawy i ciek wodne, których zadaniem było zapewnienie właściwego odwodnienia terenu. Specyficzną i świadomie komponowaną cechą parków było zacieranie granic układów zieleni komponowanej z naturalną strefą lasu.

Większość z parków krajobrazowych znajduje się w niezadowalającym lub złym stanie – pozbawione są bieżącej pielęgnacji i odpowiedniego zagospodarowania. Rzadko zachowane są czytelne pierwotne układy alejek parkowych, kompozycje poszczególnych skupisk zieleni czy elementy infrastruktury parkowej. Do najlepiej utrzymanych założeń parkowych należą parki w Lubianie i Sarniku. W Jarosławsku zachowało się ogrodzenie parkowe, zaś w Sarniku oprócz ogrodzenia zachowała się ozdobna brama prowadząca na dziedziniec pałacowy, wzniesiona została w stylistyce neobarokowej nawiązującej do dekoracji architektonicznej rezydencji.

Charakterystycznym elementem krajobrazu (typowym dla terenu dawnego państwa pruskiego) są drogi z zachowanymi alejami drzew liściastych, najczęściej lipami, dębami, klonami, kasztanowcami i dębami. Aleje i szpalery drzew występują także w obrębie wsi, często związane przestrzennie z zespołami folwarcznymi. Do najcenniejszych zachowanych alei należy aleja kasztanowców podkreślająca oś głównej ulicy Jagowa oraz szpaler lipowo-kasztanowcowy drogi wiejskiej wyznaczonej w kierunku wschód-zachód w Płotnie.

Wiele z zabytkowych alei niestety systematycznie znika z krajobrazu tych ziem, a te istniejące nie są należycie pielęgnowane.

5.2.4. Zabytki ruchome

Zgodnie z definicją u.o.z. (art. 3 pkt 1 i 3) zabytek ruchomy jest: *rzeczą ruchomą, ich częścią lub zespołem, będącym dziełem człowieka lub związanym z jego działalnością i stanowiącym świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, którego zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.*

W wojewódzkiej ewidencji zabytków ujętych jest ponad 50 zabytków ruchomych z terenu gminy Pełczyce. W przeważającej mierze są to zabytki sakralne stanowiące dawne wyposażenie liturgiczne świątyń. Nie zachowały się niestety kompletne wyposażenia kościołów o wysokiej randze artystycznej. Do najcenniejszych zabytków ruchomych należy zaliczyć wyposażenie kościoła w Boguszynach, Bolewicach, Pełczycach i Przekolnie. Świątynie te zachowały barkowe ołtarze z obrazami ołtarzowymi i wystrojem snycerskim oraz elementy wyposażenia mianierystycznego w postaci koszów ambonowych, niekiedy balustrady empor organowych. Pozostałe wyposażenie świątyń z terenu gminy pochodzi przeważnie z XIX w. i stanowi typowe utensyilia liturgiczne tj. chrzcielnice, krzyże ołtarzowe, kropielnice oraz przedmioty kultowe w postaci obrazów o tematyce sakralnej, a także pojedyncze płyty nagrobne i tablice kommemoratywne. W kościołach w Boguszynach i Przekolnie zachowały się zabytkowe dzwony. Wiele z elementów zabytkowego wyposażenia kościołów zostało przemieszczonych lub uległo rozproszeniu i rozgrabieniu po 1945 r.

Z danego wyposażenia dworów i pałaców nie zachowały się żadne zabytki ruchome. Do zabytkowego wyposażenia trwale związanego z architekturą należy uznać eklektyczne dekoracje sztukatorskie, secesyjne kraty i detale elewacji (m.in. kartusz z tarczą herbową) zachowane w pałacu rodu v. Schroeder w Lubianie

5.2.5. Zabytki archeologiczne

Zgodnie z definicją u.o.z. (art. 3 pkt 1 i 4) zabytek archeologiczny jest: *zabytkiem nieruchomym, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytkiem ruchomym, będący tym wytworem*. Stanowiska archeologiczne stanowią integralną część krajobrazu gminy, z jego stosunkami wodnymi, budową geomorfologiczną, szatą roślinną i światem zwierzęcym. Są również elementem krajobrazu kulturowego i stanowią podstawę wiedzy o najdawniejszych dziejach Pełczyc i okolic.

W trakcie badań terenowych prowadzonych w ramach programu Archeologicznego Zdjęcia Polski na terenie gminy Pełczyce zewidencjonowano 175 stanowisk archeologicznych (wszystkie ujęte są w Gminnej Ewidencji Zabytków – rozdz. 5.4) – w tym jedno stanowisko archeologiczne wpisane do rejestru zabytków województwa zachodniopomorskiego (wymienione w pkt. 5.3.). Część stanowisk archeologicznych ma wielokulturowy charakter, tj. było zasiedlone w długim horyzoncie czasowym.

Najcenniejszym stanowiskiem archeologicznym na terenie gminy, objętym pełną ochroną konserwatorską z tytułu wpisu do rejestru zabytków jest grodzisko w Pełczycach. Pozostałe stanowiska zostały skategoryzowane w poszczególnych strefach ochrony – II i III.

5.2.6. Dziedzictwo niematerialne

„Niematerialne dziedzictwo kulturowe” oznacza praktyki, wyobrażenia, przekazy, wiedzę i umiejętności – jak również związane z nimi instrumenty, przedmioty, artefakty i przestrzeń kulturową – które wspólnoty, grupy i, w niektórych przypadkach, jednostki uznają za część własnego dziedzictwa kulturowego. To niematerialne dziedzictwo kulturowe, przekazywane z pokolenia na pokolenie, jest stale odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich otoczeniem, oddziaływaniem przyrody i ich historią oraz zapewnia im poczucie tożsamości i ciągłości, przyczyniając się w ten sposób do wzrostu poszanowania dla różnorodności kulturowej oraz ludzkiej kreatywności [...]”⁵³.

Zgodnie z treścią Konwencji UNESCO, „niematerialne dziedzictwo kulturowe” przejawia się m.in. w następujących działach:

⁵³ Konwencja UNESCO Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego z 2003 r. – Dz.U. z 2011 r. Nr 172 poz. 1018; art. 2 ust. 1.

- a) tradycje i przekazy ustne, w tym język jako nośnik niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
- b) sztuki widowiskowe;
- c) zwyczaje, rytuały i obrzędy świąteczne;
- d) wiedza i praktyki dotyczące przyrody i wszechświata;
- e) umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym⁵⁴.

Jednym z najważniejszych celów Konwencji UNESCO jest w stosunku do „niematerialnego dziedzictwa kulturowego”, jest jego ochrona, rozumiana jako utrwalenie, zachowanie i przekazanie dziedzictwa następnym pokoleniom, co sprawia, że jest ono wciąż żywe, a jednocześnie może się zmieniać i dostosowywać. Dotyczy to przede wszystkim przekazywania umiejętności oraz wiedzy o jego znaczeniu.

Ochrona skupia się głównie na procesach przekazywania elementów dziedzictwa niematerialnego z pokolenia na pokolenie, a nie na wytwarzaniu konkretnych środków, za pomocą których jest wyrażane (takich jak przedstawienia taneczne, pieśni, instrumenty muzyczne czy rzemiosło). Polega głównie na podtrzymaniu woli zachowania i przekazania tych aspektów dziedzictwa niematerialnego, które są ważne dla następnych pokoleń przez wspólnoty, grupy i jednostki.

Aby dziedzictwo niematerialne wciąż było żywe, musi pozostać istotne dla danej społeczności, być regularnie praktykowane i przyswajane w jej obrębie i pomiędzy pokoleniami. Działania mające na celu ochronę muszą zatem angażować wspólnoty, grupy, a w niektórych wypadkach także jednostki, które kultywują takie dziedzictwo. Społeczności same muszą brać udział w identyfikowaniu i definiowaniu niematerialnego dziedzictwa kulturowego – to właśnie one decydują o tym, które praktyki stanowią część ich dziedzictwa kulturowego.

Stając się w 2011 r. stroną Konwencji, Polska przyjęła na siebie obowiązek opracowania i wdrożenia krajowego i pełnego systemu stałej i konsekwentnej ochrony, między innymi przez dokumentację zjawisk z zakresu objętego zapisami Konwencji oraz stworzenie zgodnie z zapisami Konwencji, jednego lub kilku spisów dziedzictwa niematerialnego dotyczącego zjawisk z obszaru danego kraju. Realizacją tego zobowiązania jest ustanowienie Krajowej Listy Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego, której prowadzenie zostało powierzone Narodowemu Instytutowi Dziedzictwa⁵⁵.

Przerwanie ciągłości kulturowej i kultywowanej od pokoleń tradycji nastąpiło w 1945 r. w sposób niezwykle drastyczny. Wraz z przesiedleniem polskich repatriantów prowadzonym do 1947 r. w ramach akcji „Wisła”, nastąpił masowy exodus ludności niemieckiej będącej dotychczasowym gospodarzem tych ziem. W konsekwencji wystąpiła całkowita zmiana struktury społecznej a co za tym idzie także niematerialnej części dziedzictwa tych ziem. Poważnym, negatywnym skutkiem powojennych zmian struktury społecznej, jest (coraz mniej dostrzegalny) brak poszanowania i identyfikacji z zastanymi materialnymi składnikami krajobrazu kulturalnego regionu. Ludność napływająca na te tereny przyniosła ze sobą własne dziedzictwo niematerialne, przejawiające się szczególnie w ludowych obrzędach i zwyczajach, związane zwłaszcza z rytuałami religijnymi, tj. obchodami świąt kościelnych.

Istotnym elementem ochrony dziedzictwa niematerialnego jest potrzeba kontynuacji zanikających rzemiosł i wiedzy związanej z tradycyjnymi technikami budowlanymi, niezbędnymi przy renowacji obiektów zabytkowych. Ważne jest także utrwalanie w świadomości społecznej tzw. tradycji miejsca dotyczącej lokalizacji nieistniejących już obiektów o istotnym znaczeniu dla historii, np. nieistniejące kościoły, folwarki, dwory, cmentarze, dawne elementy zabudowy wsi i miasta, takie jak np. nieistniejąca pełczycka synagoga.

Dla tożsamości kulturowej tych terenów, mimo przerwania jej ciągłości w 1945 r., ważne jest używanie i stosowanie – także wobec nowopowstających zespołów zabudowy – polskich odpowiedników historycznych nazw

⁵⁴ Konwencja UNESCO..., art. 1, ust. 2.

⁵⁵ Por.: <http://niematerialne.nid.pl/>

miejscowych. Wskazane jest inicjowanie nowego nazewnictwa lub zmian w istniejącym promujących lokalną historię i lokalne tradycje. Związane jest to m.in. z upamiętnieniem i utwaleniem w pamięci mieszkańców, zwłaszcza młodego pokolenia, ważnych wydarzeń historycznych, wybitnych postaci związanych z regionem itd.

Do najwybitniejszych postaci historycznych urodzonych w Pełczycach (a powszechnie znanych w Niemczech) należą Carl Gabriel (ur. 24 sierpnia 1857 r., zm. 24 lutego 1934 r. w Monachium) – showman i twórca wielu tradycyjnych atrakcji rozrywkowych na monachijskim Oktoberfest oraz Herman Liebig (ur. 21 grudnia 1839 r., zm. 18 lipca 1914 r. w Barlinku) niemiecki kaznodzieja i pisarz, znany pastor wolnego kościoła ewangelickiego.

Kultywowanie dziedzictwa niematerialnego i tradycji kulturowej miejscowej społeczności odbywa się także poprzez organizowanie różnorodnych wydarzeń. Do ważniejszych zaliczyć można:

- Święto miasta odbywa się w miesiącu czerwcu lub lipcu;
- Święto Tataraku – sierpień – impreza nawiązująca do tradycji święta mieszkańców Pełczyc z lat 30. poprzedniego stulecia, z udziałem gości z Niemiec. W programie: zawody wędkarskie, przedstawienie teatralne, w którym udział biorą aktorzy zawodowi i amatorzy z gminy, barwny korowód oraz zabawa pod „rozgwieżdżonym niebem”.
- Festiwal Pieśni Religijnej – listopad – festiwal kierowany jest do miłośników muzyki religijnej. Podczas festiwalu swój dorobek muzyczny prezentują przybyłe zespoły, soliści i zaproszeni goście.

Ważnym elementem dziedzictwa niematerialnego Pełczyc ściśle nawiązującym do przerwanej w 1945 r. ciągłości kulturowej i historycznej są symbole miejskie. Wzór herbu Pełczyc – zgodny z zasadami heraldyki – został przyjęty Uchwałą Rady Miejskiej Nr XI/56/95 z dnia 23 czerwca 1995 r.

Zgodnie z treścią uchwały herb miasta i gminy Pełczyce stanowi tarcza herbowa typu hiszpańskiego o białym tle zawierająca dąb z zielonymi liśćmi, brązowym pniem i jasnobrązowymi żołędziami. Dąb osadzony jest na zielonym pagórku, na którym o drzewo opiera się łapami stojący czarny niedźwiedź z czerwonym językiem skierowany w prawą stronę (heraldycznie) tarczy herbowej. Główny motyw heraldyczny nawiązuje do herbu założycieli miasta – rodziny von Behr oraz wizerunku zachowanego na najstarszej znanej pieczęci miejskiej z XVI w.

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Na obszarze gminy Pełczyce znajdują się zabytki objęte dwoma z form ochrony wymienionych w art. 7 u.o.z. – wpisem do rejestru zabytków (zabytki nieruchome i zabytki ruchome) oraz ustaleniami ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

Zabytki wpisane do rejestru zabytków nieruchomych znajdujące się na terenie gminy Pełczyce

Lp.	Obiekt	Adres	Chronologia	Nr rejestru zabytków / data wpisu
1	Kościół filialny pw. św. Antoniego z Padwy wraz z otoczeniem	Będargowo	kon. XV w.	441 / 12.12.1963 A-590 / 14.04.2010

2	Kościół parafialny pw. MB Różańcowej wraz z otoczeniem	Boguszyny	kon. XV w.	A-590 / 14.04.2010
3	Zespół dworsko-parkowy	Boguszyny	XVIII / XIX w.	A-2021 / 14.12.2021
4	Kościół filialny pw. MB Częstochowskiej	Bolewice	2 poł. XV w.	554 / 17.01.1966
5	Dawny cmentarz przykościelny	Bolewice	2 poł. XV w.	A-629 / 7.06.2011
6	Kościół filialny pw. Św. Rodziny	Chrapowo	XIII w. / przeb. w XV/XVI i XIX w.	Nr 443 / 12.12.1963
7	Park dworski	Chrapowo	pocz. XX w.	A-1681 / 28.06.2017
8	Dwór z otaczającym go parkiem	Jagów	XIX w.	A-163 / 22.10.1979, 6.02.2004
9	Kościół filialny pw. św. Apostołów Piotra i Pawła wraz z otoczeniem	Jagów	1856 r.	A-383 / 27.01.2009
10	Kościół pw. św. Kazimierza wraz z dawnym cmentarzem przykościelnym	Jarosławsko	1853 r.	A-1505 / 1.02.2016
11	Park dworski, krajobrazowy z relikami cmentarza rodzowego	Jarosławsko	1 poł. XIX w.	286 / 22.10.1979
12	Kościół pw. Dobrego Pasterza z nieczynnym cmentarzem przykościelnym	Krzyńki	1858 r.	A-316 / 10.07.2007
13	Pałac wraz parkiem krajobrazowym i zespołem zabudowań folwarcznych	Lubiana	ok. 1900 r.	A-1174 / 22.06.1995
14	Kościół filialny pw. św. Trójcy wraz z cmentarzem przykościelnym	Nadarzyn	1902 r.	A-601 / 23.04.1990
15	Zespół pałacowo-parkowy	Nadarzyn	1902 / pocz. XIX w.	A-292 / 14.12.2006
16	Kościół filialny pw. NSPJ	Niesporowice	XVI w.	A-633 / 12.09.1958
17	Kościół pw. Narodzenia NMP w Pełczycach	Pełczyce	XIII w. / przeb. XV w., 1 poł. XVIII w.	A-648 / 31.07.1956
18	Klasztor pocysterski – skrzydło zachodnie	Pełczyce	poł. XIV w.	A-273 / 12.09.1958; 16.01.1980
19	Założenie klasztorno-folwarczne	Pełczyce, Starogrodzka	kon. XIII w.	A-273 / 6.09.2006
20	Budynek mieszkalny	Pełczyce, Armii Polskiej 18	2 poł. XIX w.	A-114 / 27.02.2003
21	Plebania parafii rzymskokatolickiej	Pełczyce, Ks. Kan. Henryka Rażniewskiego 7	1850 r.	A-595 / 15.03.1993
22	Ratusz (Urząd Mejski)	Pełczyce, Rynek Bursztynowy 2	1920 r.	A-596 / 15.03.1993
23	Poczta	Pełczyce, Rynek Bursztynowy 4	kon. XIX w.	A-255 / 15.03.2006
24	Cmentarz żydowski	Pełczyce	poł. XIX w.	A-2042 / 21.04.2023
25	Kościół filialny pw. św. Józefa	Płotno	XVIII/XIX w.	A-598 / 23.10.1991
26	Zespół dworsko-pałacowo-parkowy	Płotno	XVIII – XIX w.	A-1085 / 18.05.2012
27	Dawny zespół zabudowy folwarcznej (zabudowa gospodarcza, dawny dom rządcy, budynek mieszkalny nr 25) wraz z podwórzem gospodarczym	Płotno	XIX / XX	A-1085 / 30.03.2016
28	Kościół filialny pw. MB Częstochowskiej wraz z terenem dawnego cmentarza przykościelnego	Przekolno	kon. XIII w.	A-844 / 5.08.2011
29	Zespół pałacowo-parkowy	Przekolno	2 poł. XVIII w.	A-327 / 28.09.2007
30	Park podworski wraz z ruiną pałacu	Sarnik	XVIII / XIX w.	A-912 / 22.10.1957 298 / 13.12.1979
31	Kościół filialny pw. Niepokalanego Poczęcia NMP	Sarnik	I poł. XVII w.; przeb. XIX w.	A-637 / 22.10.1957
32	Park dworski	Wierzchno	2 poł. XIX w.	A-889 / 22.10.1979

Zabytki wpisane do rejestru zabytków archeologicznych znajdujące się na terenie gminy Pełczyce

Lp.	Obiekt	Adres	Chronologia	Wpis do rejestru Nr decyzji / data
1	Wczesnośredniowieczne grodzisko pierścieniowate	Pełczyce	IX–XII w.	C-35 / 10.12.1970

Zabytki wpisane do rejestru zabytków ruchomych znajdujące się na terenie gminy Pełczyce

Lp.	Obiekt	Adres	Chronologia	Wpis do rejestru Nr decyzji / data
1	Kościół parafialny pw. MB Różańcowej 1. ołtarz główny (manieryzm) 2. rzeźba – św. Barbara (z ołtarza głównego) (późny gotyk) 3. rzeźba – Matka Boska z Dzieciątkiem (z ołtarza głównego) (późny gotyk) 4. korpus ambony (manieryzm)	Boguszyny	1 ćw. XVII w. 1 ćw. XVI w. 1 ćw. XVI w. 1 ćw. XVII w.	B-83 / 17.03.2009
2	Kościół filialny pw. NSPJ 1. chór muzyczny	Niesporowice	XVII w.	B-362 / 18.06.1958
3	Kościół pw. Narodzenia NMP w Pełczycach 1. ołtarz boczny 2. płaskorzeźba w drewnie w formie tympanonu	Pełczyce, Ks. Kan. Henryka Rażniewskiego 4	XVIII w.	B-364 / 18.06.1958
4	Kościół pw. MB Częstochowskiej 1. fragment ołtarza ze sceną Ukrzyżowania oraz Ostatnią Wieczerzą, 2. obraz przedstawiający Zdjęcie z Krzyża, 3. dzwon	Przekolno	koniec XVII w. pocz. XVIII w. 1672 r.	B-365 / 22.10.1957
5	Kościół pw. Niepokalanego Poczęcia NMP 1. obraz przedstawiający scenę Powitania Jęftego przez córkę	Sarnik	I poł. XVII w.	B-363 / 18.06.1958

5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

W gminnej ewidencji zabytków, zgodnie z przepisami art. 22 ust. 5 u.o.z., powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Aktem prawnym regulującym kwestię prowadzenia gminnej ewidencji zabytków jest *Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem*⁵⁶. W 2019 r. weszła w życie nowelizacja części przepisów ww. rozporządzenia⁵⁷. Wprowadzone wówczas regulacje nakładają na władze gmin prowadzących gminne ewidencje zabytków konieczność wykonywania obowiązków o charakterze informacyjnym. Szczegółowe przepisy znalazły się w § 18b.

Zmianie uległ także wzór karty adresowej zabytku wpisanego do gminnej ewidencji zabytków. Najbardziej znaczące jest wprowadzenie dwóch nowych pozycji: 8. *Historia, opis i wartości* oraz 9. *Stan zachowania i postulaty*

⁵⁶ Tekst jednolity – Dz.U. z 2021 r. poz. 56.

⁵⁷ *Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem* (Dz.U. z 2019 r. poz. 1886).

dotyczące konserwacji. W wyniku tych zmian konieczne będzie określenie wartości zabytku uzasadniających sporządzenie karty adresowej GEZ oraz włączenie jej gminnej ewidencji zabytków, a także określenie najpilniejszych postulatów konserwatorskich wobec tego zabytku.

Co istotne, zgodnie z nowelizacją ww. rozporządzenia karty adresowe znajdujące się obecnie w gminnej ewidencji zabytków nie będą musiały być aktualizowane.

Zgodnie z cytowaną wyżej treścią przepisu art. 22 ust. 5 u.o.z.: *W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:*

- 1) *zabytki nieruchome wpisane do rejestru;*
- 2) *inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;*
- 3) *inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.*

Gminna ewidencja zabytków Gminy Pełczyce obejmuje 288 obszarów i zabytków nieruchomych z terenu gminy (załącznik 1) oraz 175 zabytków archeologicznych (załącznik 2). Łącznie w gminnej ewidencji zabytków Gminy Pełczyce znajdowały się 463 obszary i obiekty zabytkowe.

5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Zabytkami o najwyższym znaczeniu dla Gminy Pełczyce są przede wszystkim historycznie ukształtowane układy urbanistyczny i ruralistyczne oraz obiekty sakralne o często wysokich wartościach historycznych, artystycznych i naukowych, stanowiące historyczne dominanty krajobrazowe, czytelne często od kilku wieków w panoramach miejscowości. Należą do nich najstarsze świątynie o charakterystycznych dla regionu, kamiennych lub kamiennoceglanych konstrukcjach – Pełczyce, Chrapowo, Przekolno, Będargowo, Boguszyny, Bolewice, Niesporowice i Sarnik, jedyny na terenie gminy – wzniesiony w XVIII w. – kościół ryglowy w Płotnie oraz wznoszone w XIX w. kościoły ewangelickie – w Krzynkach, Jagowie i Nadarzynie.

Kolejną ważną grupą obiektów zabytkowych, z jednej strony determinujących rozwój przestrzenny układów ruralistycznych, zaś z drugiej stanowiących charakterystyczny komponent krajobrazu kulturowego wsi są duże założenia folwarczne często wraz z pałacami i założeniami parkowymi. Na terenie gminy Pełczyce takie zespoły zachowały się w: Lubianie, Nadarzynie, Przekolnie, Sarniku (obecnie w ruinie), Jagowie (tu pałac nieużytkowany, w złym stanie). Na terenie gminy zachowała się także dość liczna grupa skromnych rezydencji wybudowanych na początku XX w.: w Bukwicy, Lubiance, Przekolnie, Będargowcu, Boguszynach, Płotnie i Wierzchnie.

Kolejną, bardzo istotną, choć często marginalizowaną grupą zabytków, mającą podstawowy wpływ na kształt przestrzenny i krajobrazowy miejscowości na terenie gminy jest zabudowa mieszkalna, mieszkalno-gospodarcza i gospodarcza (dwie ostatnie kategorie są szczególnie istotne dla terenów wiejskich). Do tej grupy należą przede wszystkim dwa charakterystyczne typy domów w Pełczycach:

- dwu-, trzykondygnacyjne kamienice usytuowane przy rynku (Rynek Bursztynowy), przy ul. Armii Polskiej, Starogrodzkiej czy Ogrodowej oraz w obrębie dawnego Starego Miasta (ul. Boczna, Zamkowa, Rycerska, Krótka),
- parterowe domy, usytuowane kalenicowo w ciągach pierzei ulic – szczególnie ul. Bolesława Chrobrego, Pionierów;

a także typowa zabudowa wiejska – murowane z cegły, parterowe domy mieszkalne, kryte dachówką ceramiczną.

Ostatnią kategorią obiektów istotnych dla zachowania krajobrazu kulturowego gminy Pełczyce są dawne cmentarze ewangelickie, stanowiące często jedyny ślad po dawnych społecznościach zamieszkujących wsie na terenie gminy.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy – analiza SWOT

Podstawowe założenia analizy SWOT zostały opracowane w latach 50. i 60. XX wieku przez naukowców i konsultantów biznesowych pracujących w Harvard Business School. W latach 1960–1970 w Stanford Research Institute przeprowadzono badania na zlecenie największych amerykańskich przedsiębiorstw, których celem było wskazanie sposobów poprawy procesów planowania strategicznego i unikania błędów w planowaniu. Efektem tych badań było opracowanie 4 grup czynników decydujących o efektach działań planistycznych:

- czynników dobrych (satysfakcjonujących) w teraźniejszości (*Satisfactory*),
- czynników dobrych (pozytywnych) w przyszłości – szans (*Opportunity*),
- czynników złych w teraźniejszości – błędów (*Fault*),
- czynników złych w przyszłości – zagrożeń (*Threat*).

Pierwotny skrót **SOFT** został następnie zmieniony na **SWOT** – słowo „błąd” (*fault*) zostało w nim zamienione na „słabość” (*weakness*), a „satysfakcjonujący” na „mocną stronę” (*strength*).

Analiza SWOT pozwala na uporządkowanie informacji oraz zdiagnozowanie wybranej sfery (w tym przypadku – polityki publicznej jaką jest ochrona i opieka nad zabytkami) działalności wspólnoty samorządowej. Stanowi istotne wsparcie przy dokonywaniu oceny zasobów i otoczenia danej jednostki samorządu terytorialnego, ułatwia też identyfikację problemów i określenie priorytetów rozwoju.

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • wysoka jakość krajobrazu przyrodniczego i kulturowego gminy z zachowanymi charakterystycznymi składowymi krajobrazowymi: kościołami, układem urbanistycznym Pełczyc i układami ruralistycznymi wsi, • znaczna liczba zachowanych obiektów zabytkowych, w tym pojedyncze obiekty o znaczeniu regionalnym – dawny klasztor cysterek, kościół pw. Narodzenia NMP w Pełczycach, • stosunkowo dobrze rozpoznany zasób obiektów i obszarów zabytkowych – gminna ewidencja zabytków, • dobry stan techniczny większości obiektów sakralnych i użyteczności publicznej, • uwzględnianie w gminnych dokumentach strategicznych oraz planach odnowy miejscowości problematyki ochrony dziedzictwa kulturowego i opieki nad dziedzictwem kulturowym, • uwzględnianie w Planie Rozwoju Lokalnego Miasta i Gminy Pełczyce znaczenia estetyki i ładu przestrzennego, • duży potencjał dla rozwoju funkcji turystycznych (ekoturystyka, agroturystyka, turystyka kwalifikowana, kulturowa) w oparciu o walory przyrodnicze i kulturowe, • rozwinięta sieć turystycznych – pieszych, rowerowych, wodnych, uwzględniających również zasoby dziedzictwa kulturowego a także trasy historyczne – Szlak Cystersów, Szlak Kupiecki. 	<ul style="list-style-type: none"> • niedostateczny stan techniczny sporej liczby budynków mieszkalnych (brak bieżących remontów i prac konserwatorskich), • niedostateczne zasoby finansowe właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych (w tym samorządu) skutkujące brakiem remontów i prac konserwatorskich w zabytkach, • ograniczone możliwości pozyskiwania przez właścicieli prywatnych środków zewnętrznych na realizację prac konserwatorskich w obiektach zabytkowych, • niedostateczny poziom społecznej świadomości wartości kulturowych i krajobrazowych gminy – niski poziom zrozumienia znaczenia ochrony dziedzictwa kulturowego i opieki nad dziedzictwem kulturowym, • niewystarczająca promocja walorów kulturowych i krajobrazowych gminy – niski poziom wiedzy potencjalnych turystów o walorach kulturowych i krajobrazowych miasta i gminy, • wypełnianie historycznych układów przestrzennych nową zabudową nierespektującą historycznych wzorców – utrata wartości zabytkowych, • realizacja prac przy obiektach zabytkowych w sposób niezgodny z zasadami konserwatorskimi lub bez właściwych uzgodnień i pozwoleń ze strony urzędu ochrony zabytków,

	<ul style="list-style-type: none"> • niedostateczna polityka promocyjna lokalnego dziedzictwa kulturowego oraz walorów krajobrazowych i turystycznych gminy, • niedostateczna oferta edukacyjna o problematyce dziedzictwa kulturowego w programach szkolnych.
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> • aktywne pozyskiwanie środków zewnętrznych – krajowych i funduszy Unii Europejskiej na przedsięwzięcia związane z zabytkami, • zwiększenie nakładów w budżecie gminnym na realizację zadań własnych w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego i udzielanie wsparcia dla właścicieli i obiektów zabytkowych • wdrożenie i realizacja konsekwentnej polityki planistycznej dla obszarów zabytkowych (urbanistyczny miasta i ruralistyczne wsi) na terenie gminy, • podejmowanie i wspieranie działań popularyzatorskich i promocyjnych wartości dziedzictwa kulturowego wśród społeczności lokalnej / wzrost społecznej świadomości i zaangażowania w ochronę wartości dziedzictwa kulturowego, • wdrożenie nowoczesnych systemów informacji turystycznej na potrzeby promocji dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego gminy, • stworzenie katalogu dobrych praktyk prac przy zabytkach i programów funkcjonalnych dla zabytków na wzorców regionalnych, krajowych i zagranicznych, • wspieranie aktywności społeczności lokalnej i lokalnych organizacji pozarządowych w działaniach na rzecz ochrony i promocji dziedzictwa kulturowego. 	<ul style="list-style-type: none"> • brak dostępności do funduszy zewnętrznych na realizację prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych, • pogarszanie się stanu technicznego obiektów zabytkowych ze względu na brak finansowych możliwości realizacji prac remontowych przez właścicieli i użytkowników, • wprowadzanie obcych elementów zabudowy i zagospodarowania przestrzeni (maszty telefonii komórkowej, wielkopowierzchniowe nośniki reklamowe, obiekty wielkopowierzchniowe, wypełnianie tkanki historycznej współczesną, dysharmonijną zabudową) degradujących historyczny krajobraz urbanistyczny miasta i wsi gminy, • realizacja prac przy zabytkach przekształcających historyczne formy obiektów (przebudowy, usuwanie historycznych dekoracji) oraz przy wykorzystaniu ahistorycznych metod (zła kolorystyka, współczesne materiały, techniki i technologie), • niekontrolowane procesy inwestycyjne w obrębie obszarów zabytkowych / brak polityki planistycznej gminy, • brak społecznego zrozumienia i szacunku dla wartości dziedzictwa kulturowego jako potencjału rozwojowego gminy.

Wnioski

Gmina Pełczyce dysponuje bogatym zasobem dziedzictwa kulturowego. Mocne strony tego zasobu określają przede wszystkim zabytkowe ośrodki wiejskie, w większości nie uległe jeszcze dewaloryzacji, położone w atrakcyjnym krajobrazowo i przyrodniczo otoczeniu. Zachowała się znaczna ilość historycznych założeń dworsko-parkowych, z których na uwagę zasługują m.in. te w Lubianie, Nadarzynie, Jagowie i in. Na szczególną uwagę zasługuje bogaty zasób układów folwarcznych o czytelnej do dziś kompozycji przestrzennej z historyczną zabudową, np. w Boguszynach, Płotnie, Nadarzynie. Na terenie gminy zlokalizowanych jest kilka obiektów o wartościach ponadlokalnych, w tym dawny zespół klasztorny pocysterski w Pełczycach, historyczne cmentarze przykościelne i komunalne, np. w Sarniku, Niesporowicach, Płotnie, Krzykach. Te i inne obiekty mogą być czynnikiem sprzyjającym rozwojowi społeczno-gospodarczemu oraz rozwojowi turystyki gminy o ile ich stan zachowania ulegnie w najbliższym czasie poprawie.

Mocną stroną gminy, której północno-zachodni fragment zajmuje Barlinecki Park Krajobrazowy a tereny leśne stanowią prawie 20% powierzchni gminy jest niewątpliwie korzystny mikroklimat oraz atrakcyjny krajobraz. Przez granicę z gminą Barlinek przepływa rzeka Płonia, a z gminą Choszczno Mała Ina, nadające się do uprawiania turystyki kajakowej. Atrakcją turystyczną gminy są malownicze tereny, bogate w jeziora, które stanowią istotny

element krajobrazu oraz atrakcyjną ofertę dla wędkarzy, miłośników sportów wodnych i plażowiczów. Zasoby o walorach turystycznych, którymi dysponuje gmina Pełczyce predestynują tę gminę do oferowania aktywnych form wypoczynku i rekreacji oraz rozwoju turystyki również w oparciu o bogaty zasób dziedzictwa kulturowego.

Potencjał ten osłabiają w dość dużym stopniu czynniki o charakterze społecznym, ekonomicznym oraz niski stopień świadomości oraz wiedzy społeczności lokalnej, dotyczący wartości kulturowych, którymi odznacza się gmina. Szansą dla zachowania i wykorzystania potencjału gminy jest z pewnością otwarcie na współpracę międzyregionalną i międzynarodową, możliwość korzystania z funduszy unijnych, poprawa infrastruktury komunikacyjnej oraz bazy turystycznej, oraz promocja gminy i jej walorów krajobrazowych i kulturowych.

Działania te powinny być jednak prowadzone w sposób zaplanowany i kontrolowany, m.in. przy pomocy zapisów w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego a do czasu ich powstania w oparciu o opracowania specjalistyczne, studia i badania.

7. Założenia programowe

Realizacja *Programu opieki* będzie się odbywać w oparciu o trzy priorytety oraz kierunki działań i działania:

- I. Ochrona i rewitalizacja dziedzictwa kulturowego gminy Pełczyce;
- II. Zrównoważone wykorzystanie dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego gminy Pełczyce dla rozwoju turystyki;
- III. Edukacja i promocja – dziedzictwo kulturowe jako podstawa budowania tożsamości i świadomości „małej ojczyzny” – gminy Pełczyce.

Przyjęty sposób realizacji *Programu opieki* w czteroletniej (2024–2027) perspektywie, ma doprowadzić do:

- wdrożenia konsekwentnej polityki samorządu w sferze ochrony i opieki nad zabytkami, w tym w szczególności w sferze polityki przestrzennej i w odniesieniu do urbanistycznego rozwoju gminy,
- wdrożenia norm prawnych oraz dobrych praktyk w sferze ochrony krajobrazu kulturowego gminy,
- racjonalnego wykorzystania środków finansowych pochodzących z budżetu gminy do prowadzenia lub wspierania prac konserwatorskich przy zabytkach oraz wypracowania polityki pozyskiwania środków (na realizację zadań konserwatorskich i rewitalizacyjnych) na rzecz miasta oraz w ramach partnerstw z innymi podmiotami,
- włączenie lokalnej społeczności w działania na rzecz opieki nad dziedzictwem materialnym i niematerialnym gminy i wspieranie aktywności w tej sferze organizacji społecznych,
- wspieranie działań edukacyjnych, promujących dziedzictwo materialne i niematerialne gminy, stworzenie mechanizmów wspierania w tej sferze aktywności instytucji kultury oraz organizacji społecznych.

7.1. Priorytety, kierunki i działania Programu opieki nad zabytkami Gminy Pełczyce na lata 2024–2027

Priorytet I. Ochrona i rewitalizacja dziedzictwa kulturowego Gminy Pełczyce			
Kierunek działania 1. Tworzenie warunków prawnych dla właściwej ochrony zabytków i opieki nad zabytkami			
Działanie	Charakterystyka	Przewidywane źródła finansowania	Przewidywany termin realizacji
Działanie 1. Przyjęcie przez Radę Miejską <i>Programu opieki nad zabytkami Gminy</i>	Rada Miejska w Pełczycach przyjmie stosowną uchwałą <i>Program opieki nad zabytkami Gminy Pełczyce</i> .	—	2024–2027

<p><i>Pełczyce na lata 2024–2027</i> oraz okresowe monitorowanie jego realizacji.</p>	<p>Jest to dokument o charakterze strategicznym, w którym określone zostały kierunki polityki publicznej w sferze ochrony zabytków i opieki nad zabytkami do realizacji przez władze samorządowe Gminy.</p> <p>Burmistrz Pełczyc przedłożył Radzie Miejskiej sprawozdanie okresowe oraz sprawozdanie końcowe z realizacji Programu opieki nad zabytkami Gminy Pełczyce.</p>		
<p>Działanie 2. Stała aktualizacja <i>Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych Gminy Pełczyce.</i></p>	<p>Na każdej gminie ciąży obowiązek opracowania – zgodnie z treścią art. 88 ust. 2 u.o.z. oraz treścią § 4 ust. 2 <i>Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 25 sierpnia 2004 roku w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytku na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych</i>⁵⁸ – Gminnego planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego oraz sytuacji kryzysowych.</p> <p>Plan – zgodnie z treścią § 3 ust. 2 winien być sporządzony odpowiednio do przewidywanych i realnych zagrożeń (np. pożar, powódź, ulewa, wichura, katastrofa budowlana, atak terrorystyczny, konflikt zbrojny), zaś zgodnie z treścią § 3 ust. 2 powinien zawierać, w szczególności: 1) informacje niezbędne do realizacji prac przygotowawczych oraz sprawnego koordynowania i zarządzania ochroną w poszczególnych etapach działania; 2) wykaz osób uprawnionych do podejmowania decyzji i zarządzania ochroną; 3) wyszczególnienie sposobów przepływu informacji na wszystkich stopniach zarządzania.</p> <p>Podjęcie tego działania jest szczególnie istotne w obecnych uwarunkowaniach geopolitycznych.</p>	budżet Gminy Pełczyce	działanie cykliczne / coroczne
<p>Działanie 3. Coroczne przeznaczanie środków z budżetu Gminy Pełczyce przeznaczonych na udzielenie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków</p>	<p>Zgodnie ze przyjętą przez Radę Miejską uchwałą <i>w sprawie określenia zasad i trybu postępowania o udzielenie dotacji z budżetu Gminy Pełczyce na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków</i>, w budżetach na kolejne lata zapewniane będą odpowiednie środki na udzielanie dofinansowań do prac konserwatorskich realizowanych na terenie gminy przez właścicieli obiektów zabytkowych.</p>	budżet Gminy Pełczyce	zadanie stałe
Kierunek działania 2. Ochrona krajobrazu kulturowego gminy			
<p>Działanie 1. Opracowanie <i>Studium historyczno-krajobrazowego gminy Pełczyce.</i></p>	<p>Nowelizacja <i>ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym</i> z 2023 r. wprowadziła istotne zmiany w sposobie prowadzenia polityki planistycznej gmin.</p>	budżet Gminy Pełczyce środki pomocowe	2024–2025

⁵⁸ Dz.U. z 2004 r. Nr 212 poz. 2153.

	<p>W miejsce dotychczasowego <i>Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy</i> wprowadzony zostaje plan ogólny gminy (art. 13a) – akt prawa miejscowego.</p> <p>Na gminy nałożony został obowiązek sporządzenia nowych planów ogólnych – mających zastąpić dotychczasowe studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy – do końca 2025 r. (art. 65 ustawy z dnia 7 lipca 2023 r. o zmianie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz niektórych innych ustaw – Dz.U. 2023 poz. 1688)</p> <p>Aby zachować właściwy poziom dbałości o dziedzictwo kulturowe w nowym akcie prawa miejscowego, gmina winna dysponować kompleksową diagnozą środowiska kulturowego wraz z spójnymi dla obszaru całej gminy wskazaniem do prowadzenia polityki ochrony dziedzictwa. Odpowiednim narzędziem jest sporządzenie <i>Studium historyczno-krajoobrazowego gminy</i>, zgodnie z wytycznymi Narodowego Instytutu Dziedzictwa⁵⁹.</p> <p>Po opracowaniu, <i>Studium</i> będzie stanowić ważne wsparcie przy określaniu zapisów związanych z problematyką konserwatorską w dokumentach planistycznych gminy (a także w innych dokumentach strategicznych przyjmowanych przez gminę), a także wsparcie przy ewentualnych planach inwestycyjnych (np. lokalizacja elektrowni wiatrowych, stacji bazowych telefonii komórkowej itp.).</p>		
<p>Działanie 2. Kompleksowa weryfikacja zasobów zabytkowych na terenie gminy Pełczyce na potrzeby Gminnej Ewidencji Zabytków.</p>	<p>Gminna ewidencja zabytków powinna podlegać okresowej (w cyklu dwuletnim) weryfikacji.</p> <p>W miarę poszerzania stanu wiedzy o obiektach zabytkowych z obszaru gminy Pełczyce do gminnej ewidencji zabytków powinny być włączane nowe zabytki. Jednocześnie okresowa ocena stanu zachowania zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków powinna skutkować wyłączeniem z GEZ (za zgodą Zachodniopomorskiego WKZ) tych zabytków, które albo uległy nieodwracalnej degradacji albo przekształceniom.</p>	<p>budżet Gminy Pełczyce środki zewnętrzne</p>	<p>2024–2026</p>
<p>Działanie 3. Realizacja programu ochrony zabytkowych cmentarzy</p>	<p>W planie zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego w Kierunku 1. <i>Zahamowanie degradacji obiektów zabytkowych i dóbr kultury współczesnej, poprawa ich stanu i sposobu wykorzystania</i>, jako jedno z zadań (pkt 7) uznano: Zachowanie i odtworzenie historycznych założeń parkowych i cmentarzy.</p> <p>W związku z tym, że na terenie gminy znajdują się dawne, nieużytkowane obecnie, cmentarze – zarówno przykościelne, jak i cmentarze ewangelickie</p>	<p>budżet Gminy Pełczyce środki pomocowe</p>	<p>2024–2027</p>

⁵⁹ https://samorzad.nid.pl/baza_wiedzy/studium-ochrony-wartosci-kulturowych/

	<p>i żydowski, konieczne jest podjęcie działań na rzecz ich ochrony, zabezpieczenia i wyeksponowania.</p> <p>Dalej realizacji tego działania należy podjąć następujące czynności:</p> <ul style="list-style-type: none"> - sporządzić inwentaryzację zwołów cmentarnych na terenie gminy wraz, - opracować katalog potrzeb konserwatorskich i remontowych wraz z harmonogramem i preliminarem niezbędnych kosztów, - dokonać analizy możliwości pozyskania środków zewnętrznych na realizację prac konserwatorskich, - przeprowadzić prace konserwatorskie na wybranych obiektach. <p>Jednym z pierwszych obiektów, który należałoby objąć planowanymi pracami jest dawny cmentarz żydowski w Pełczycach.</p>		
Priorytet II. Zrównoważone wykorzystanie dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego gminy Pełczyce dla rozwoju turystyki			
Kierunek działania 1. Wykorzystanie wartości dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego do kreowania projektów turystyki kulturowej			
Działanie	Charakterystyka	Przewidywane źródła finansowania	Przewidywany termin realizacji
<p>Działanie 1. Wykorzystanie potencjału turystycznego i promocyjnego Szlaku Cysterskiego dla aktywizacji ruchu turystycznego na terenie gminy</p>	<p>Gmina Pełczyce – ze względu na znajdujący się na terenie miasta dawny zespół klasztorny i folwarczny cysterek, jest członkiem Ogólnopolskiego Stowarzyszenia Gmin Cysterskich.</p> <p>Dawny klasztor cysterek należy do Zachodniopomorskiej Pętli Szlaku Cysterskiego.</p> <p>Potencjał dla rozwoju ruchu turystycznego, jaki wynika z uczestnictwa Gminy Pełczyce w Szlaku Cysterskim i Ogólnopolskim Stowarzyszeniu Gmin Cysterskich nie jest wykorzystywany we właściwym stopniu.</p> <p>Należy w związku z tym podjąć działania aktywizujące uczestnictwo gminy w Ogólnopolskim Stowarzyszeniu Gmin Cysterskich poprzez w miarę możliwości akces do statutowych organów Stowarzyszenia i organizację statutowych spotkań członków Stowarzyszenia. Należy również podjąć działania promocyjne, prezentujące Pełczyce jako istotne miejsce na Szlaku Cysterskim poprzez wydawnictwa informacyjne, przewodniki, wykorzystanie możliwości promocyjnych mediów społecznościowych i Internetu.</p>	<p>budżet Gminy Pełczyce środki pomocowe UE</p>	<p>2024–2027</p>
<p>Działanie 2. Organizacja <i>Jarmarku Cysterskiego</i> jako wydarzenia cyklicznego – sporządzenie analizy popytu,</p>	<p>W oparciu o dokumentację opracowaną zgodnie z kierunkiem działania 2.1., powinien zostać opracowany harmonogram i preliminarz kosztów dla wskazanych działań.</p> <p>W kolejnym etapie niezbędne będzie określenie możliwych źródeł pozyskania środków finansowych</p>	<p>budżet Gminy Pełczyce środki pomocowe UE</p>	<p>pierwsza edycja – 2025 zadanie cykliczne</p>

określenie formuły wydarzenia, organizacja pierwszej edycji.	na realizację (przede wszystkim środki pomocowe) i zrealizowanie prac terenowych – oznakowania tras, wykonania małej architektury, działań informacyjnych i promocyjnych.		
Priorytet III. Edukacja i promocja – dziedzictwo kulturowe jako podstawa budowania tożsamości i świadomości „małej ojczyzny” – Gminy Pełczyce			
Kierunek działania 1. Działania edukacyjne w zakresie materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego Gminy Pełczyce			
Działanie	Charakterystyka	Przewidywane źródła finansowania	Przewidywany termin realizacji
Działanie 1. Kreowanie i wspieranie programów edukacyjnych kierowanych do użytkowników i właścicieli obiektów zabytkowych w zakresie stosowania zasad konserwatorskich.	<p>Podjęmowanie działań na rzecz tworzenia i realizowania programów edukacyjnych i szkoleniowych kierowanych do właścicieli obiektów zabytkowych (wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w gminnej ewidencji zabytków) obejmujących różnorodne aspekty opieki nad zabytkami – konserwacji zabytku, zarządzania zabytkiem, finansowania konserwacji i eksploatacji zabytku.</p> <p>W szkoleniach należy wykorzystać istniejące materiały – dostępne na stronie internetowej Narodowego Instytutu Dziedzictwa, takie jak np.: <i>Dziedzictwo obok Mnie – poradnik zarządzania dziedzictwem w gminach</i>⁶⁰, <i>Piękne, polskie, drewniane – film</i>⁶¹, a także podjąć działania (we współpracy z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków) nad opracowaniem poradnika dla właścicieli obiektów zabytkowych.</p>	<p>budżet Gminy Pełczyce środki pomocowe UE</p>	działanie stałe
Działanie 2. Program wsparcia dla zawodów unikalnych i ginących – ochrona niematerialnego dziedzictwa kulturowego Gminy Pełczyce	<p>Wiele z dawnych zawodów jest zawodami zanikającymi / ginącymi. Dla zachowania i kultywowania niematerialnego dziedzictwa miejskiego niezmiernie ważne jest utrzymanie dawnych zawodów, które w wielu miejscach zaczynają przeżywać swoisty renesans (ze względu na ekologiczne podejście do życia codziennego i modę na naprawianie a nie wyrzucanie / zastępowanie nowym produktem).</p> <p>Konieczne jest opracowanie i prowadzenie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kampanii informacyjno-promocyjnej dla zainteresowanych prowadzeniem działalności w ramach branży chronionej, zanikającej lub preferowanej, • działań szkoleniowych i edukacyjnych (warsztaty dawnych zawodów) – w tym przy wykorzystaniu środków MKiDN w ramach programu <i>Kultura ludowa i tradycyjna – „starzy” mistrzowie przekazują swoją wiedzę młodemu adeptom.</i> 	<p>budżet Gminy Pełczyce środki zewnętrzne</p>	działanie stałe / cykliczne

⁶⁰ <http://samorzad.nid.pl/publikacje/dziedzictwo-obok-mnie-poradnik-zarzadzania-dziedzictwem-w-gminach/>

⁶¹ <http://samorzad.nid.pl/publikacje/piekne-polskie-drewniane-film/>

<p>Działanie 3. Inicjowanie i organizowanie wydarzeń związanych z propagowaniem i promocją idei ochrony dziedzictwa kulturowego</p>	<p>Podejmowanie i wspieranie inicjatyw – realizowanych przez gminną instytucję kultury, organizacje pozarządowe i instytucje kościelne – na rzecz corocznej organizacji wydarzeń propagujących i promujących idee ochrony dziedzictwa kulturowego jako przejaw dbałości o tożsamość kulturową miejsca i tożsamość społeczną.</p> <p>Takimi wydarzeniami powinny być, np. wydarzenia o zasięgu międzynarodowym, takie jak: Europejskie Dni Dziedzictwa (wrzesień) i Międzynarodowy Dzień Ochrony Zabytków (kwiecień).</p> <p>Organizacja tych wydarzeń, ich szeroka promocja i szeroki udział społeczności będzie jednym z ważnych projektów edukacyjnych na rzecz ochrony i popularyzacji dziedzictwa kulturowego realizowanych na obszarze gminy.</p>	<p>budżet Gminy Pełczyce</p>	<p>od 2024 działanie stałe / cykliczne</p>
<p>Działanie 4. Inicjowanie i wspieranie projektów / zajęć edukacyjnych związanych z ochroną i upowszechnianiem wiedzy o lokalnym dziedzictwie kulturowym.</p>	<p>Wspieranie działań – podejmowanych przez gminną instytucję kultury we współpracy ze szkołami, organizacjami pozarządowymi i instytucjami kościelnymi – na rzecz tworzenia, propagowania i realizowania projektów edukacyjnych dotyczących lokalnego dziedzictwa kulturowego, jego przejawów, wartości i znaczenia dla rozwoju i tożsamości społeczności lokalnych:</p> <ul style="list-style-type: none"> • realizacja w przedszkolach i szkołach programów związanych z ochroną lokalnego dziedzictwa kulturowego (organizowanie i wspieranie zajęć); • organizacja i wspieranie konkursów, wystaw i innych działań edukacyjnych, szczególnie realizowanych w przestrzeniach publicznych; • organizacja pikników rodzinnych i innych form aktywności rodzinnej w ramach wydarzeń związanych z lokalną historią, ważnymi postaciami gminy Pełczyce; • organizacja i pomoc przy realizacji konkursów, wystaw i innych działań edukacyjnych związanych z dziedzictwem kulturowym. <p>W projektach można wykorzystywać materiały dostępne na stronie internetowej Narodowego Instytutu Dziedzictwa, np. <i>Projektuj z dziećmi. Edukacja kulturowa w praktyce</i>⁶².</p>	<p>budżet Gminy Pełczyce środki pomocowe UE sponsoring środki prywatne</p>	<p>działanie stałe</p>
<p>Kierunek działania 2. Promocja materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego Gminy Pełczyce</p>			
<p>Działanie 1. Organizacja corocznego konkursu Burmistrza Pełczyc na najlepiej zadbane zabytki na terenie gminy</p>	<p>Na terenie Gminy Pełczyce znajduje się ponad 300 obiektów zabytkowych objętych wpisem do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków. Są one poddawane różnym pracom remontowym i konserwatorskim. Ze względu na</p>	<p>budżet Gminy Pełczyce</p>	<p>od 2024 działanie stałe / cykliczne</p>

⁶² <http://samorzad.nid.pl/publikacje/projektuj-z-dziecmi-edukacja-kulturowa-w-praktyce/>

	<p>trudny dostęp do funduszy zewnętrznych najczęściej realizowane są one ze środków własnych właścicieli obiektów. Niezbędne jest więc podjęcie działań dla szerokiego promowania najlepiej realizowanych prac konserwatorskich.</p> <p>Jednym z nich będzie organizacja corocznego konkursu Burmistrza Pełczyc na najlepiej przeprowadzone prace konserwatorskie / najlepiej zadbane obiekt zabytkowy na terenie gminy z trzema głównymi nagrodami pieniężnymi, a także pamiątkowymi plaketami umieszczanymi na elewacjach nagrodzonych obiektów.</p>		
Działanie 2. Promowanie przykładów dobrych praktyk w sferze konserwacji obiektów zabytkowych	<p>Podjęcie działań szkoleniowych i promocyjnych – we współpracy z Zachodniopomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków – (w tym np. publikacja materiałów informacyjnych) prezentujących przykłady właściwych działań konserwatorskich realizowanych w obiektach zabytkowych (wskazanie sposobów prawidłowego prowadzenie prac remontowych w zabytkach, stosowanie właściwych materiałów itp.).</p>	budżet Gminy Pełczyce	2024–2027
Działanie 3. Umieszczenie na zabytkach wpisanych do rejestru zabytków znaku informacyjnego „Zabytek chroniony prawem”.	<p>Starosta Powiatu Choszczeńskiego, na podstawie przepisu art. 12 ust. 1 u.o.z. może umieścić znaki informacyjne „Zabytek chroniony prawem” na obiektach wpisanych do rejestru zabytków nieruchomości⁶³.</p> <p>Gmina Pełczyce wystąpi do Starosty Choszczeńskiego z wnioskiem o umieszczenie znaków informacyjnych „Zabytek chroniony prawem” na wszystkich zabytkach indywidualnie wpisanych do rejestru zabytków oraz na granicach obszarów wpisanych do rejestru zabytków znajdujących się na terenie gminy Pełczyce.</p>	—	2024–2025

8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami

Dla realizacji założeń programowych, określonych w rozdziale VII, przyjmuje się następujące instrumentarium:

- **instrumenty prawne** – realizowane jako kompetencje władz samorządowych wywodzące się z przepisów ustawowych, m.in.: podejmowanie uchwał w sprawie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, podejmowanie uchwał w sprawie ochrony krajobrazu kulturowego, podejmowanie uchwał w sprawie dofinansowywania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków lub ujętych w gminnej ewidencji zabytków, działania na rzecz ustanawiania na terenie gminy społecznych opiekunów zabytków, wykonywanie decyzji administracyjnych w zakresie związanym z ochroną zabytków, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków, itp.;

⁶³ Wzór znaku został określony w *Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków* – Dz.U. z 2004 r. Nr 30 poz. 259.

- **instrumenty finansowe** – finansowanie prac konserwatorskich lub robót budowlanych przy obiektach zabytkowych (wpisanych do rejestru zabytków lub ujętych w gminnej ewidencji zabytków) będących własnością gminy, udzielanie dotacji na prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków lub ujętych w gminnej ewidencji zabytków nie stanowiących własności gminy (instytucje kościelne, właściciele prywatni, podmioty gospodarcze, organizacje pozarządowe), aktywne pozyskiwanie środków z innych źródeł na realizację prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy oraz wspieranie innych właścicieli w pozyskiwaniu środków finansowych na prowadzenie prac konserwatorskich przy innych niż gminne obiektach zabytkowych;
- **instrumenty koordynacji** – konsekwentna realizacja projektów, programów i zadań dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w gminnych dokumentach strategicznych i dokumentach planistycznych; ustanowienie ścisłej współpracy w tym zakresie z lokalnymi organizacjami pozarządowymi działającymi na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego, właścicielami obiektów zabytkowych, instytucjami kościelnymi, a także innymi jednostkami samorządowymi szczebla powiatowego i wojewódzkiego;
- **instrumenty społeczne** – wdrożenie stałego systemu konsultacji społecznych projektów i dokumentów odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego; realizacja badań opinii społecznych (np. ankietowych) odnosnie planowanych działań i projektów związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego, ale także wykorzystaniem go do np. rozwoju turystyki kulturowej; inspirowanie i koordynowanie działań edukacyjne i szkoleniowych dla właścicieli obiektów zabytkowych; rozwijanie współpracy z organizacjami społecznymi i pozarządowymi w zakresie wszelkich działań związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego;
- **instrumenty kontrolne** – wprowadzenie systemu monitorowania realizacji zapisów dotyczących dziedzictwa kulturowego w strategicznych dokumentach gminnych; wprowadzenie systemu monitorowania stanu zachowania dziedzictwa kulturowego gminy; wprowadzenie zasady okresowej aktualizacji gminnej ewidencji zabytków wraz z oceną stanu zachowania obiektów zabytkowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków; sporządzenie raportu z realizacji *Programu opieki nad zabytkami Gminy Pełczyce na lata 2024–2027*.

9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z treścią art. 87 ust. 1 u.o.z. odpowiedzialnym za sporządzenie *Programu opieki* jest Burmistrz Pełczyce. Także do Jego obowiązków należy sporządzanie co dwa lata – na podstawie art. 87 ust. 5 u.o.z. – sprawozdania z realizacji programu opieki nad zabytkami i przedłożenie go do akceptacji Radzie Miejskiej. Sporządzenie sprawozdania pozwoli na ocenę skuteczności realizacji zapisów *Programu opieki*, realizacji wskaźników, a także umożliwi sformułowanie i wprowadzenie do dokumentu niezbędnych korekt, zmian lub uzupełnień.

Dla właściwej oceny jakości realizacji *Programu opieki* zastosowane zostaną następujące wskaźniki:

Priorytet I. Ochrona i rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego Gminy Pełczyce	
Kierunek działania 1. Tworzenie warunków prawnych dla właściwej ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	
Działanie	Wskaźnik / Opis wskaźnika
Działanie 1. Przyjęcie przez Radę Miejską <i>Programu opieki nad zabytkami Gminy Pełczyce na lata 2024–2027</i> oraz okresowe monitorowanie jego realizacji.	<ul style="list-style-type: none"> • przyjęcie uchwałą RM <i>Programu opieki nad zabytkami Gminy Pełczyce na lata 2024–2027</i>, • przedłożenie na koniec 2025 r. przez Burmistrza Pełczyca sprawozdania z realizacji Programu
Działanie 2. Sporządzenie <i>Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych Gminy Pełczyce</i> .	<ul style="list-style-type: none"> • gmina dysponuje <i>Gminnym planem ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych</i>,

	<ul style="list-style-type: none"> Gmina dokonuje corocznego przeglądu i ewentualnej aktualizacji Planu
Działanie 3. Coroczne przeznaczanie środków z budżetu Gminy Pełczyce przeznaczonych na udzielenie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków	<ul style="list-style-type: none"> wysokość środków przeznaczanych corocznie na dofinansowanie prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych i ujętych w gminnej ewidencji zabytków, liczba obiektów objętych dotacjami
Kierunek działania 2. Ochrona krajobrazu kulturowego gminy	
Działanie 1. Opracowanie <i>Studium historyczno-krajobrazowego gminy Pełczyce</i>	<ul style="list-style-type: none"> gmina dysponuje opracowaniem pn. <i>Studium historyczno-krajobrazowe gminy Pełczyce</i>
Działanie 2. Kompleksowa weryfikacja zasobów zabytkowych na terenie Gminy Pełczyce na potrzeby Gminnej Ewidencji Zabytków.	<ul style="list-style-type: none"> gmina dysponuje zweryfikowaną, aktualną GEZ, liczba obiektów ujętych w GEZ
Działanie 3. Realizacja programu ochrony zabytkowych cmentarzy	<ul style="list-style-type: none"> gmina dysponuje kompletną inwentaryzacją cmentarzy z znajdujących się na terenie Gminy Pełczyce, gmina dysponuje programem prace konserwatorskich dla poszczególnych cmentarzy, gmina dysponuje rozpoznaniem możliwości pozyskiwania środków zewnętrznych na realizację programu prac konserwatorskich oraz opracowanymi i złożonymi wnioskami o dofinansowanie gmina rozpoczęła realizację prac konserwatorskich na wytypowanych obiektach
Priorytet II. Zrównoważone wykorzystanie dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego Gminy Pełczyce dla rozwoju turystyki	
Kierunek działania 1. Dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze źródłem rozwoju turystyki	
Działanie	Wskaźnik / Opis wskaźnika
Działanie 1. Wykorzystanie potencjału turystycznego i promocyjnego Szlaku Cysterskiego dla aktywizacji ruchu turystycznego na terenie gminy	<ul style="list-style-type: none"> gmina podjęła działania zmierzające do uczestnictwa w organach statutowych Ogólnopolskiego Stowarzyszenia Gmin Cysterskich, liczba wydawnictw promocyjnych, informacyjnych i turystycznych, liczba postów w mediach społecznościowych poświęconych cysterkom w Pełczycach i ich materialnej spuściźnie gmina dysponuje zakładką na stronie internetowej gminy (wyodrębnionym portalem) poświęconą związkom cysterek z Pełczycami i materialnymi śladami ich obecności
Działanie 2. Organizacja <i>Jarmarku Cysterskiego</i> jako wydarzenia cyklicznego – sporządzenie analizy popytu, określenie formuły wydarzenia, organizacja pierwszej edycji	<ul style="list-style-type: none"> w Pełczycach – począwszy od 2025/2026 roku – organizowany jest Jarmark Cysterski
Priorytet III. Edukacja i promocja – dziedzictwo kulturowe jako podstawa budowania tożsamości i świadomości „małej ojczyzny” – Gminy Pełczyce	
Kierunek działania 1. Działania edukacyjne w zakresie materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego Gminy Pełczyce	

Działanie	Wskaźnik / Opis wskaźnika
Działanie 1. Kreowanie i wspieranie programów edukacyjnych kierowanych do użytkowników i właścicieli obiektów zabytkowych w zakresie stosowania zasad konserwatorskich.	Wdrożone są stałe szkolenia (cykliczne lub organizowane w zależności od potrzeb) kierowane do właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych.
Działanie 2. Program wsparcia dla zawodów unikalnych i ginących – ochrona niematerialnego dziedzictwa kulturowego Gminy Pełczyce	<ul style="list-style-type: none"> • liczba warsztatów szkoleniowych, • liczba osób objętych programem
Działanie 3. Inicjowanie i organizowanie wydarzeń związanych z propagowaniem i promocją idei ochrony dziedzictwa kulturowego	<ul style="list-style-type: none"> • od 2025 r. corocznie organizowane są obchody Europejskich Dni Dziedzictwa i Międzynarodowego Dnia Ochrony Zabytków.
Działanie 4. Inicjowanie i wspieranie projektów / zajęć edukacyjnych związanych z ochroną i upowszechnianiem wiedzy o lokalnym dziedzictwie kulturowym.	Realizowane są projekty edukacyjne przez gminną instytucję kultury we współpracy ze szkołami, organizacjami pozarządowymi i instytucjami kościelnymi.
Kierunek działania 2. Działania promujące materialne i niematerialne dziedzictwo kulturowe Gminy Pełczyce	
Działanie 1. Organizacja corocznego konkursu Burmistrza Pełczyc na najlepiej zadbany zabytek na terenie gminy	<ul style="list-style-type: none"> • od 2025 roku corocznie odbywa się konkurs Burmistrza Pełczyc na najlepiej zadbany zabytek na terenie gminy.
Działanie 2. Promowanie przykładów dobrych praktyk w sferze konserwacji obiektów zabytkowych	<ul style="list-style-type: none"> • liczba spotkań szkoleniowych i promocyjnych, • liczba opublikowanych materiałów informacyjnych
Działanie 3. Umieszczenie na zabytkach wpisanych do rejestru zabytków znaku informacyjnego „Zabytek chroniony prawem”.	Od 2025 r. wszystkie obiekty i obszary wpisane do rejestru zabytków na terenie Gminy Pełczyce są oznaczone znakiem informacyjnym „Zabytek chroniony prawem”.

10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami

Bezpośrednim źródłem finansowania zadań zapisanych w *Programie opieki* jest budżet Gminy Pełczyce. Jednak znaczna część zadań zapisanych w dokumencie może być finansowana z innych źródeł – np. poprzez pozyskiwanie dotacji ze środków publicznych, będących w dyspozycji:

- **Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego** w ramach Programów Ministra⁶⁴ takich jak:
  - ✓ *Ochrona zabytków*, którego celem jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane przez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne;
  - ✓ *Kolekcje muzealne*, którego celem jest wspieranie działalności muzeów poprzez tworzenie oraz systematyczne wzbogacanie zbiorów i kolekcji o randze narodowej i regionalnej;
  - ✓ *Wspieranie działań muzealnych*;
  - ✓ *Kultura ludowa i tradycyjna*;
  - ✓ *Ochrona zabytków archeologicznych*;
  - ✓ *Wspieranie samorządowych instytucji kultury* – opiekunów miejsc pamięci;

⁶⁴ Szczegółowe informacje – <https://www.gov.pl/web/kultura/programy-2024>

- ✓ „Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego”, której celem jest zwiększenie efektywności wykorzystania funduszy europejskich na rzecz rozwoju kultury poprzez zapewnienie środków na pokrycie tzw. wkładu własnego dla zadań, które ubiegają się o dofinansowanie w ramach programów europejskich;
- ✓ inne programy, w których mogą się mieścić cele związane z ochroną i promocją dziedzictwa kulturowego, np. program „Kultura cyfrowa”;
- **Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków** – dotacje udzielane są na podstawie przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (rozdz. 7). Szczegółowe zasady ubiegania się o dotację regulują przepisy rozporządzenia Ministra Kultury z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków⁶⁵ oraz zasad opisanych na stronie internetowej Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Szczecinie⁶⁶;
- **Funduszu Kościelnego** zarządzanego przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji – o wsparcie finansowe na prowadzenie prac konserwatorskich lub budowlanych przy zabytkowych obiektach sakralnych mogą ubiegać się jednostki kościelne⁶⁷;
- **Marszałka Województwa Zachodniopomorskiego** – w ramach programów pomocowych, np. FENIKS⁶⁸. Na stronach: www.funduszeuropejskie.gov.pl⁶⁹ czy www.interreg-central.eu⁷⁰ znaleźć można aktualne informacje na temat funduszy europejskich i działających w ich ramach programów;
- **Narodowego Instytutu Dziedzictwa** – w ramach programów NID, np. *Wspólnie dla Dziedzictwa*⁷¹, adresowanego do organizacji pozarządowych, którego celem tworzenie warunków do zrównoważonej ochrony dziedzictwa kulturowego i wykorzystania jego wartości dla rozwoju społecznego obecnych i przyszłych pokoleń.

11. Realizacja i finansowanie przez Gminę i Miasto Pełczyce zadań z zakresu ochrony zabytków

Zadania z zakresu ochrony zabytków jakie mogą być realizowane przez samorząd gminny mają swoje źródło w przepisach wielu aktów prawnych wymienionych w cz. 3 niniejszego dokumentu, w szczególności ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami i ustawy o samorządzie gminnym, gdzie jako jedno z zadań własnych gminy uznano: [...] sprawy: kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (art. 7, ust. 1, pkt 9).

Jedną z form realizacji zadań gminy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami jest udzielanie dofinansowań na realizowanie prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych. Podstawą tego działania jest przepis art. 81 ust. 1 u.o.z. W związku z nim Rada Miejska w Pełczycach w dniu 7 marca 2023 r. przyjęła *Uchwałę nr XXXII.324.2023 w sprawie określenia zasad i trybu postępowania o udzielenie dotacji z budżetu Gminy Pełczyce na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków.*

⁶⁵ Dz.U. z 2017 r. poz. 1674.

⁶⁶ <https://wkz.szczecin.pl/>

⁶⁷ Szczegółowe informacje – <https://www.gov.pl/web/mswia/fundusz-kościelny>

⁶⁸ Szczegółowe informacje – <https://www.feniks.gov.pl/>

⁶⁹ Szczegółowe informacje – <http://www.funduszeuropejskie.gov.pl/>

⁷⁰ Szczegółowe informacje – <https://www.interreg-central.eu/Content.Node/National-Contact-Point-PL.html>

⁷¹ Szczegółowe informacje – https://www.nid.pl/pl/Informacje_ogolne/Konkursy/WSPOLNIE-DLA-DZIEDZICTWA/

Zestawienie dofinansowań udzielanych z budżetu Gminy Pełczyce.

Rok	Wnioskodawca	Obiekt	Zakres prac	Kwota
2010	Parafia pw. Narodzenia NMP w Pełczycach	kościół w Jagowie	remont kościoła	100 000,00
	Parafia pw. Narodzenia NMP w Pełczycach	Kościół w Płotnie	remont kościoła	100 000,00
	Parafia pw. Narodzenia NMP w Pełczycach	Kościół w Krzyńkach	remont kościoła	100 000,00
	Parafia pw. Narodzenia NMP w Pełczycach	Kościół w Chrapowie	remont kościoła	100 000,00
	Parafia pw. Matki Bożej Różańcowej w Boguszynach	Kościół p.w. Matki Bożej Różańcowej	Remont ołtarza, ambony i wymiana okien w kościele	75 000,00
2011				
2012	Parafia pw. Narodzenia NMP w Pełczycach	Kościół w Jagowie	remont kościoła	74 000,00
2013				
2014				
2015				
2016	Parafia pw. św. Antoniego z Padwy w Będargowie	Kościół filialny pw. św. Kazimierza w Jarosławsku	Projekt remontu dachu kościoła	4 920,00
2017				
2018	Parafia pw. św. Antoniego z Padwy w Będargowie	Kościół filialny pw. św. Kazimierza w Jarosławsku	Remont dachu kościoła	35 000,00
2019	Parafia pw. św. Antoniego z Padwy w Będargowie	Kościół filialny pw. św. Kazimierza w Jarosławsku	Remont dachu kościoła	31 600,00
	Parafii pw. Narodzenia NMP w Pełczycach	Kościół pw. Narodzenia NMP w Pełczycach	Modernizacja instalacji elektrycznej	15 055,20
2020	Parafia pw. św. Antoniego z Padwy w Będargowie	Kościół filialny pw. św. Kazimierza w Jarosławsku	Modernizacja kościoła	22 995,85
	Parafia pw. św. Antoniego z Padwy w Będargowie	Kościół filialny pw. św. Kazimierza w Jarosławsku	Renowacja tynków zewnętrznych	50 000,00
2021	Parafia pw. św. Antoniego z Padwy w Będargowie	Kościół filialny pw. św. Kazimierza w Jarosławsku	Remont dachu kościoła	50 000,00
	Parafii pw. Matki Bożej Różańcowej w Boguszynach	Kościół pw. Matki Bożej Różańcowej	Remont posadzki, stołu ołtarzowego oraz mównicy w prezbiterium w kościele	38 600,00
2022	Parafia pw. św. Antoniego z Padwy w Będargowie	Kościół filialny pw. św. Kazimierza w Jarosławsku	Remont dachu kościoła	120 000,00
	Parafia pw. św. Antoniego z Padwy w Będargowie	Kościół pw. św. Antoniego z Padwy	Remont wieży kościoła	45 000,00
2023	Wspólnota Mieszkaniowa, Starogrodzka 12, Pełczyce	Budynek mieszkalny	Prace konserwatorskie i restauratorskie	684 098,21
	Wspólnota Mieszkaniowa, Kościuszki 3, Pełczyce	Budynek mieszkalny	Prace konserwatorskie i restauratorskie	483 180,00
	Wspólnota Mieszkaniowa, Chrobrego 29, Pełczyce	Budynek mieszkalny	Prace konserwatorskie i restauratorskie	117 000,00

Załączniki

1. Zestawienie zabytków nieruchomości ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Pełczyce

L.p.	Miejscowość	Adres	obiekt	datowanie	nr rej. zab.
1	Będargowiec		dwór	XIX / XX	
2	Będargowiec		park	2 poł. XIX	
3	Będargowo	15	budynek mieszkalny	lata 20. XX	
4	Będargowo	23	budynek mieszkalny	2 poł. XIX	
5	Będargowo	50	budynek mieszkalny	2 poł. XIX	
6	Będargowo		cmentarz przykościelny	XVI	
7	Będargowo		folwark	XIX	
8	Będargowo		kościół parafialny pw. św. Antoniego	XV / XVI XIX	628 z 12.12.1963
9	Będargowo		dwór [ob. szkoła]	pocz. XX	
10	Boguszyny	8	budynek mieszkalny	2 poł. XIX	
11	Boguszyny	33	budynek mieszkalny [chałupa]	2 poł. XIX	
12	Boguszyny		dwór	2 poł. XVIII / 2 poł. XIX	
13	Boguszyny		folwark (podwórze wschodnie)	2 poł. XIX	
14	Boguszyny		folwark (podwórze zachodnie)	XIX / XX	
15	Boguszyny		owczarnia w zespole folwarcznym	XIX / XX	
16	Boguszyny		owczarnia II w zespole folwarcznym	XIX / XX	
17	Boguszyny		stodoła z magazynem zbożowym	XIX / XX	
18	Boguszyny		hydrofornia	XIX / XX	
19	Boguszyny		park	pocz. XIX	
20	Boguszyny		kościół pw. MB Różańcowej	XV / XVI, XIX	590 z 14.04.2010
21	Boguszyny		cmentarz	poł. XIX	
22	Bolewice	1	budynek mieszkalny	1922	
23	Bolewice	6	budynek mieszkalny	pocz. XX	
24	Bolewice	8	budynek mieszkalny	lata 20. XX	
25	Bolewice	22	dwór	XIX / XX	
26	Bolewice	23	budynek mieszkalny	1887 (?)	
27	Bolewice	24	budynek mieszkalny	lata 20. XX	
28	Bolewice	25	budynek mieszkalny	XIX / XX	
29	Bolewice	33	budynek mieszkalny	XIX / XX	
30	Bolewice	37	budynek mieszkalny	XIX / XX	
31	Bolewice	37	budynek gospodarczy	1907	
32	Bolewice	38	budynek mieszkalny / sklep	XIX / XX	
33	Bolewice	46	budynek mieszkalny	pocz. XX	
34	Bolewice		kościół pw. MB Częstochowskiej	poł. XV / 1928	629 z 17.01.1966
35	Bolewice		bramka kościelna I	XV / XVI	
36	Bolewice		bramka kościelna II	XV / XVI	

L.p.	Miejscowość	Adres	obiekt	datowanie	nr rej. zab.
37	Bolewice		cmentarz komunalny	XIX	629
38	Brzyczno		folwark	2 poł. XIX / 1 poł. XX	
39	Brzyczno		pałac	pocz. XX	
40	Brzyczno		park	XIX / XX	
41	Bukwica		dwór	2 poł. XIX	
42	Bukwica		park	1880–1890	
43	Chrapowo		cmentarz przykościelny	pocz. XIX	
44	Chrapowo		cmentarz komunalny	pocz. XX	
45	Chrapowo		kościół pw. Św. Rodziny	XIII, XV/XVI, XIX	631 z 12.12.1963
46	Chrapowo		park	poł. XIX	
47	Jagów	bn	budynek mieszkalny	pocz. XX	
48	Jagów	3-4	budynek mieszkalny	kon. XIX	
49	Jagów	7	budynek mieszkalny	1907	
50	Jagów	10	budynek mieszkalny	pocz. XX	
51	Jagów	11	budynek mieszkalny	pocz. XX	
52	Jagów	12	budynek mieszkalny	1 ćw. XX	
53	Jagów	17	szkoła [budynek mieszkalny]	1 ćw. XX	
54	Jagów	21	budynek mieszkalny	poł. XIX	
55	Jagów	37	budynek mieszkalny	1 poł. XIX	
56	Jagów		folwark	XIX w.	
57	Jagów		gołębnik w zespole folwarcznym	1867	
58	Jagów		wielofunkcyjny budynek gospodarczy z wiatą w zespole folwarcznym	2 poł. XIX	
59	Jagów		owczarnia w zespole folwarcznym	2 poł. XIX	
60	Jagów		budynek gospodarczy w zespole folwarcznym	1858	
61	Jagów		wieża widokowa z wieżą ciśnień	4 ćw. XIX	
62	Jagów		pałac	XVIII / XI	163 z 22.10.1979
63	Jagów		park dworski	XIX	163 z 22.10.1979 / 6.02.2004
64	Jagów		kościół pw. św. Ap. Piotra i Pawła	1856	383 z 27.01.2009
65	Jagów		cmentarz	poł. XIX	
66	Jarosławsko	2	zagroda	kon. XIX	
67	Jarosławsko	3	budynek gospodarczy przy nr 3	poł. XIX	
68	Jarosławsko	10	budynek mieszkalny	pocz. XX	
69	Jarosławsko	11	budynek mieszkalny	3 ćw. XIX	
70	Jarosławsko	12	budynek mieszkalny	1852	
71	Jarosławsko	22	budynek mieszkalny	poł. XIX	
72	Jarosławsko	30	zagroda	poł. XIX	
73	Jarosławsko	31	owczarnia w zespole folwarcznym	poł. XIX	
74	Jarosławsko	31	owczarnia {?} z częścią mieszkalną	poł. XIX	

L.p.	Miejscowość	Adres	obiekt	datowanie	nr rej. zab.
75	Jarosławsko	33	budynek mieszkalny	3 ćw. XIX	
76	Jarosławsko		cmentarz komunalny	XIX	
77	Jarosławsko		cmentarz przykościelny	poł. XIX	
78	Jarosławsko	45	kościół pw. św. Kazimierza	1853	1505 z 2.01.2016
79	Jarosławsko		park	1 poł. XIX	286/79 z 22.10.1979
80	Jarosławsko		pralnia w zespole w folwarcznym	3 ćw. XIX	
81	Jarosławsko		remiza wiejska	2 poł. XIX	
82	Jarosławsko		folwark	poł. XIX	
83	Jarosławsko		stajnia z magazynem w zespole folwarcznym	4 ćw. XIX	
84	Jarosławsko		remiza w zespole folwarcznym	poł. XIX	
85	Krzyńki	3	budynek mieszkalny	1882	
86	Krzyńki	6	szkoła	pocz. XX	
87	Krzyńki	12	budynek mieszkalny	pocz. XX	
88	Krzyńki	13	zagroda	4 ćw. XIX	
89	Krzyńki	80?	budynek mieszkalny	pocz. XX	
90	Krzyńki		cmentarz	pocz. XX	
91	Krzyńki		cmentarz przykościelny	1858	316 z 10.07.2007
92	Krzyńki		dwór I	XIX / XX	
93	Krzyńki		dwór II	XIX / XX	
94	Krzyńki		kościół pw. Chrystusa Dobrego Pasterza	1858	316 z 10.07.2007
95	Krzyńki		park	1 poł. XIX	
96	Lubiana	23	stacja kolejowa	1910	
97	Lubiana	32	budynek mieszkalny	1920	
98	Lubiana		park	pocz. XX	
99	Lubiana		pałac	1900	1174 z 22.06.1995
100	Lubiana		folwark	2 poł. XIX	
101	Lubiana		cmentarz komunalny	XIX	
102	Lubiana		cmentarz przykościelny	poł. XIX	
103	Lubianka	6	budynek mieszkalny	pocz. XX	
104	Lubianka		dwór	1907	
105	Lubianka		folwark	XIX / XX	
106	Lubianka		magazyn zbożowy w zespole folwarcznym	kon. XIX	
107	Lubianka		obora w zespole folwarcznym	4 ćw. XIX	
108	Lubianka		stajnia / wozownia w zespole folwarcznym	kon. XIX	
109	Lubianka		park	XIX	
110	Łyskowo	23	budynek mieszkalny	kon. XIX	
111	Łyskowo		folwark	kon. XIX	
112	Nadarzyn		folwark	2 poł. XIX / pocz. XX	
113	Nadarzyn		gorzelnia w zespole folwarcznym	kon. XIX	

L.p.	Miejscowość	Adres	obiekt	datowanie	nr rej. zab.
114	Nadarzyn		chlewnia w zespole folwarcznym	poł. XIX	
115	Nadarzyn		magazyn zbożowy w zespole folwarcznym	1928	
116	Nadarzyn		magazyn z garażem w zespole folwarcznym	2 poł. XIX	
117	Nadarzyn		obora w zespole folwarcznym	poł. XIX	
118	Nadarzyn		budynek mieszkalno-magazynowy w zespole folwarcznym	2 poł. XIX	
119	Nadarzyn		kościół pw. Św. Trójcy	1902	601 z 23.04.1990
120	Nadarzyn		cmentarz przykościelny	XIX / XX	601 z 23.04.1990
121	Nadarzyn		pałac	1902	292 z 14.12.2006
122	Nadarzyn		park	pocz. XX	292 z /14.12.2006
123	Niesporowice	24	budynek mieszkalny	pocz. XX	
124	Niesporowice		cmentarz	XVII	
125	Niesporowice	1	dwór	pocz. XX	
126	Niesporowice		folwark	poł. XIX	
127	Niesporowice		stodoła z oborą w zespole folwarcznym	1863	
128	Niesporowice		stajnia z magazynem w zespole folwarcznym	poł. XIX	
129	Niesporowice		brama wjazdowa w zespole folwarcznym	XIX / XX	
130	Niesporowice		park	2 poł. XIX	
131	Niesporowice	10	kościół pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa	1600	633 z 12.09.1958
132	Petczyce	Armii Polskiej 6	budynek mieszkalny	pocz. XIX	
133	Petczyce	Armii Polskiej 7	budynek mieszkalny (kamienica)	XIX / XX	
134	Petczyce	Armii Polskiej 8	budynek mieszkalny	4 ćw. XIX	
135	Petczyce	Armii Polskiej 9	budynek mieszkalny	kon. XIX	
136	Petczyce	Armii Polskiej 10	budynek mieszkalny	3-4 ćw. XIX	
137	Petczyce	Armii Polskiej 11	budynek mieszkalny	2 ćw. XIX	
138	Petczyce	Armii Polskiej 16	budynek mieszkalny	1 ćw. XX	
139	Petczyce	Armii Polskiej 18	budynek mieszkalny	1846–1856, 1896	114 z 27.02.2003
140	Petczyce	Armii Polskiej 26	budynek mieszkalny	4 ćw. XIX	
141	Petczyce	Armii Polskiej 28	budynek mieszkalny	1 poł. XIX	
142	Petczyce	Armii Polskiej 29	budynek mieszkalny	4 ćw. XIX	
143	Petczyce	Armii Polskiej 30	budynek mieszkalny	1 poł. XIX	
144	Petczyce	Armii Polskiej 31	budynek mieszkalny	XIX / XX	
145	Petczyce	Armii Polskiej 32	budynek mieszkalny	kon. XIX	
146	Petczyce	Armii Polskiej 34	budynek mieszkalny	2 poł. XIX	
147	Petczyce	Armii Polskiej 35	budynek mieszkalny	2 poł. XIX	
148	Petczyce	Armii Polskiej 36	budynek mieszkalny	XIX / XX	
149	Petczyce	Armii Polskiej 38	budynek mieszkalny	XIX / XX	
150	Petczyce	Boczna 1	budynek mieszkalny	poł. XIX	
151	Petczyce	Boczna 5	budynek mieszkalny	2 poł. XVIII	

L.p.	Miejscowość	Adres	obiekt	datowanie	nr rej. zab.
152	Pełczyce	Chrobrego 1	budynek mieszkalny	1 ćw. XX	
153	Pełczyce	Chrobrego 3	budynek mieszkalny	1 ćw. XX	
154	Pełczyce	Chrobrego 8	budynek mieszkalny	XIX / XX	
155	Pełczyce	Chrobrego 10	budynek mieszkalny	pocz. XX	
156	Pełczyce	Chrobrego 16	budynek mieszkalny	lata 30. XX	
157	Pełczyce	Chrobrego 23	budynek mieszkalny	pocz. XX	
158	Pełczyce	Chrobrego 27	budynek mieszkalny	pocz. XX	
159	Pełczyce	Chrobrego 28	budynek mieszkalny	1 ćw. XX	
160	Pełczyce	Chrobrego 29	budynek mieszkalny [kamienica]	kon. XIX	
161	Pełczyce	Chrobrego 34	budynek mieszkalny	2 poł. XIX	
162	Pełczyce	Chrobrego 38	budynek mieszkalny	4 ćw. XIX	
163	Pełczyce	Chrobrego 40	budynek mieszkalny z kuźnią	4 ćw. XIX	
164	Pełczyce	Chrobrego 42	budynek mieszkalny	XIX / XX	
165	Pełczyce	Chrobrego	cmentarz komunalny	XIX / XX	
166	Pełczyce	Chrobrego	kaplica cmentarna	XIX / XX	
167	Pełczyce	Chrobrego	cmentarz żydowski	pocz. XIX	A-2042 z 21.03.2023
168	Pełczyce	Dworcowa 1	budynek mieszkalny	1 ćw. XIX	
169	Pełczyce	Dworcowa 4	budynek mieszkalny	1 ćw. XIX	
170	Pełczyce	Dworcowa 6	budynek mieszkalny	1 ćw. XIX	
171	Pełczyce	Dworcowa 8	budynek mieszkalny	1 ćw. XIX	
172	Pełczyce	Jeziorna 10	budynek mieszkalny	XIX / XX	
173	Pełczyce	Jeziorna 16	budynek mieszkalny	2 poł. XVIII, kon. XIX	
174	Pełczyce	Jeziorna 17	budynek mieszkalny	XIX / XX	
175	Pełczyce	Jeziorna 17A	budynek mieszkalno-gospodarczy	1926	
176	Pełczyce	Jeziorna 22	budynek mieszkalny	4 ćw. XIX	
177	Pełczyce	Jeziorna 23	budynek mieszkalny	2 poł. XVIII	
178	Pełczyce	Jeziorna 24	budynek mieszkalny	4 ćw. XIX	
179	Pełczyce	Jeziorna 31	budynek mieszkalny	2/3 ćw. XIX	
180	Pełczyce	Kościelna 2	budynek mieszkalny	2 poł. XVIII	
181	Pełczyce	Ks. Kan. Henryka Raż- niewskiego 7	plebania	1850	595 z 15.03.1993
182	Pełczyce	Ks. Kan. Henryka Raż- niewskiego 4	kościół Narodzenia NMP	XIII, XV, XVIII	648 z 31.07.1956
183	Pełczyce	Kościuszki 3	budynek mieszkalny	XIX / XX	
184	Pełczyce	Kościuszki 8	budynek mieszkalny	1 poł. XIX	
185	Pełczyce	Kościuszki [Klukowo] 16	folwark	2 poł. XIX	
186	Pełczyce	Krótką 2	budynek mieszkalny	kon. XIX	
187	Pełczyce	Krótką 3	budynek mieszkalny	XVIII / XIX	
188	Pełczyce	Ogrodowa 1	budynek mieszkalny [kamienica]	XIX / XX	
189	Pełczyce	Ogrodowa 3	budynek mieszkalny	XIX / XX	
190	Pełczyce	Ogrodowa 7	budynek mieszkalny	XIX / XX	
191	Pełczyce	Ogrodowa 9	budynek mieszkalny	XIX / XX	

L.p.	Miejscowość	Adres	obiekt	datowanie	nr rej. zab.
192	Pełczyce	Ogródki 1–8	zespół zabudowy	lata 20–30. XX	
193	Pełczyce	Pionierów 1	folwark	4 ćw. XIX	
194	Pełczyce	Pionierów 1	budynek magazynowy w zespole folwarcznym	1907	
195	Pełczyce	Pionierów 1	budynek gospodarczy I w zespole folwarcznym	4 ćw. XIX	
196	Pełczyce	Pionierów 1	budynek magazynowy II w zespole folwarcznym	1885	
197	Pełczyce	Pionierów 1	budynek gospodarczy przybramny w zespole folwarcznym	4 ćw. XIX	
198	Pełczyce	Pionierów 1	budynek mieszkalny w zespole folwarcznym	4 ćw. XIX	
199	Pełczyce	Pionierów 2	stodoła	2 poł. XIX	
200	Pełczyce	Rakoniew 7	budynek mieszkalny	4 ćw. XIX	
201	Pełczyce	Rybacka 7	budynek mieszkalny	4 ćw. XIX	
202	Pełczyce	Rybacka 13	budynek mieszkalny	2 poł. XIX	
203	Pełczyce	Rynek Bursztynowy 1	budynek mieszkalno-usługowy	XIX / XX	
204	Pełczyce	Rynek Bursztynowy 2	ratusz	1792, lata 20. XX	596 z 15.03.1993
205	Pełczyce	Rynek Bursztynowy 4	poczta	XIX / XX	255 z 15.03.2006
206	Pełczyce	Rynek Bursztynowy 6 / Starogrodzka 2	budynek mieszkalno-usługowy	1 ćw. XX	
207	Pełczyce	Starogrodzka 4	budynek mieszkalny [kamienica]	XIX / XX	
208	Pełczyce	Starogrodzka 6	budynek mieszkalny	XIX / XX	
209	Pełczyce	Starogrodzka 12	budynek mieszkalny	1915	
210	Pełczyce	Starogrodzka 13	zespół klasztorno-folwarczny	XVI	273 z 6.09.2006
211	Pełczyce	Starogrodzka 13	zespół pocysterski	2 poł. XIV	302/80 z 16.01.1981
212	Pełczyce	Starogrodzka 13	stajnia w zespole folwarcznym	XIX	
213	Pełczyce	Starogrodzka 13	stodoła w zespole folwarcznym	XIX	
214	Pełczyce	Starogrodzka 13	spichlerz w zespole folwarcznym	poł. XVIII	
215	Pełczyce	Starogrodzka 14	budynek mieszkalny	pocz. XX	
216	Pełczyce	Staromiejska 2	budynek mieszkalny	1 ćw. XX	
217	Pełczyce	Staromiejska 4	budynek mieszkalny	2/3 ćw. XIX	
218	Pełczyce	Staromiejska 5	budynek mieszkalny	4 ćw. XIX	
219	Pełczyce	Staromiejska 6	budynek mieszkalny	2 poł. XIX	
220	Pełczyce	Staromiejska 7	budynek mieszkalny	4 ćw. XIX	
221	Pełczyce	Staromiejska 14	budynek mieszkalny	1 poł. XIX	
222	Pełczyce	Staromiejska 16	budynek mieszkalny	4 ćw. XIX	
223	Pełczyce	Staromiejska 18	oficyna mieszkalna	XIX / XX	
224	Płotno	bn	budynek mieszkalny	XIX / XX	
225	Płotno		kościół pw. św. Józefa	XVIII / XIX	598 z 23.10.1991
226	Płotno		cmentarz komunalny	XIX	598 z 23.10.1991
227	Płotno	26	budynek mieszkalny	3-4 ćw. XIX	
228	Płotno	27	budynek mieszkalny	3-4 ćw. XIX	

L.p.	Miejscowość	Adres	obiekt	datowanie	nr rej. zab.
229	Płotno		folwark	poł. XIX	
230	Płotno		zespół dworsko-pałacowo-parkowy	4 ćw. XIX	1085 z 18.05.2012
231	Płotno	25	rządcówka w zespole folwarcznym	4 ćw. XIX	
232	Płotno		budynek mieszkalno-gospodarczy w zespole folwarcznym	lata 20. XX	
233	Płotno		dwór	XVIII XIX / XX	
234	Płotno		oficyna dworska	2 poł. XIX	
235	Płotno		gorzelnia w zespole folwarcznym	3-4 ćw. XIX	
236	Płotno		kuźnia w zespole folwarcznym	1 ćw. XX	
237	Płotno		obora I w zespole folwarcznym	1935	
238	Płotno		obora II w zespole folwarcznym	3-4 ćw. XIX	
239	Płotno		owczarnia w zespole folwarcznym	3-4 ćw. XIX	
240	Płotno		stajnia i magazyn w zespole folwarcznym	3 ćw. XIX	
241	Płotno		stodoła I w zespole folwarcznym	1855	
242	Płotno		stodoła II w zespole folwarcznym	2 poł. XIX	
243	Płotno		wozownia w zespole folwarcznym	3 ćw. XIX	
244	Płotno		park	4 ćw. XIX	
245	Przekolno	1	budynek mieszkalny	4 ćw. XIX	
246	Przekolno	2	budynek mieszkalny	XIX / XX	
247	Przekolno	3	budynek mieszkalny	XIX / XX	
248	Przekolno	5	budynek mieszkalny	pocz. XX	
249	Przekolno	6	budynek mieszkalny	pocz. XX	
250	Przekolno	12	budynek mieszkalny	pocz. XX	
251	Przekolno	13	budynek mieszkalny	pocz. XX	
252	Przekolno	14	budynek mieszkalny	kon. XIX	
253	Przekolno	23	rządcówka w zespole folwarcznym	kon. XIX	
254	Przekolno	24	budynek mieszkalny	XIX / XX	
255	Przekolno	37	budynek mieszkalny	pocz. XX	
256	Przekolno	39	budynek mieszkalny	XIX / XX	
257	Przekolno	45	budynek inwentarski	XIX / XX	
258	Przekolno	46	budynek inwentarski [mieszkalny]	XIX / XX	
259	Przekolno	47	budynek mieszkalny	lata 30. XX	
260	Przekolno	51	budynek mieszkalny	XIX / XX	
261	Przekolno	bn naprzeciw nr 6	szkoła [budynek mieszkalny]	XIX / XX	
262	Przekolno		cmentarz komunalny	XIX	
263	Przekolno		kościół pw. MB Częstochowskiej	kon. XIII / 1479 / XVIII / 2 poł. XIX	884 z 22.10.1957
264	Przekolno		cmentarz przykościelny / pomnik ofiar wojny	XIX	
265	Przekolno		remiza	2 poł. XIX	
266	Przekolno		pałac	XVIII, XIX	327 z 28.09.2007
267	Przekolno		park	XVIII, XIX	327 z

L.p.	Miejscowość	Adres	obiekt	datowanie	nr rej. zab.
					12.10.1979
268	Przekolno		stajnia, owczarnia w zespole folwarcznym	2 poł. XIX	
269	Przekolno		stajnia w zespole folwarcznym	2 poł. XIX	
270	Przekolno		stodoła I w zespole folwarcznym	2 poł. XIX	
271	Przekolno		stodoła II w zespole folwarcznym	2 poł. XIX	
272	Przekolno		stodoła III w zespole folwarcznym	2 poł. XIX	
273	Przekolno		stodoła IV w zespole folwarcznym	2 poł. XIX	
274	Sarnik		budynek gospodarczy w zespole folwarcznym	XIX / XX	
275	Sarnik		budynek mieszkalny w zespole folwarcznym	1 ćw. XX	
276	Sarnik		cmentarz przykościelny	poł. XIX	
277	Sarnik		cmentarz	XIX	
278	Sarnik		folwark	poł. XIX	
279	Sarnik		owczarnia w zespole folwarcznym	poł. XIX	
280	Sarnik		gorzelnia w zespole folwarcznym	poł. XIX	
281	Sarnik		kościół pw. Niepokalanego Poczęcia NMP	1 poł. XVII / XIX	637 z 22.10.1957
282	Sarnik		kuźnia w zespole folwarcznym	pocz. XX	
283	Sarnik		pałac	1898	
284	Sarnik		park	2 poł. XIX	912 z 22.10.1957
285	Wierzchno		dwór	4 ćw. XIX	912 z 15.09.2011
286	Wierzchno		stelmacharnia w zespole folwarcznym	XIX / XX	
287	Wierzchno		rządcówka w zespole folwarcznym	pocz. XX	
288	Wierzchno		park	2 poł. XIX	889 z 22.10.1979

2. Zestawienie zabytków archeologicznych ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Pełczyce⁷²

Lp	Miejscowość	Obsz. AZP	St. / obsz.	St. / msc.	Rodzaj stanowiska / chronologia
1	Będargowo	39-13	1	1	punkt osadniczy / epoka brązu [kultura łużycka]
2		39-13	2	2	śląd osadniczy / epoka kamienia [mezolit / neolit]
3		39-13	4	3	punkt osadniczy / okres nowożytny
4		39-13	5	4	osada / okres średniowieczny; punkt osadniczy / okres nowożytny
5		39-13	6	5	śląd osadniczy / mezolit, neolit; śląd osadniczy / wczesne średniowiecze (?); śląd osadniczy / <i>chronologia nieokreślona</i>
6		39-13	9	6	śląd osadniczy / starożytność; śląd osadniczy / średniowiecze
7		39-13	10	7	śląd osadniczy / starożytność; osada / średniowiecze [XIV–XV]; śląd osadniczy / okres nowożytny
8		39-13	12	8	osada / okres średniowieczny; punkt osadniczy / okres nowożytny
9		39-13	13	9	osada / wczesne średniowiecze; śląd osadniczy / średniowiecze
10		39-13	14	10	śląd osadniczy / neolit; punkt osadniczy / starożytność
11		39-13	23	—	skarb / kultura łużycka [V okres epoki brązu]

⁷² Na podstawie: <https://mapy.zabytek.gov.pl/nid/>

Lp	Miejscowość	Obsz. AZP	St. / obsz.	St. / msc.	Rodzaj stanowiska / chronologia
12	Boguszyn	37-13	72	1	— / starożytność
13		37-13	73	2	śląd osadniczy / epoka kamienia; punkt osadniczy / neolit; osada / okres wpływów rzymskich; osada / starożytność; osada / wczesne średniowiecze; punkt osadniczy / okres nowożytny
14		37-13	74	3	śląd osadniczy / średniowiecze; punkt osadniczy / okres nowożytny
15		37-13	75	4	punkt osadniczy / starożytność; ślad osadniczy / okres nowożytny
16		37-13	76	5	śląd osadniczy / średniowiecze; ślad osadniczy / okres nowożytny
17		37-13	77	6	śląd osadniczy / starożytność; punkt osadniczy / średniowiecze
18		38-13	1	7	punkt osadniczy / średniowiecze
19		38-13	36	8	punkt osadniczy / pradzieje; ślad osadniczy / średniowiecze [XV]
20		38-13	37	9	śląd osadniczy / wczesne średniowiecze [IX–XII]; osada / średniowiecze [XIII–XV]
21		38-13	38	10	punkt osadniczy / wczesne średniowiecze [IX–XII]; ślad osadniczy / średniowiecze [XIII–XV]
22		Bolewice	38-12	40	1
23	38-12		41	2	osada / starożytność; punkt osadniczy / okres nowożytny
24	38-12		42	3	śląd osadniczy / średniowiecze; punkt osadniczy / okres nowożytny
25	38-12		43	4	punkt osadniczy / starożytność; osada / średniowiecze ; punkt osadniczy / okres nowożytny
26	38-12		44	5	śląd osadniczy / epoka kamienia; punkt osadniczy / starożytność; ślad osadniczy / średniowiecze; ślad osadniczy / okres nowożytny
27	38-12		45	6	osada / okres wpływów rzymskich
28	38-12		46	7	śląd osadniczy / kultura łużycka
29	38-13		2	8	osada / okres wpływów rzymskich
30	38-13		3	9	punkt osadniczy / starożytność; ślad osadniczy / okres wpływów rzymskich; ślad osadniczy / wczesne średniowiecze
31	38-13		4	10	osada / okres wpływów rzymskich; punkt osadniczy / średniowiecze
32	38-13		5	11	punkt osadniczy / neolit; ślad osadniczy / okres lateński (?); osada / starożytność
33	38-13		6	12	śląd osadniczy / pradzieje; punkt osadniczy / średniowiecze
34	38-13		7	13	śląd osadniczy / średniowiecze; punkt osadniczy / okres nowożytny
35	38-13		8	14	śląd osadniczy / epoka kamienia; ślad osadniczy / średniowiecze; ślad osadniczy / okres nowożytny
36	38-13		9	15	śląd osadniczy / średniowiecze; punkt osadniczy / okres nowożytny
37	38-13		10	16	punkt osadniczy / okres wpływów rzymskich; punkt osadniczy / średniowiecze; punkt osadniczy / okres nowożytny
38	38-13		11	17	punkt osadniczy / epoka kamienia
39	38-13		12	18	śląd osadniczy / epoka kamienia; punkt osadniczy / okres nowożytny
40	38-13		13	19	śląd osadniczy / epoka kamienia; ślad osadniczy / pradzieje; punkt osadniczy / okres nowożytny
41	38-13		14	20	punkt osadniczy / pradzieje; punkt osadniczy / średniowiecze; ślad osadniczy / okres nowożytny
42	38-13		15	21	punkt osadniczy / pradzieje
43	38-13		16	22	punkt osadniczy / neolit; osada / pradzieje; ślad osadniczy / średniowiecze
44	38-13		17	23	osada (?) / pradzieje; ślad osadniczy / okres nowożytny

Lp	Miejscowość	Obsz. AZP	St. / obsz.	St. / msc.	Rodzaj stanowiska / chronologia
45		38-13	18	24	śląd osadniczy / okres wpływów rzymskich; ślad osadniczy / średniowiecze
46		38-13	27	25	śląd osadniczy / pradzieje; osada / średniowiecze
47		38-13	33	26	osada (?) / pradzieje
48	Bukwica	38-13	31	1	osada / starożytność; punkt osadniczy / wczesne średniowiecze
49		38-13	32	2	punkt osadniczy / okres wpływów rzymskich
50		38-13	33	3	osada / starożytność
51	Chrapowo	38-12	22	1	osada / starożytność
52		38-12	23	2	osada / okres wpływów rzymskich
53		38-12	24	3	punkt osadniczy / okres wpływów rzymskich
54		38-12	25	4	śląd osadniczy / starożytność; ślad osadniczy / średniowiecze; punkt osadniczy / okres nowożytny
55		38-12	26	5	punkt osadniczy / średniowiecze; punkt osadniczy / okres nowożytny
56		38-12	27	6	śląd osadniczy / epoka kamienia; osada / wczesne średniowiecze; punkt osadniczy / średniowiecze
57		38-12	28	7	punkt osadniczy / starożytność; osada / wczesne średniowiecze [XI-XII]; osada / średniowiecze [XIII-XIV]
58		38-12	29	8	śląd osadniczy / średniowiecze; osada / okres nowożytny
59		38-12	30	9	punkt osadniczy / starożytność; punkt osadniczy / średniowiecze; osada (?) / okres nowożytny
60		38-12	31	10	śląd osadniczy / starożytność; ślad osadniczy / średniowiecze; punkt osadniczy / okres nowożytny
61		38-12	32	11	punkt osadniczy / okres laterński – okres wpływów rzymskich; osada / wczesne średniowiecze [IX-XI]; ślad osadniczy / średniowiecze
62		38-12	33	12	punkt osadniczy / starożytność; ślad osadniczy / średniowiecze; punkt osadniczy / okres nowożytny
63		38-12	34	13	punkt osadniczy / okres nowożytny
64		38-12	63	—	punkt osadniczy / neolit [A]
65		39-12	28	14	śląd osadniczy / epoka kamienia; ślad osadniczy / starożytność
66	Jagów	38-12	1	2	śląd osadniczy / starożytność; ślad osadniczy / średniowiecze; ślad osadniczy / okres nowożytny; ślad osadniczy / <i>chronologia nieokreślona</i>
67		38-12	2	3	osada / starożytność; ślad osadniczy / średniowiecze; punkt osadniczy / okres nowożytny
68		38-12	3	4	osada / późny okres laterński; ślad osadniczy / średniowiecze; ślad osadniczy / okres nowożytny
69		38-12	4	5	osada / okres wpływów rzymskich (?)
70		38-12	5	6	osada / starożytność; ślad osadniczy / średniowiecze
71		38-12	6	7	śląd osadniczy / neolit (?); osada / okres wpływów rzymskich; osada / starożytność; ślad osadniczy / średniowiecze
72		38-12	7	8	śląd osadniczy / epoka kamienia; ślad osadniczy / neolit; osada / okres wpływów rzymskich; osada / starożytność; ślad osadniczy / średniowiecze; osada (?) / okres nowożytny
73		38-12	8	9	osada / wczesne średniowiecze [X-XII]; ślad osadniczy / średniowiecze; ślad osadniczy / okres nowożytny
74		38-12	9	10	śląd osadniczy / neolit; osada / starożytność; ślad osadniczy / okres nowożytny
75		38-12	10	11	śląd osadniczy / starożytność; punkt osadniczy / średniowiecze; ślad osadniczy / okres nowożytny

Lp	Miejscowość	Obsz. AZP	St. / obsz.	St. / msc.	Rodzaj stanowiska / chronologia
76		38-12	11	12	śląd osadniczy / neolit (?); punkt osadniczy / starożytność; ślad osadniczy / średniowiecze; ślad osadniczy / okres nowożytny
77		38-12	12	13	śląd osadniczy / kultura łużycka (?); osada / starożytność; punkt osadniczy / wczesne średniowiecze (?)
78		38-12	13	14	śląd osadniczy / starożytność; ślad osadniczy / średniowiecze; ślad osadniczy / okres nowożytny
79		38-12	14	15	śląd osadniczy / epoka kamienia; osada / okres wpływów rzymskich
80		38-12	15	16	osada / okres wpływów rzymskich
81		38-12	16	17	śląd osadniczy / epoka kamienia; ślad osadniczy / starożytność; punkt osadniczy / okres nowożytny
82		38-12	17	18	osada / okres wpływów rzymskich
83		38-12	18	19	śląd osadniczy / starożytność
84		38-12	19	20	osada / okres lateński – okres wpływów rzymskich; punkt osadniczy / średniowiecze; ślad osadniczy / okres nowożytny
85		38-12	20	21	śląd osadniczy / epoka kamienia; osada / starożytność; ślad osadniczy / średniowiecze
86		38-12	21	22	punkt osadniczy / starożytność; punkt osadniczy / średniowiecze
87		38-12	60	1	cmentarzysko / neolit, kultura pucharów lejkowatych (?) (A)
88		38-12	61	—	śląd osadniczy / kultura łużycka, III okres epoki brązu (A)
89		38-12	62	—	śląd osadniczy / okres halsztacki A ₁ /A ₂ (A)
90		38-12	63	23	punkt osadniczy / epoka kamienia, mezolit; punkt osadniczy / starożytność; ślad osadniczy / średniowiecze [XIV–XV]
91		38-12	64	24	punkt osadniczy / epoka kamienia, neolit; punkt osadniczy / starożytność; ślad osadniczy / średniowiecze [XIV–XV]
92		38-12	65	25	śląd osadniczy / starożytność; ślad osadniczy / średniowiecze [XIV–XV]
93	Jarosławsko	39-13	17	1	punkt osadniczy / kultura łużycka (?); punkt osadniczy / średniowiecze
94		39-13	18	2	punkt osadniczy / starożytność
95		39-13	19	3	punkt osadniczy / starożytność; osada / wczesne średniowiecze; punkt osadniczy / późne średniowiecze; punkt osadniczy / okres nowożytny
96		39-13	20	4	osada / starożytność; punkt osadniczy / średniowiecze; punkt osadniczy / okres nowożytny
97		39-13	21	5	punkt osadniczy / średniowiecze; punkt osadniczy / okres nowożytny
98		39-13	22	6	śląd osadniczy / starożytność; punkt osadniczy / średniowiecze [XIV–XV]; punkt osadniczy / okres nowożytny [XVII–XVIII]
99	Krzyńki – Przyłęki	40-13	1	1	punkt osadniczy / epoka kamienia
100		40-13	2	2	punkt osadniczy / epoka kamienia
101		40-13	3	3	śląd osadniczy / epoka kamienia
102		40-13	4	4	punkt osadniczy / epoka kamienia
103	Krzyńki	39-13	7	2	osada / kultura łużycka; osada / okres wpływów rzymskich
104		39-13	8	3	śląd osadniczy / mezolit, neolit; punkt osadniczy / starożytność; ślad osadniczy / okres nowożytny
105	Lubiana	37-13	78	1	osada / okres wpływów rzymskich; punkt osadniczy / średniowiecze
106		37-13	79	2	punkt osadniczy / starożytność; punkt osadniczy / średniowiecze

Lp	Miejscowość	Obsz. AZP	St. / obsz.	St. / msc.	Rodzaj stanowiska / chronologia
107		37-13	80	3	punkt osadniczy / okres wpływów rzymskich; osada / starożytność; punkt osadniczy / wczesne średniowiecze; ślad osadniczy / średniowiecze
108		37-13	81	4	punkt osadniczy / starożytność; ślad osadniczy / okres nowożytny
109		37-13	82	5	ślad osadniczy / starożytność; punkt osadniczy / średniowiecze
110		37-13	83	6	punkt osadniczy / starożytność; ślad osadniczy / średniowiecze
111		37-13	84	7	punkt osadniczy / neolit; punkt osadniczy / okres wpływów rzymskich
112		37-13	85	8	ślad osadniczy / neolit; punkt osadniczy / okres wpływów rzymskich; ślad osadniczy / starożytność; ślad osadniczy / okres nowożytny
113		37-13	86	9	osada / kultura łużycka; ślad osadniczy / średniowiecze
114		37-13	87	10	osada / starożytność; punkt osadniczy / wczesne średniowiecze
115		37-13	88	11	osada / okres wpływów rzymskich; osada / wczesne średniowiecze (?)
116		37-13	89	12	punkt osadniczy / kultura łużycka; punkt osadniczy / średniowiecze
117		37-13	90	13	osada / starożytność; punkt osadniczy / okres nowożytny
118		37-13	91	14	ślad osadniczy / epoka kamienia; punkt osadniczy / starożytność; ślad osadniczy / średniowiecze
119		37-13	92	15	osada / starożytność
120	37-13	93	16	ślad osadniczy / neolit (?); punkt osadniczy / starożytność	
121	Ługowo	39-13	3	1	punkt osadniczy / starożytność; punkt osadniczy / okres wczesnego średniowiecza
122	Łyskowo	39-12	29	1	ślad osadniczy / średniowiecze; punkt osadniczy / okres nowożytny
123		39-12	31	2	osada / średniowiecze
124	Nadarzyn	37-12	1	1	osada / okres wpływów rzymskich
125		37-12	2	2	osada / starożytność
126		37-12	3	3	osada / starożytność; osada / średniowiecze; punkt osadniczy / okres nowożytny
127		37-12	4	4	osada / okres wpływów rzymskich; ślad osadniczy / średniowiecze
128		37-12	5	5	osada / okres wpływów rzymskich
129		37-12	6	6	ślad osadniczy / starożytność; punkt osadniczy / okres nowożytny
130		37-12	7	7	osada / okres wpływów rzymskich; ślad osadniczy / średniowiecze; punkt osadniczy / okres nowożytny; ślad osadniczy / nieokreślony
131		37-12	8	8	osada / okres wpływów rzymskich; ślad osadniczy / średniowiecze
132		37-12	9	9	osada / starożytność
133		Niesporowice	40-12	6	1
134	40-12		7	2	ślad osadniczy / średniowiecze
135	40-12		8	3	ślad osadniczy / średniowiecze
136	Pełczyce	38-12	35	3	ślad osadniczy / starożytność; ślad osadniczy / średniowiecze; punkt osadniczy / okres nowożytny
137		38-12	36	4	punkt osadniczy / średniowiecze; punkt osadniczy / okres nowożytny
138		38-12	37	5	punkt osadniczy / średniowiecze; osada (?) / okres nowożytny
139		38-12	38	6	ślad osadniczy / starożytność; ślad osadniczy / średniowiecze
140		38-12	39	7	ślad osadniczy / kultura łużycka; ślad osadniczy / średniowiecze; punkt osadniczy / okres nowożytny; ślad osadniczy / chronologia nieokreślona

Lp	Miejscowość	Obsz. AZP	St. / obsz.	St. / msc.	Rodzaj stanowiska / chronologia
141		38-12	47	8	śląd osadniczy / średniowiecze; punkt osadniczy / okres nowożytny; śląd osadniczy / <i>chronologia nieokreślona</i>
142		38-12	48	9	śląd osadniczy / średniowiecze; punkt osadniczy / okres nowożytny
143		38-12	49	10	śląd osadniczy / średniowiecze; punkt osadniczy / okres nowożytny
144		38-12	50	11	śląd osadniczy / wczesne średniowiecze [IX–X]
145		38-12	51	12	punkt osadniczy / epoka kamienia
146		38-12	52	13	osada / kultura łużycka
147		38-12	59	1	grodzisko / wczesne średniowiecze [IX–XII]; osada / średniowiecze [XIII–XIV]
148		39-12	23	14	śląd osadniczy / starożytność
149		39-12	24	15	śląd osadniczy / neolit (?); śląd osadniczy / średniowiecze; śląd osadniczy / okres nowożytny
150		39-12	25	16	śląd osadniczy / starożytność
151		39-12	26	17	śląd osadniczy / starożytność; śląd osadniczy / okres nowożytny
152		39-12	27	18	śląd osadniczy / wczesne średniowiecze
153		39-12	30	19	śląd osadniczy / <i>chronologia nieokreślona</i>
154		Płotno	38-12	53	1
155	38-12		54	2	punkt osadniczy / starożytność; śląd osadniczy / średniowiecze; punkt osadniczy / okres nowożytny
156	38-12		55	3	śląd osadniczy / wczesne średniowiecze; śląd osadniczy / <i>chronologia nieokreślona</i>
157	38-12		56	4	osada / okres wpływów rzymskich; punkt osadniczy / wczesne średniowiecze; śląd osadniczy / <i>chronologia nieokreślona</i>
158	38-12		57	5	osada / okres wpływów rzymskich
159	38-12		58	6	osada / okres wpływów rzymskich; punkt osadniczy / średniowiecze; śląd osadniczy / okres nowożytny
160	38-12		66	2	śląd osadniczy / epoka kamienia [mezolit/neolit]; punkt osadniczy / średniowiecze [XIV–XV]
161	38-12		67	3	punkt osadniczy / epoka kamienia [mezolit/neolit]; śląd osadniczy / starożytność; punkt osadniczy / średniowiecze [XIV–XV]
162	37-12		10	7	śląd osadniczy / starożytność; punkt osadniczy / średniowiecze; punkt osadniczy / okres nowożytny
163	Przekolno	38-13	19	4	śląd osadniczy / epoka kamienia; punkt osadniczy / starożytność; osada (?) / średniowiecze; punkt osadniczy / okres nowożytny
164		38-13	20	5	śląd osadniczy / epoka kamienia; śląd osadniczy / średniowiecze; punkt osadniczy / okres nowożytny
165		38-13	21	6	śląd osadniczy / epoka kamienia; śląd osadniczy / średniowiecze; punkt osadniczy / okres nowożytny
166		38-13	22	7	osada / starożytność; punkt osadniczy / okres nowożytny
167		38-13	23	8	śląd osadniczy / starożytność; śląd osadniczy / średniowiecze; punkt osadniczy / okres nowożytny
168		38-13	24	9	śląd osadniczy / średniowiecze
169		38-13	25	10	punkt osadniczy / starożytność; punkt osadniczy / średniowiecze
170		38-13	26	11	osada / okres wpływów rzymskich; osada / średniowiecze
171		39-13	11	1	osada / wczesne średniowiecze [IX–XI]
172		39-13	15	2	punkt osadniczy / starożytność
173		39-13	16	3	osada / kultura łużycka [IV–V okres epoki brązu]

Lp	Miejscowość	Obsz. AZP	St. / obsz.	St. / msc.	Rodzaj stanowiska / chronologia
174	Pełczyce – teren Starego Miasta	38-12			wczesne średniowiecze / późne średniowiecze / okres nowożytny
175	Pełczyce – klasztor pocysterski wpisany do rejestru zabytków pod nr 302/80; decyzja nr Kl.III-5340-R/302/80 z dn. 16 stycznia 1980 r.	38-12			okres nowożytny